

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Diplomová práce

*Právní následky rozvodu manželství ve vztahu
k nezletilým dětem*

Plzeň 2015

Tereza Zemanová

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická
Katedra občanského práva

Diplomová práce

***Právní následky rozvodu manželství ve vztahu
k nezletilým dětem***

Zpracovala: Tereza Zemanová

Studijní program: Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Kristýna Spurná, katedra občanského práva

Místo a rok zpracování: Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Plzeň, březen 2015 _____ Tereza Zemanová

Chtěla bych poděkovat JUDr. Kristýně Spurné za ochotu, podnětné připomínky, trpělivost a vstřícný přístup při tvorbě této práce.

Seznam použitých zkratk

ZOR	Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
ObčZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
ZSPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
ÚPD	Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte
EÚVPD	Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s., o Evropské úmluvě o výkonu práv dětí
LZPS	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
OZO	Zákon č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský
ZPR	Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném
SŘ	Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
ÚSD	Sdělení MZV č. 91/2005 Sb. m. s., o sjednání Úmluvy o styku s dětmi
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EŘ	zákon č. 120/2001 Sb., exekuční řád, ve znění pozdějších předpisů
TZ	zákon č. 40/2009, trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ÚS	Ústavní soud České republiky
NS	Nejvyšší soud České republiky

Obsah

1. ÚVOD.....	1
2. PRÁVNÍ NÁSLEDKY ROZVODU.....	3
2.1 Koncepce právní úpravy rozvodu manželství.....	3
2.2 Ochrana zájmů dítěte v rozvodovém řízení	4
2.3 Řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti	7
2.4 Rozvod nesporný ve vztahu k nezletilým dětem	9
2.5 Rozvod sporný ve vztahu k nezletilým dětem	11
3. VÝKON RODIČOVSKÉ ODPOVĚDNOSTI PO ROZVODU – SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO PÉČE.....	13
3.1 Rodičovská odpovědnost	13
3.2 Péče o dítě po rozvodu a její historické souvislosti	16
3.3. Výlučná péče jednoho z rodičů.....	18
3.4 Střídavá péče.....	19
3.5 Společná péče	22
3.6 Kritéria pro rozhodování soudu o svěření dítěte do péče.....	23
3.7 Zjištění názoru dítěte	27
3.8. Měla by být střídavá péče pravidlem a ostatní typy péče výjimkou?	29
4. VZTAHY MEZI RODIČI A DĚTMI PO ROZVODU – STYK RODIČŮ S DÍTĚTEM	32
4.1 Právní úprava styku rodiče s dítětem.....	32
4.2 Právo a povinnost styku.....	34
4.3 Formy styku	36
4.3.1 Přímý styk	37
4.3.2 Nepřímý styk.....	39
4.4 Zamezování styku rodiče s dítětem.....	40
4.4.1 Faktické bránění ve styku	40
4.4.2 Popouzení dítěte proti jednomu z rodičů, syndrom zavrženého rodiče	42
4.5 Výkon rozhodnutí o styku rodiče s dítětem	43
5. VYŽIVOVACÍ POVINNOST RODIČŮ VŮČI DÍTĚTI.....	46
5.1 Pojmy vyživovací povinnost a výživné	46
5.2 Vyživovací povinnost rodičů vůči nezletilému dítěti po rozvodu	47
5.3 Stanovení výživného.....	49

5.3.1 Kritéria pro stanovení rozsahu výživného	50
5.3.2 Dobré mravy	52
5.3.3 Způsob určení konkrétní výše výživného	53
5.4 Sankce za nedoložení příjmu	56
5.5 Problematika neplacení výživného	58
6. KOMPARACE VYBRANÝCH ZAHRANIČNÍCH ÚPRAV	60
6.1 Slovensko.....	60
6.2 Polsko	63
6.3 Německo	65
6.4 Rakousko	67
6.5 Francie	69
7. ÚVAHY DE LEGE FERENDA	71
8. ZÁVĚR	76
9. RESUME	79
10. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	81
11. PŘÍLOHY	87

1. ÚVOD

Rozvod manželství se v současné době stává běžnou záležitostí. Znesváření manželé jsou často zcela pohlceni svými spory a neuvědomují si, že rozvod se nedotýká jenom jich samotných, ale především jejich dětí. Nejpalčivější otázky jsou komu svěřit dítě po rozvodu do péče, jak upravit styk rodičů s dítětem a v jaké výši stanovit výživné. Cílem této práce je zkoumání a hodnocení efektivity současné právní úpravy. Zhodnotím, jakou formu svěřeni dítěte do péče považuje praxe za nejvhodnější a jak se v tomto ohledu vyvíjí judikatura. Zaměřím se také na vztahy mezi rodiči a dětmi po rozvodu, analyzuji jednotlivé formy styku a situace, kdy jeden z rodičů druhému ve styku brání. Ráda bych také našla odpověď na to, zda je současná zákonná úprava v oblasti vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem dostatečná.

Nejprve se ve stručnosti budu věnovat právní úpravě rozvodu, zaměřím se zejména na jeho důsledky ve vztahu k nezletilým dětem a krátce zmíním některé změny v historickém vývoji. V další kapitole se zaměřím na výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu. Vymezím, co zahrnuje pojem rodičovská odpovědnost a pokusím se najít odpověď na to, kam směřuje vývoj právní úpravy v oblasti svěřování dětí do péče. Rozeberu jednotlivé formy a zhodnotím kritéria, kterými se soud řídí při rozhodování o svěřeni dětí do péče. Rostoucím trendem je střídavá péče. Je to však vhodné v každé situaci? I na to se pokusím najít odpověď.

Budu se také zabývat vztahy mezi rodiči a dětmi po rozvodu. Opět nejdříve vymezím pojem „styk s dítětem“ a podrobně rozeberu jeho jednotlivé formy. Dítě je zatím nejčastěji svěřováno do výhradní péče matky a otce vidá jen ve vymezených dnech. Pokusím se zjistit, jaký rozsah styku je pro konkrétní případy nejvhodnější. Budu se také věnovat situacím, kdy jeden rodič zamezuje druhému, aby se stýkal s dítětem a důsledkům, ke kterým může takové jednání dospět.

Dalším tématem, které v této práci rozeberu, je vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti. Popíšu kritéria, která jsou zohledňována při určování výše výživného, zaměřím se na problematiku neplacení výživného a na situace, kdy rodič část svých příjmů zatajuje, aby se vyhnul povinnosti platit. S tím souvisí otázka, zda je současná právní úprava v oblasti vymáhání výživného efektivní. V poslední době se hovoří o přijetí zákona o zálohovaném výživném. Možné přínosy a nedostatky navrhovaného zákona zhodnotím v sedmé kapitole.

V neposlední řadě se budu věnovat právní úpravě ve vybraných zemích. V této části zdůrazním odlišnosti od české právní úpravy. Ráda bych mimo právní řád České republiky našla možnou inspiraci pro naši právní úpravu. Ke komparaci jsem si vybrala sousední státy České republiky, tedy státy, které jsou nám blízké svým zeměpisným určením, historickou spřízněností a společným vývojem právních norem v určitých historických obdobích. Zaměřím se ještě na právní úpravu ve Francii, zaujala mě forma střídavé péče, kterou zde zákon umožňuje. V závěru práce bych ráda zhodnotila stávající právní úpravu a navrhla možné změny, které by bylo na místě učinit do budoucna.

Téma rozvodu manželství je velmi obsáhlé, proto bych se v rámci své práce chtěla zaměřit zejména na jeho důsledky ve vztahu k nezletilým dětem. V některých částech má toto téma spíš blíže k psychologickému posouzení, než k právnímu. Přesto se budu snažit tuto stránku v práci co nejvíce potlačit a věnovat se tématu z pohledu práva a jeho ustanovení. Pokud se zmíním o některých psychologických aspektech, bude to pouze okrajově pro zpřesnění uceleného obrazu dané problematiky.

2. PRÁVNÍ NÁSLEDKY ROZVODU

2.1 Koncepce právní úpravy rozvodu manželství

Nejčastějším způsobem zániku manželství je bezpochyby rozvod. Právní úprava rozvodu prošla dlouhým a různorodým vývojem. Byla ovlivněna kulturními tradicemi jednotlivých zemí, odlišným právním prostředím a vliv na rozvod nelze upřít ani církvi. Ve dvacátém století jsou již manželství v Evropě běžně rozváděna. S vývojem právní úpravy rozvodu se měnilo i postavení rodičů při výchově a péči o dítě. Například v roce 1918 rozlišoval na území Československa obecný zákoník občanský mezi právy rodičů k manželským a nemanželským dětem a stát působil společně s rodiči při výchově dítěte. Rodiče však měli výsadní postavení. V padesátých letech se do rodinného práva promítaly některé dobové politické tendence. Byl přijat zákon o právu rodinném, který sice setřel rozdíly mezi manželskými a nemanželskými dětmi, ale upravoval zvláštní institut rodičovské moci. Ta měla být vykonávána tak, jak to vyžaduje zájem dětí, ale nově také prospěch společnosti (viz § 53 ZOR). Politické smýšlení manželů bylo v otázkách rozvodu manželství významným faktorem. Politický postoj rodiče soudy často ve své rozhodovací praxi zohledňovaly a při rozhodování o tom, který z rodičů je schopnější k výchově dítěte, přihlížely zejména k jejich postoji k lidově demokratickému zřízení.¹ Dříve byl tedy rozvod manželů celospolečenskou záležitostí. V dnešní době se stal soukromou otázkou rozvádějících se manželů.

Vzhledem k odlišným právním prostředím se lze setkat s různými variantami rozvodu. Nejstarší formou je rozvod na základě viny, jenž znamenal závažné hmotněprávní důsledky pro manžela, který rozvod zavinil. Od tohoto principu se právní úprava posunula k rozvodu na základě rozvratu založeného na objektivních skutečnostech, kdy tuto podmínku posuzuje nestranný nezávislý soud v řízení o rozvod. Jednou z dalších forem je také rozvod na základě dohody manželů, kdy se manželé dohodnou na řešení právních následků rozvodu bez účasti soudu. „Jde o proces, kdy se strany pokouší vyjednáváním za přítomnosti svých

¹ Například v Rozhodnutí Okresního soudu v Poličce ze dne 24. února 1950, P 138/46 vychází soud ze zjištění, že otec (odsouzen za zločin vzbuření pode zákona na ochranu lidově demokratické republiky) prokázal svůj nepřátelský postoj k lidově demokratickému zřízení a u matky naopak vyzdvihuje její zapojení do budovatelského úsilí pracujícího lidu a kladný vztah k lidově demokratickému zřízení, které zaručují vhodnou výchovu dospívajících dcer (tak, aby se staly platnými členy společnosti).

advokátů dosáhnout vzájemně akceptovatelné dohody, která by vyřešila spor bez nutnosti předstoupit s ním před soud.“² Tento alternativní způsob rozvodu se sice vyskytuje v zahraničních právních úpravách (například v Rakousku, Švýcarsku, Kanadě, Austrálii nebo na Novém Zélandu), ale u nás není v nové právní úpravě obsažen. Rozvod soudní cestou umožňují všechny evropské úpravy a v některých státech existuje ještě administrativní rozvod prováděný jiným státním orgánem. Jedná se většinou o matriční orgán, který manželství rozvede za splnění určitých podmínek.

„Tak, jak se postupem doby měnil náhled společnosti na rozvod manželství, měnil se i přístup soudů k rozvodu.“³ Současná česká právní úprava zachovává rozvod na základě existence objektivního kvalifikovaného rozvratu, jedná se o jediný rozvodový důvod. Navazuje tak na předchozí úpravu, obsaženou v zákoně o rodině, s menšími hmotně právními a procesně právními odlišnostmi. Předpokladem pro zrušení manželství rozvodem je tedy hluboký, trvalý a nenapravitelný rozvrat soužití manželů, kdy nelze očekávat jeho obnovení (viz § 755 odst. 1 ObčZ). K hlubokému a trvalému rozvratu dochází v případě, že lze prokázat definitivní ukončení osobního společenství manželů. Jedná se především o emocionální vztah obou manželů, není důležité, zda spolu sdílí společné bydliště.

Stěžejní význam v rámci rozvodu manželství má existence nezletilých dětí a většina rozvedených manželství se nezletilých dětí týká (viz příloha č. I). „Dospělí účastníci soudního sporu měli v zásadě šanci se soudnímu řízení vyhnout. Nezletilé dítě se však účastníkem soudního řízení nestává na základě své vůle, ale nejčastěji proto, že dospělí buď neplnili své povinnosti vůči němu, nebo nebyli schopni a ochotni se dohodnout.“⁴ Současná právní úprava chrání zájmy těchto dětí. Ochranu nezletilých dětí lze spatřit v rovině hmotněprávní i procesní.

2.2 Ochrana zájmů dítěte v rozvodovém řízení

I přesto, že jsou naplněny zákonné předpoklady rozvodu (je prokázán kvalifikovaný rozvrat manželství), soud za určitých podmínek manželství nerozvede. Zákon upravuje dvě překážky bránící rozvodu manželství. První překážka chrání zájem nezletilého dítěte manželů a druhá pak manžela, kterému by

² KORNEL, Martin. *Collaborative law a efektivní rozvod*. Právní rozhledy, č. 22, 2007, str. 816

³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2000, str. 4

⁴ Tamtéž, str. 25

rozvodem byla způsobena zvláště závažná újma (viz § 755 odst. 2 ObčZ). „Jedná se v podstatě o tradiční zábrany rozvodu manželství za určitých situací, kdy se povolení rozvodu stává proti jednomu z manželů, případně dítěti, nepřiměřenou tvrdostí.“⁵

Tzv. tvrdostní klauzuli ve prospěch nezletilého dítěte upravoval již zákon o právu rodinném (zák. č. 265/1949) v § 30 odst. 3, který stanovil, že manželství rodičů nezletilých dětí nemůže být rozvedeno, jestliže by to bylo v rozporu se zájmem těchto dětí. V tomto případě tedy soud mohl zamítnout návrh na rozvod, pokud by mělo nastat zhoršení v postavení nezletilých dětí, zejména pak co se týče jejich výchovy a výživy.

Zákon o rodině ve znění účinném do 31. 7. 1998 tuto formulaci zmírnil. Podle ustanovení § 24 měl soud při rozhodování o rozvodu pouze „přihlédnout k zájmům nezletilých dětí“. Tato formulace však nebyla dostatečnou ochranou zájmů nezletilých dětí, na rozdíl od imperativního příkazu manželství nerozvést. „Starší judikatura i učebnice toto ustanovení interpretovala tak, že pokud by soud sice zjistil kvalifikovaný rozvrat vztahů mezi manžely, tento rozvrat by se však nedotýkal zájmů nezletilých dětí, tj. spory mezi rodiči se nepromítaly do jejich vztahů ke společným dětem, měl soud návrh na rozvod zamítnout.“⁶ Ohled na zájmy nezletilých dětí tedy již nebyl koncipován jako samostatná podmínka zrušení manželství rozvodem a podle důvodové zprávy k zákonu o rodině měl v tomto případě soud možnost, ne však povinnost, návrh na rozvod zamítnout. Vzhledem ke zmírnění výkladu tohoto ustanovení se postupem času stávala ochrana nezletilých dětí stále více formální. Okresní soudy často o rozvodu manželství s nezletilými dětmi rozhodovaly již v prvním jednání a v praxi většinou ani nezjišťovaly zájem nezletilých dětí.

„Velká novela zákona o rodině z roku 1998 podstatně zvýšila ochranu určité kategorie nezletilých dětí v souvislosti s rozvodem manželství jejich rodičů.“⁷ Zvýšená ochrana nezletilých dětí se v souvislosti s rozvodem manželství projevila v právní úpravě v podobě ustanovení § 24 odst. 2 ZOR, kdy manželství nemohlo být rozvedeno v případě, že by rozvod manželství byl v rozporu se zájmem

⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 450

⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2000, str. 24

⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975) : Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 450

nezletilých dětí, daným zvláštními důvody. Tato tvrdostní klauzule je aktuální i v novém občanském zákoníku (viz § 755 odst. 2 písm. a) ObčZ). Zvláštním důvodem může být například invalidita dítěte nebo jeho fyzické či psychické postižení. „Zvláštní důvody by měly zohledňovat skutečnost, že např. invalidní nebo psychicky nemocné dítě je vázáno a fixováno na oba rodiče a změna spočívající v rozvodu by na jeho zdraví mohla mít zásadní negativní vliv.“⁸ Smyslem této zvýšené ochrany tedy není jen ochrana majetkových zájmů dítěte a rodiče, který o dítě pečuje, ale jedná se i o podmínky sociální a psychické. Zájem dítěte na trvání manželství soud zjistí i dotazem u opatrovníka jmenovaného soudem pro řízení o úpravu poměrů k dítěti na dobu po rozvodu (viz § 755 odst. 2 písm. a) ObčZ). Opatrovnický soud je povinen o úpravě poměrů pro dobu po rozvodu rozhodnout, případně schválit dohodu, nezabývá se však otázkou, zda má být manželství rozvedeno, či nikoliv. Rozpor se zájmem dítěte se však týká pouze společného dítěte manželů. „Soud v této souvislosti nemůže přihlížet k zájmu dítěte, daného zvláštními důvody, jedná-li se o dítě jenom jednoho z manželů, které pochází z jiného soužití.“⁹

Klauzule proti tvrdosti chrání především zájmy nezletilého dítěte manželů. Dále je pak chráněn ten z manželů, který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel a případný rozvod by mu způsobil zvlášť závažnou újmu s tím, že jsou zachovány mimořádné okolnosti svědčící pro zachování manželství, kterými jsou například zdravotní stav manžela nebo jeho věk. Pokud jsou tedy obě podmínky kumulativně splněny, soud v těchto výjimečných případech manželství nerozvede. Tvrdostní klauzule ztěžující rozvod se však neuplatní, pokud spolu manželé nežijí déle než tři roky (viz § 755 odst. 2 písm. b) ObčZ). V takovém případě už nelze očekávat, že by se mohl stav mezi manžely změnit, a že by obnovili manželské soužití. Ochrana nezletilého dítěte je pak vyjádřena poukazem na zvláštní řízení, v němž je třeba rozhodnout o poměrech nezletilého dítěte po rozvodu manželství jeho rodičů. Soud tedy manželství nerozvede, dokud nebude rozhodnuto o poměrech nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu (viz § 755 odst. 3 ObčZ).

⁸ HOLUB, Milan a kol. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. vydání. Praha: Leges, 2011, str. 51.

⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975) : Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 451

2.3 Řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti

Otázka ochrany nezletilých dětí je jedním z nejzávažnějších problémů celého rozvodu. „Dítě nelze chránit proti rozvodu manželství jeho rodičů, je třeba jej však mnohem výrazněji chránit v souvislosti s rozvodem manželství jeho rodičů.“¹⁰ Ochrana dítěte v souvislosti s rozvodem manželství spočívá kromě oblasti hmotného práva také v právu procesním. Právní úprava nového občanského zákoníku rozlišuje řízení o úpravě poměrů nezletilého dítěte (tzv. opatrovnické řízení), které je považováno za nesporné, od sporného rozvodového řízení. Řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem musí časově předcházet rozvodovému řízení. Oddělení těchto dvou řízení obsahovala již novela zákona o rodině (zákon č. 91/1998).

O vztahu rodičů k nezletilým dětem a o jejich právech a povinnostech byl do této doby příslušný jednat soud, který zároveň rozhodoval o rozvodu rodičů. Rozsudek, kterým bylo manželství rozvedeno, pak obsahoval i výrok, který upravoval poměry nezletilých dětí. V praxi tedy docházelo k tomu, že před rozvodem o dítěti rozhodoval opatrovnický soud a při rozvodu o něm rozhodoval soud jiný. Jak uvádí JUDr. Mayerová a Mgr. Šťovíček: „Stejně důkazy se prováděly dvakrát, často byly rozdílně zhodnoceny a docházelo tím i k rozdílným rozhodnutím.“¹¹ Změna, kterou přinesla nová právní úprava, měla zvýšit ochranu zájmů nezletilých dětí.

V současné době tedy rozhoduje o úpravě poměrů k nezletilému dítěti pouze opatrovnický soud v rámci opatrovnického řízení, které bylo odděleno od rozvodového. Soud jmenuje opatrovníka, který dítě zastupuje. Jedná se zpravidla o orgán sociálně-právní ochrany dětí (viz § 4 ZSPOD). Příslušnost soudu je v tomto řízení dána ustanovením § 467 ZŘS, podle kterého se jedná o obecný soud nezletilého dítěte.¹² Je tedy možné, že o rozvodu manželství bude rozhodovat jiný okresní soud než o úpravě poměrů k nezletilým dětem. „Základním smyslem oddělení těchto řízení byla snaha zabránit dlouhodobým sporům o děti poté, co

¹⁰ MAYEROVÁ, Z., ŠŤOVÍČEK, J.: *Zákon o rodině s komentářem: zákon č. 94/1963 Sb.: úplné znění vyplývající z pozdějších právních předpisů, zejména ze zákona č. 91/1998 Sb., účinného od 1. srpna 1998*. Vyd. 1. Praha: CODEX Bohemia, 1998, str. 34

¹¹ Tamtéž, str. 42

¹² Obecným soudem nesvéprávného nezletilého, je soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností, své bydliště (viz § 4 odst. 2 ZŘS).

samo manželství bylo již pravomocně rozvedeno.“¹³ Má být také zajištěna vyšší míra ochrany zájmů nezletilého, protože opatrovnický soud již mohl v minulosti o dítěti rozhodovat a mohl tak získat z předchozí doby spisový materiál, týkající se informací o dítěti a rodině.

Zájem nezletilého je určující i pro možné přenesení příslušnosti na jiný soud v případě, že se v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé změni okolnosti, podle nichž se posuzuje příslušnost (viz § 5 ZŘS). Ustanovení § 5 ZŘS je výjimkou ze zásady perpetuationis fori, podle které je místní příslušnost obecného soudu dítěte určena podle okolností, které tu byly v době prvního rozhodnutí soudu, a trvá po celou dobu řízení (viz § 11 odst. 1 OSŘ). Je však vyloučeno, aby soud, který je místně příslušný podle prvního rozhodnutí ve věci péče o nezletilé dítě, při podání dalšího návrhu reagoval na změnu okolností, podle nichž se posuzuje místní příslušnost soudu, vyslovením místní nepřislušnosti podle § 105 OSŘ. Změna okolností může být pouze důvodem k přenesení příslušnosti na jiný soud v případě, že je to v zájmu dítěte. Dochází jen ke změně místní příslušnosti, věcná příslušnost se nemění. Přihlíží se tedy ke změnám těch okolností, které obecně zakládají místní příslušnost soudu. Ty jsou v ustanovení § 4 ZŘS vymezeny bydlištěm nezletilého dítěte.

O poměrech dítěte by tedy měl rozhodovat soud, který má nejlepší předpoklady pro jejich zjištění s přihlédnutím k zájmu dítěte. Při posuzování zájmu dítěte je třeba vycházet také z Úmluvy o právech dítěte, jejíž čl. 3 odst. 1 deklaruje, že: „Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnými orgány.“ K otázce zájmu nezletilého dítěte (v procesní rovině) se vyjádřil i Nejvyšší soud v usnesení ze dne 19. 12. 2013. „Nejlepší zájem dítěte v procesním významu zahrnuje rozhodovací činnost soudu, která v konkurenci často protichůdných zájmů účastníků řízení zvažuje a přední význam přiznává zjištěnému zájmu dítěte s cílem dosáhnout pro dítě stabilního a dlouhodobého řešení.“¹⁴

Dříve, než soud rozhodne o rozvodu manželství, musí nabýt právní moci rozsudek soudu péče o nezletilé, který by upravil poměry k nezletilým dětem pro

¹³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. 2000, 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2000, str. 25

¹⁴ Viz usnesení NS ze dne 19. 12. 2013, spis. zn. 30 Cdo 1510/2013

dobu do rozvodu, ale i po rozvodu manželství, případně rozsudek, kterým by soud schválil dohodu rodičů o úpravě těchto poměrů (viz § 755 odst. 3 ObčZ a § 757 odst. 1 písm. b) ObčZ). V předchozí právní úpravě platilo, že nabude-li dítě v průběhu řízení o úpravě poměrů zletilosti a plné svéprávnosti, soud řízení zastaví.¹⁵ V případě stanovení výživného však došlo od roku 2014 k určitým změnám. Nově se stanoví, že v případě, kdy nezletilé dítě dosáhne v průběhu řízení o stanovení výživného zletilosti, bude soud i nadále pokračovat až do skončení řízení podle ustanovení tohoto zákona (viz § 477 ZŘS). Tímto ustanovením je podle důvodové zprávy reagováno na nejednotnou praxi soudů.¹⁶

Nutnost upravit práva a povinnosti rodičů k nezletilým dětem na dobu po rozvodu ještě před samotným rozvodem rodičů podpořil i Ústavní soud, který opačný postup považuje za rozporný s čl. 32 odst. 1 LZPS.¹⁷ Ve svém stanovisku tento názor zastává i Nejvyšší soud: „Smyslem vázanosti rozhodnutí o rozvodu manželství rodičů nezletilých dětí na existenci pravomocného rozhodnutí v opatrovnickém řízení je, aby nejprve byly vyřešeny otázky rodičovské zodpovědnosti k nezletilým dětem a byla tak naplněna podle čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod ústavní garance práva dětí na rodičovskou výchovu a péči, a to i pro období po rozvodu jejich rodičů. Teprve po vyřešení této záležitosti týkající se péče o nezletilé lze přistupovat k verifikaci předpokladů pro rozvod manželství rodičů nezletilých dětí.“¹⁸

2.4 Rozvod nesporný ve vztahu k nezletilým dětem

V případě, že oba manželé s rozvodem souhlasí, dohodli se na řešení jeho právních následků a splňují zákonem stanovené podmínky, bude se jednat o tzv. rozvod nesporný. Pojem smlouveného rozvodu byl upraven již v zákoně o rodině, stávající právní úprava se však trochu liší. Podle zákona o rodině nastupovala nevyvratitelná domněnka, že v manželství existuje kvalifikovaný rozvrat, který již nebylo třeba dokazovat, a při současném splnění dalších podmínek manželům vznikl právní nárok na rozvod. Soud dnes také v případě nesporného rozvodu nezjišťuje příčiny rozvratu, je však povinen zjistit, zda je pravdivé shodné tvrzení

¹⁵ Viz *Hrušáková M., a kol.: Zákon o rodině/ Zákon o registrovaném partnerství: Komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 91

¹⁶ Ministerstvo spravedlnosti. *Návrh zákona o zvláštních řízeních soudních*. [online]. 25. 9. 2012 [cit. 1. 2. 2015]. str. 185 Dostupné z: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=RACK8YGKM5VS>

¹⁷ Viz náleží ÚS ze dne 22. 4. 2002, spis. zn. IV. ÚS 455/01

¹⁸ Stanovisko NS ze dne 14. 4. 2010, spis. zn. Cpjn 204/2008

manželů o rozvratu manželství a záměru dosáhnout rozvodu. Ustanovení § 389 odst. 1 ZŘS soudu ukládá, aby bez výjimky provedl výslech účastníků rozvodového řízení, pokud není spojen s velkými obtížemi (pokud je například pobyt manžela dlouhodobě neznámý nebo by porucha zdraví výslech znemožňovala). Je zde ale ještě ustanovení § 757 odst. 1 ObčZ, podle kterého soud neprovádí dokazování ohledně příčin rozvratu manželství. To však neznamená, že je nemusí vyslechnout. Podle důvodové zprávy k ZŘS není možné vést řízení o rozvod manželství bez nařízení jednání k projednání ve věci samé. „S ohledem na společenský význam institutu manželství, povinnost soudu usilovat o smíření manželů a vést je k odstranění příčin rozvratu je soud povinen účastníky předvolat k jednání a provést jejich výslech.“¹⁹ Soud tedy nařídí jednání a vyslechne účastníky i v případě nesporných rozvodů, kdy jsou manželé na všem dohodnuti a často si ani nepřejí k soudu chodit. Po přijetí ZŘS již není možné využít ustanovení § 115a OSŘ, které soudu umožňovalo rozhodnout se souhlasem účastníků bez jednání jen na základě listinných důkazů.

Manželé mohou podat návrh na rozvod společně, nebo se jeden z nich k návrhu připojí. Soud může provést řízení o nesporný rozvod manželů jen v případě, že spolu manželé ke dni zahájení řízení déle než šest měsíců nežijí, manželství trvalo alespoň rok, dohodli se na úpravě poměrů společného nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu a upravili si své majetkové poměry, bydlení a případně i výživné pro dobu po rozvodu (viz § 757 odst. 1 ObčZ).²⁰ V případě smluveného rozvodu schvaluje dohodu rodičů o poměrech k nezletilému dítěti opatrovnický soud. Schválení dohody je speciálním institutem, který se od obecně upravené dohody o předmětu řízení (viz § 10 ZŘS) liší tím, že soud schvaluje dohodu rodičů rozsudkem, jelikož se jedná o rozhodnutí ve věci samé. Po jeho vyhlášení nejsou rodiče oprávněni podat odvolání do výroku, jímž byla dohoda schválena (viz § 471 a § 476 ZŘS).

„Samotný fakt, že manželé jsou na rozvodu dohodnuti, ještě neznamená, že budou soudem rozvedeni podle ustanovení § 757 odst. 1 ObčZ.“²¹ Může nastat

¹⁹ Ministerstvo spravedlnosti. *Návrh zákona o zvláštních řízeních soudních*. [online]. 25. 9. 2012 [cit. 1. 2. 2015]. str. 171 Dostupné z: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=RACK8YGKM5VS>

²⁰ Soudy schvalují například dohody rodičů v otázce výkonu rodičovské odpovědnosti (viz § 906 odst. 2 ObčZ), v otázce určování výživného (viz § 923 odst. 1 ObčZ) či upravují styk rodiče s dítětem, pokud se rodiče nedohodnou, nebo vyžaduje-li to zájem na výchově dítěte a poměry v rodině (viz § 891 odst. 1 ObčZ).

²¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 457

situace, kdy opatrovnický soud navrženou dohodu rodičů neschválí, protože podle názoru soudu není v zájmu nezletilého dítěte, a rozhodne jinak. V tomto případě odpadá podmínka pro nesporný rozvod a soud řízení provede v režimu sporného rozvodu se zjišťováním příčin rozvratu manželství. Soud spolupracuje s orgánem vykonávajícím sociálně-právní ochranu dětí, který je obeznámen s poměry a zjišťuje jeho názor na vhodnost a účelnost navržených či zamýšlených opatření (viz § 474 ZŘS odst. 3).²² Rozhodnout o výchovném opatření může, kromě soudu, i obecní úřad obce s rozšířenou působností (viz § 13 odst. 1 ZSPOD).

2.5 Rozvod sporný ve vztahu k nezletilým dětem

Základní úprava rozvodu manželství, označována jako sporný rozvod, se uplatní tam, kde se manželé nejsou schopni dohodnout. „Označení sporný a nesporný rozvod evokuje spíše otázku, do jaké míry je mezi účastníky shoda či neshoda nejenom v otázce rozvodu, ale zejména pokud jde o řešení následků rozvodu.“²³ Manželé nejsou například schopni dohodnout se na majetkových poměrech, na úpravě poměrů k nezletilým dětem nebo existují skutečnosti umožňující uplatnění tvrdostní klauzule.

Pokud manželé nesplní zákonem stanovené podmínky pro nesporný rozvod, soud musí zjistit existenci rozvratu a jeho příčiny. Příčiny rozvratu nejsou totéž jako vina na rozvodu, tu soud od roku 1964 nezjišťuje. Nejčastější příčinou rozvratu manželství je v odůvodnění rozsudku o rozvodu manželství uváděna neshoda povah a zájmů nebo nevěra jednoho z manželů.

V případě, že se manželé nedokáží dohodnout na úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu, rozhoduje o těchto poměrech soud péče o nezletilé. Ten se kromě ZŘS opírá o mezinárodní prameny (například čl. 3 a čl. 12 ÚPD týkající se zájmu dítěte a možnosti vyjádření názorů dítěte nebo čl. 3 a násl. EÚVPD upravující styk s dětmi). Soud rozhoduje zejména o tom, komu bude dítě svěřeno do péče, jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu nebo upravuje styk s nezletilým dítětem (viz ZŘS § 466). Pro dítě je určitě lepší, jsou-li rodiče schopni a ochotni dohodnout se. Dohoda pak nabývá platnosti následným schválením

²² Kdo je orgánem sociálně-právní ochrany dětí stanovuje ZSPOD v § 4. V řízeních, které se týkají péče soudu o nezletilé má největší význam obecní úřad obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu má nezletilý trvalý pobyt (viz § 61 odst. 1 ZSPOD).

²³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2000, str. 5

soudem. V případě, že se však rodiče nejsou schopni domluvit, musí rozhodnout autoritativně soud.

Soud při svém rozhodování sleduje zájem dítěte, má na zřeteli právo dítěte na péči obou rodičů, dbá na zachování citových vazeb dítěte k sourozencům, prarodičům, přihlíží k hmotnému zabezpečení, bytovým poměrům atd. (viz § 906 ObčZ). V této části řízení se pak nejčastěji projevují negativní a nenávistné emoce, které mohou těžce poškodit nezletilé děti. Zákon tedy upřednostňuje dohodu rodičů.

Podle zákona o zvláštních řízeních soudních by měl soud usilovat o to, aby rodiče nezletilého dospěli ke smírnému řešení. Soud také může rodičům uložit účast na mimosoudním smířčím nebo mediačním jednání či rodinné terapii nebo může nařídit setkání s odborníkem v oboru pedopsychologie (viz § 474 odst. 1 ZŘS). Rodinná mediace se v České republice teprve vyvíjí, ale podle mého názoru je to vhodná metoda k řešení konfliktů v rámci rodiny, která může soudnímu řízení předcházet nebo ho urychlit. Myslím si, že by však měla mediace v oblasti rozvodového řízení korespondovat s vůlí stran. Pokud se rodiče nejsou ochotni domluvit, nelze je k takovému řešení nutit. „Mediační systémy mají směřovat k tomu, aby byly chráněny nejlepší zájmy a blaho dětí, zvláště dosahováním vhodného uspořádání kontaktů s dítětem a péčí o ně. Touto dobrovolnou a smírnou cestou by mělo být především omezeno škodlivé působení důsledků rodinného rozvratu a naopak podpořeny pokračující vztahy mezi členy rodiny.“²⁴

Pokud by se úprava poměrů nezletilých stanovená soudem neosvědčila nebo by došlo ke změně poměrů, může soud změnit rozhodnutí týkající se výkonu povinností a práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti nebo rozhodnutí o výživném pro nezletilé dítě (viz § 475 odst. 1 ZŘS).

²⁴ Radvanová, S. *Význam rodinné mediace*. Právo a rodina, 2001, č. 6, str. 10–11.

3. VÝKON RODIČOVSKÉ ODPOVĚDNOSTI PO ROZVODU – SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO PÉČE

3.1 Rodičovská odpovědnost

Občanský zákoník deklaruje vzájemné povinnosti a vzájemná práva rodičů a dětí. Základem těchto práv a povinností je osobní vztah subjektů rodič – dítě. Rodičovská práva a povinnosti plynou těmto subjektům přímo ze zákona, rodiče jsou tedy ze zákona nositeli těchto práv a povinností a nemohou se jich vzdát (viz § 855 ObčZ). „Nemožnost vzdát se povinností a práv dopadá na práva a povinnosti rodičů a dětí vyplývajících z jejich statusového vztahu, nikoliv na práva a povinnosti založené mezi těmito subjekty smluvně.“²⁵ Důvodová zpráva k ObčZ rozlišuje tři základní druhy práv a povinností rodičů k dětem, protože se vztahují minimálně ke třem různým entitám sociálních skutečností. Prvním druhem práv jsou práva rodičů spojená s osobností dítěte (např. právo rodičů určit jméno, příjmení, právo dát souhlas k osvojení...). Další skupina zahrnuje práva a povinnosti, která spadají pod rodičovskou odpovědnost, a do třetí skupiny řadí důvodová zpráva vyživovací povinnost k dítěti (té se budu podrobněji věnovat v 5. kapitole).²⁶

Pojem rodičovské odpovědnosti zahrnuje všechna práva a povinnosti mezi rodiči a dětmi osobní povahy. Obsahem těchto práv je péče o dítě, zejména o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, ochrana dítěte, udržování osobního styku s dítětem, zajišťování jeho výchovy a vzdělání, určení místa jeho bydliště, jeho zastupování a spravování jeho jmění (viz § 858 ObčZ). Oproti předchozí úpravě došlo k terminologickému odlišení. ObčZ zavádí namísto pojmu rodičovská zodpovědnost (používaný v ZOR) pojem rodičovská odpovědnost. V důvodové zprávě k ObčZ je tato změna argumentována zpřehledněním právní úpravy, kdy není třeba označovat totéž dvěma různě znějícími slovy. Kromě formulační změny došlo také k obsahovému rozšíření rodičovské odpovědnosti.²⁷

²⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 805

²⁶ ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M. *Osnova občanského zákoníku. Důvodová zpráva - zvláštní část*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, str. 328

²⁷ Rodičovská odpovědnost tak již není tvořena trichotomií práv a povinností rodičů, která zahrnovala práva a povinnosti při péči o dítě (zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj), při jeho zastupování a správě jeho jmění (viz § 31 ZOR).

JUDr. Šmíd se však domnívá, že nejde o změnu obsahovou, ale pouze formulační, a to, co bylo dříve dovozováno judikaturou, je nyní výslovně vyjádřeno v zákonném textu. „Obsah rodičovské odpovědnosti je co do výčtu práv a povinností totožný s tím, jak jej dovodila literatura a judikatura u rodičovské zodpovědnosti, ať už jde např. o styk s dítětem nebo určení jeho místa a bydliště.“²⁸ S tímto názorem však nesouhlasím. Veřejný ochránce práv se ve Sborníku stanovisek ze dne 30. 11. 2007 neztotožňuje s tím, že by právo na styk rodiče s dítětem bylo součástí rodičovské zodpovědnosti: „Pokud jde o právo rodiče na styk s dítětem, zůstává toto zachováno i v případě, kdy došlo k omezení nebo ke zbavení rodičovské zodpovědnosti k dítěti. Pokud soud nevysloví současně s rozhodnutím o omezení/zbavení rodičovské zodpovědnosti zákaz styku.“²⁹ Podle JUDr. Šmída bylo udržování osobního styku s dítětem dovozováno z povinnosti rodiče o dítě pečovat (viz § 31 odst. 1 písm. a) ZOR). S tím ale nekoresponduje například usnesení KS v Českých Budějovicích ze dne 31. 1. 2012: „Zákon o rodině vymezuje pojem rodičovské zodpovědnosti v § 31 odst. 1 jako souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zejména při péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, zastupování dítěte a správu jeho jmění; nezahrnuje však omezení nebo zákaz styku rodiče s dítětem ve smyslu § 27 odst. 3 ZOR.“³⁰ Osobně se domnívám, že v současné právní úpravě došlo díky obsahovému rozšíření k upřesnění, co spadá pod pojem rodičovská odpovědnost.

Zákon zakotvuje rovnost rodičů ve vztahu k dítěti a odráží tak ústavní princip rovného postavení muže a ženy. To nebylo vždy samozřejmé, ještě v 19. století přetrvával tzv. institut moci otcovské (§ 147 OZO), kdy měl otec v rodině rozhodující postavení a zákon otci přiznával práva, která náležela pouze jemu. Měl například právo určit, k jakému povolání bude dítě vedeno, byl správcem veškerého jmění dítěte a mohl toto jmění používat na výchovu dítěte. Plně také disponoval s majetkem, které dítě (pod mocí otcovskou) nabylo.³¹ Tato práva a povinnosti matce nepříslušela, a pokud je otec nebyl schopen vykonávat, byl zřízen poručník (viz § 176 OZO). „To, co dnes chápeme pod pojmem rodičovská odpovědnost,

²⁸ ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M. *Osnova občanského zákoníku. Důvodová zpráva - zvláštní část*. Plzeň: Aleš Ceník, 2009, str. 815

²⁹ MOTEJL, O. a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Rodina a dítě*. [online], Praha: ASPI, a.s., 2007, str. 45 [cit. 1. 2. 2014]. Dostupné z:

http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Publikace/sborniky_stanoviska/Rodina_a_dite.pdf

³⁰ Usnesení KS v Českých Budějovicích ze dne 31. 1. 2012, spis. zn. 5 Co 112/2012

³¹ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva-Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 92

začleňoval OZO pod moc otcovskou.³² Oba rodiče jsou v zákoníku zmiňováni v souvislosti s povinnostmi k dítěti, kdy měli oba povinnost děti vychovat, opatrovat jim slušnou výživu, vyvíjet jejich tělesné a duševní síly a „vyučováním v náboženství a v užitečných vědomostech klásti základ k jejich budoucímu blahobytu“ (viz § 139 OZO). To se však týkalo pouze dětí manželských. Dělení dětí na manželské a nemanželské (a jeho právní význam) bylo z našeho právního řádu odstraněno až v roce 1949. „ZPR zrovnoprávnil všechny děti téhož rodiče, ať se narodily v manželství nebo mimo ně.“³³ S přijetím ZPR se změnilo i právní postavení ženy. Oběma rodičům byla přiznána tzv. rodičovská moc (viz § 53 ZPR), a došlo tak k zrovnoprávnění postavení obou rodičů ve vztahu k dítěti (viz § 55 ZPR). Rovné postavení rodičů bylo zachováno i v ZOR, který opustil pojem rodičovské moci a upravoval rodičovská práva a povinnosti, která byla většinou chápána jako vzájemná. Rodič má povinnost a zároveň právo dítě vychovávat a dítě má právo na rodičovskou výchovu a zároveň povinnost se jí podrobit. Novela ZOR nahradila pojem rodičovských práv a povinností pojmem rodičovská zodpovědnost (viz § 31 ZOR). „Předchůdci rodičovské odpovědnosti byli od r. 1949 koncipováni na principu rovných práv a povinností matky a otce dítěte, bez ohledu na skutečnost, zda byli manželé či nikoli.“³⁴ Rodičovská odpovědnost tedy v současné době náleží oběma rodičům stejně a má ji každý rodič (i po rozvodu), pokud jí nebyl zbaven (viz § 865 ObčZ).

Soud v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé může učinit intervence do výkonu či existence rodičovské odpovědnosti (viz § 466 písm. e) ZŘS). Její výkon může pozastavit (viz § 868 a § 869 ObčZ) nebo omezit (viz § 870 ObčZ). Omezena může být i samotná existence rodičovské odpovědnosti a v nejzávažnějších případech může dojít i ke zbavení rodičovské odpovědnosti (viz § 871 ObčZ), kdy rodič ztrácí kromě výkonu i její nositelství. V souvislosti s rozvodem může dojít k faktickému omezení rodičovské odpovědnosti, aniž by soud ve výroku svého rozhodnutí výslovně rozhodoval o jejím omezení. V případě, kdy soud rozhodne o svěřením do péče jednomu z rodičů pro dobu po rozvodu (viz § 906 a § 907 ObčZ),

³² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 814

³³ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva - Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 93

³⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Z., *Rodinné právo v novém občanském zákoníku*. [online] 2014, [cit. 1. 2. 2015]. Dostupné z:

http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/art_9116/rodinne-pravo-v-novem-obcanskem-zakoniku.aspx#46

je de facto druhému rodiči omezen výkon rodičovské odpovědnosti týkající se každodenní péče o dítě.

3.2 Péče o dítě po rozvodu a její historické souvislosti

V souvislosti s výkonem rodičovských práv a povinností po rozvodu rodičů se dříve vyskytovaly terminologické nepřesnosti. ZOR nerozlišoval mezi pojmy péče a výchova a střídavě oba zaměňoval. Například v § 26 používal termín „svěření dítěte do výchovy“, i když se jednalo o svěření do péče. Současná právní úprava užívání těchto pojmů sjednotila. Péče o dítě je definována jako osobní každodenní péče o dítě (péče o jeho zdraví, tělesný, rozumový a mravní vývoj) a výchova se týká ovlivňování dítěte v nejširším slova smyslu (směřování a zajištění jeho rozvoje nad rámec osobní péče).³⁵

Dříve, než je rozhodnuto o rozvodu manželství rodičů dítěte, soud určí, jak bude každý z rodičů o dítě pečovat (viz § 906 ObčZ). Při rozhodování o svěření dítěte do péče soud zejména určí, s kým bude dítě žít ve společné domácnosti a kdo bude rozhodovat o každodenních záležitostech dítěte.³⁶ Dítě může být svěřeno do výlučné, střídavé nebo společné péče. Jednotlivým formám se budu podrobněji věnovat v další kapitole. Soud může také dítě svěřit do péče jiné osoby, je-li to potřebné v zájmu dítěte (viz § 907 odst. 1 ObčZ). Která forma je pro dítě nejlepší a dá se to vůbec obecně určit? A kam spěje vývoj právní úpravy? Podíváme-li se do historie, můžeme vysledovat určité etapy ve svěřování dětí do péče po rozvodu. Názory na uspořádání porozvodové péče se v čase měnily.

Už od dob antického Říma přetrvávala tradice otcovské moci, kdy měli otcové nad svými dětmi naprostou moc. Muž měl vedoucí úlohu v rodině a v případě rozvodu přecházela péče o dítě automaticky na něj. Až do 18. století se na otce pohlíželo jako na živitele rodiny a přirozeného ochránce dětí, který disponuje finančními prostředky k jejich podpoře, a je tedy v zájmu dětí, aby byly svěřovány do péče otci.³⁷ V průběhu 19. století soudy přestaly bezvýhradně upřednostňovat otce a braly ohled na věk dětí.³⁸ Obecný zákoník občanský sice také

³⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 913

³⁶ Tamtéž, str. 1014

³⁷ WARSHAK, R., *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996, str. 24

³⁸ Klinický psycholog R. A. Warshak hovoří o „presumpci útlého věku dětí“, kterou formalizoval Talfourdův zákon z roku 1839 tím, že zmocnil soudy, aby svěřovaly děti mladší sedmi let do péče matkám. Malé děti však byly svěřovány do péče matek jen dočasně a po dosažení věku čtyř nebo pěti let byly vráceny do péče otcům. (viz WARSHAK, R., str. 25)

zakotvoval výsadní postavení muže v rodině, zohledňoval ale i věk dítěte. „V případech rozvodu či rozluky patřily děti otci. Toliko chlapci do 4 let a dívky do 7 let byli svěřováni matce. Teprve dílčí novelou byla tato formulace zrušena a o svěření dětí do výchovy rozvedených či rozloučených rodičů rozhodoval soud se zřetelem na zájmy dětí, postavení rodičů, důvody rozvodu či rozluky“³⁹ Pokud však bylo dítě svěřeno matce, otcovská moc zůstala otci zachována a on určoval povolání dítěte, spravoval jeho jmění a nesl náklady na výchovu. Matka zajišťovala bezprostřední výchovu a otec měl pouze právo na styk s dítětem. V případě, že bylo dítě svěřeno do péče otci, byla i matka oprávněna osobně se s dítětem stýkat. Soud mohl tento styk blíže upravit (viz § 142 OZO).

Začátkem 20. století začalo docházet k celkové preferenci matek, kdy byly děti po rozvodu svěřovány do péče matkám bez ohledu na věk dítěte.⁴⁰ S přijetím ZPR došlo v roce 1949 k oddělení právní úpravy rodinných vztahů do samostatného zákona a byl zrušen institut moci otcovské. Tento zákon však neobsahoval žádná kritéria pro svěření dítěte do péče po rozvodu ani výslovně neupravoval styk dítěte s druhým rodičem. Podle důvodové zprávy k ZPR měl soud zohledňovat zejména zájem dítěte, jeho blaho, výdělkové a majetkové poměry rodičů.⁴¹ ZOR ve svém původním znění (č. 94/1963) v § 26 odst. 3 v souvislosti se svěřením dítěte do péče po rozvodu pouze obecně stanovil, že „soud při rozhodování o právech a povinnostech rodičů nebo při schvalování jejich dohody vždy přihlédne k tomu, aby byly zajištěny nejpříznivější podmínky pro zdárný vývoj dítěte v uvědomělého občana.“

Tzv. velká novela zákona o rodině z roku 1998 přinesla dva nové pojmy: společnou a střídavou výchovu (viz § 26 odst. 2 ZOR). Na ZOR navázala současná právní úprava, která však již hovoří o svěření dítěte do péče (viz § 907 ObčZ). Jak zmiňuji výše, existují tedy tři hlavní formy porozvodového uspořádání: výlučná péče jednoho z rodičů, střídavá péče a společná péče. ObčZ ještě zmiňuje možnost svěření dítěte do péče jiné osoby, je-li to potřebné v zájmu dítěte (viz § 907 odst. 1 ObčZ). Při rozhodování o svěření dítěte do péče tedy soud musí přihlížet především k zájmu dítěte a dbát na ústavněprávní rámec, který zakotvuje Úmluva o právech dítěte, jako je např. právo dítěte na péči obou rodičů (viz čl. 7 ÚPD).

³⁹ MALÝ, K. Dějiny českého a československého práva. 3.vyd. Praha: Linde, 2005, str. 292

⁴⁰ WARSHAK, R., *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1.vyd. Praha: Portál, 1996, str. 25

⁴¹ Viz ANDRLÍK, J., BLAŽKE, J., KAFKA, A.: *Komentář k zákonu o právu rodinném*. Praha: Orbis, 1954, str. 13

3.3. Výlučná péče jednoho z rodičů

Nejčastější formou úpravy porozvodových poměrů ve vztahu k nezletilým dětem je svěření dítěte na dobu po rozvodu do péče jednoho z rodičů. Pokud soud rozhodne o výlučné péči jednoho z rodičů, zůstává druhý rodič stále vykonavatelem a nositelem rodičovské odpovědnosti a má právo na styk s dítětem (viz 887 a násl. ObčZ). Rodiči, kterému nebylo svěřeno dítě do péče, stanoví soud výživné v souladu s § 910 a násl. ObčZ a případně upraví také styk druhého rodiče s dítětem. V drtivé většině jsou děti po rozvodu rodičů svěřovány do výlučné péče matky. Až v roce 2002 bylo do péče matky svěřeno méně než 90% dětí a hranice tak byla poprvé prolomena směrem dolů. Podle údajů Statistické ročenky Ministerstva spravedlnosti bylo v roce 2013 v případě rozvodu svěřeno dítě v 76 % matce, otcí v 12 %, do společné, popř. střídavé výchovy obou rodičů v 10 % a jiné fyzické osobě než rodiči ve 2 % (viz příloha č. II).⁴²

Děti jsou tedy stále svěřovány převážně do výlučné péče matky, což je často kritizováno. Z praxe však vyplývá, že „většina otců vůbec neuvažuje o tom, že by měla svůj životní styl přizpůsobit pravidelné péči o děti“.^{43 44} Pozvolna přibývá případů, kdy jsou děti svěřeny do střídavé péče, výlučná péče otců je však spíše výjimkou. Zaujaly mě studie porovnávající výhradní péči matek versus výhradní péči otců, které publikoval psycholog R. A. Warshak. Tyto studie měřily široké spektrum psychologických charakteristik u dětí ve věku od dvou do dvaceti let a nebyl podle nich zjištěn žádný rozdíl v psychickém zdraví průměrného dítěte z výhradní péče otce a průměrným dítětem z výhradní péče matky. Nepotvrdilo se tak, že by se dětem lépe dařilo v péči matky. Warshak také poukazuje na snazší adaptaci dětí na porozvodovou situaci, pokud jsou svěřeny do výchovy (resp. péče) rodiče stejného pohlaví. Zároveň však varuje před plošným uplatňováním této koncepce.⁴⁵ Každý případ je potřeba posuzovat individuálně.

⁴² Ministerstvo spravedlnosti ČR, *Statistický přehled soudních agend 2013 druhá část* [online]. 2014 [cit. 14. 2. 2015]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>

⁴³ ŽÁČKOVÁ, M. *Syndrom zavrženého rodiče – nejistá teorie*. Právo a rodina, 2008, č. 6, str. 21.

⁴⁴ Neexistují sice oficiální statistiky, které by tento názor podporovaly, byly však provedeny individuální výzkumy, které docházejí k závěru, že většina otců se svěřením do péče vůbec nedomáhá. Např. Matoušková, I. a Zdražilová, M. analyzovaly soudní řízení o úpravě výchovy a výživy u Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou a došly k závěru, že 34% otců, kteří se domáhali svěřením dítěte do výchovy, bylo plně úspěšných a 84% se svěřením dítěte do výchovy vůbec nedomáhalo. (viz MATOUŠKOVÁ, I., ZDRAŽILOVÁ, M.: *Analýza soudních řízení o úpravě výchovy a výživy*. Právo a rodina 2011, č. 2, str. 16-19)

⁴⁵ WARSHAK, R., *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1.vyd. Praha: Portál, 1996, str. 112

3.4 Střídavá péče

Pojem střídavé a společné péče do zákona zavedla v roce 1998 novela ZOR.⁴⁶ Jak upozorňuje JUDr. Francová a JUDr. Dvořáková Závodská, již před novelou ZOR bylo možné setkat se v praxi s výjimečnými rozhodnutími, kdy soud svěřil nezletilého do společné či střídavé péče obou rodičů, pokud takový postup soudu navrhli.⁴⁷ V souvislosti s touto praxí bych zmínila např. rozhodnutí OS pro Prahu 1 ze dne 18. března 1997, ve kterém soud upozorňuje na to, že „Gramatický výklad § 50 zákona o rodině nevyklučuje, aby se rodiče ve výchově svého dítěte střídali, neboť toto ustanovení pouze praví, že soud rozhodne, komu bude dítě svěřeno do výchovy, nežijí-li rodiče spolu. Nelze tedy vyloučit ani možnost svěřeni dítěte do střídavé výchovy“.⁴⁸ Novela ZOR již možnost rozhodnout o svěřeni dítěte do společné či střídavé péče (ZOR používá pojem svěřeni dítěte do výchovy) upravila v § 26 odst. 2 výslovně a jako další z forem porozvodové péče je upravuje i § 907 odst. 1 ObčZ.

Podstata střídavé péče spočívá v tom, že dítě žije po určitý časový úsek střídavě s každým z rodičů. Převažují situace, kdy dítě střídá dvě domácnosti svých rodičů, méně častým modelem je pak střídání rodičů u dítěte v jedné domácnosti. Zákon nestanovuje žádné konkrétní časové intervaly. V praxi se však nejčastěji uplatňuje střídání po týdnu či po čtrnácti dnech a v případě malých dětí je doporučeno střídání po třech dnech, aby dítě netrpělo odloučením od druhého rodiče.⁴⁹ Psychologové většinou nedoporučují střídavou péči dětem do věku tří let. PhDr. Španělhová poukazuje na to, že „dítě potřebuje do věku 3 let něco stabilního, kde nabude pocit jistoty a bezpečí a pak již může daná prostředí měnit.“⁵⁰ U starších dětí se jedná spíše o delší časový úsek, kdy dochází ke střídání po čtrnácti dnech či po měsíci.

Délku intervalu střídání si dohodnou rodiče nebo o ní rozhodne soud, který objektivně posoudí situaci a zohlední i psychologické posudky. Kromě dohody o

⁴⁶ Zákon č. 91/1998 Sb. účinný od 1. 8. 1998 novelizující tehdy platný a účinný zákon o rodině změnil § 26 odst. 2 tak, že: „Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.“

⁴⁷ FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ J., *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. Praha: ASPI: Wolters Kluwer, 2008, str. 15-16

⁴⁸ Viz rozhodnutí OS pro Prahu 1 ze dne 18. března 1997, spis. zn. Nc 41/95

⁴⁹ FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ J., *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. Praha: ASPI: Wolters Kluwer, 2008, str. 16

⁵⁰ ŠPANĚLHOVÁ, I., *Dítě a rozvod rodičů*, Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, str. 139

intervalu střídání se rodiče musí dohodnout na tom, kde bude mít dítě hlášen trvalý pobyt (viz § 10 zk. č. 133/2000 Sb.), kterému z rodičů bude případně vyplácen příspěvek na dítě (viz § 17 a násl. zk. č. 117/1995 Sb.) a který z rodičů bude mít nárok na daňové zvýhodnění na vyživované dítě (viz § 35c zk. č. 586/1992 Sb.). Nezbytným předpokladem pro možnost realizace střídavé péče je podle JUDr. Hrušákové i zachování školní docházky do stejné školy.⁵¹ Novela školského zákona však s účinností od 1. ledna 2012 vychází z možnosti, aby dítě svěřené do střídavé výchovy rodičů (resp. péče) navštěvovalo střídavě dvě základní školy.⁵² Takové uspořádání však podle mého názoru není v souladu se zájmem dítěte, které může mít problémy se začleňováním do různých školních kolektivů, problematické také mohou být odlišné školní osnovy a rozdílné učební nároky.

Na rozdíl od předchozí právní úpravy ObčZ neformuluje zvláštní požadavky pro svěřením dítěte do střídavé péče a vypouští výslovnou podmínku ZOR, že střídavá péče musí lépe zajišťovat potřeby dítěte (viz § 26 odst. 2 ZOR). Kritéria jsou tedy stejná jako při svěřením do péče jednoho z rodičů (viz § 907 odst. 2 ObčZ) a dochází tak ke zrovnoprávnění střídavé péče s péčí výlučnou. JUDr. Westphalová spolu s prof. M. Hrušákovou se shodují na tom, že zákon nemůže stanovit žádný model pro rodinný život a ke každému rozhodování je nutno přistupovat individuálně. Zdůrazňují, že střídavá péče není obecným modelem porozvodového uspořádání a soud vždy musí zdůvodnit, proč je pro konkrétní dítě vhodná.⁵³

Při posuzování vhodnosti střídavé péče je důležitá i schopnost rodičů dohodnout se. ObčZ sice nepodmiňuje střídavou péči dohodou rodičů (resp. jejich souhlasem), ale neochota dohodnout se může být překážkou rozhodnutí soudu o svěřením nezletilého do střídavé péče.⁵⁴ Této problematice se několikrát věnoval i ÚS. Zmíním zde dvě zásadní rozhodnutí, ve kterých ÚS klade důraz především na

⁵¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2000, str. 28-29

⁵² „Pokud žák, který byl rozhodnutím soudu svěřen do střídavé výchovy rodičů, plní povinnou školní docházku střídavě ve dvou základních školách, vydává mu vysvědčení základní škola, v které zahájil vzdělávání dříve, pokud k tomu nebyla dohodou rodičů nebo rozhodnutím soudu určena druhá škola. Při hodnocení výsledků vzdělávání žáka za pololetí školního roku zohlední škola, která bude vydávat vysvědčení, hodnocení výsledků vzdělávání žáka druhou školou. Ředitelé škol, v nichž se žák podle věty první vzdělává, mezi sebou dohodnou pravidla spolupráce škol při vzdělávání žáka.“ (viz § 49 odst. 4 zk. č. 561/2004 Sb., školský zákon)

⁵³ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1019

⁵⁴ Např. v rozhodnutí KS v Ústí nad Labem ze dne 19. 1. 2004, spis. zn. 10 Co 877/2003 považuje soud neschopnost rodičů dohodnout se na jednotném výchovném postupu a podmínkách střídavé výchovy za překážku rozhodnutí o střídavé výchově, přestože se nezletilý vyjádřil tak, že by mu střídavá výchova vyhovovala (resp. péče).

ochotu rodičů spolupracovat a zároveň na nezbytnost zjišťování příčin nesouhlasu druhého rodiče se střídavou péčí. Svým nálezem ze dne 27. 1. 2005 dospěl ÚS k závěru, že: „Svěření dítěte do střídavé výchovy rodičů nesmí být ústupkem jejich vzájemné rivalitě, ale vyjádřením kvalitního a pozitivního vztahu rodičů k dítěti; to předpokládá toleranci, vyspělost a dobrou vůli všech zúčastněných. Rozhodnutí o střídavé výchově nezletilého dítěte by mělo vycházet z jejich společné vůle a dohody, schopnosti spolu komunikovat a spolupracovat a nezapojovat dítě do svých vzájemných problémů“.⁵⁵ ÚS v tomto nálezu zdůrazňuje, že střídavá výchova by neměla být jen kompromisem mezi rodiči, kteří nejsou schopni dohody, a pokud spolu rodiče nekomunikují a nespolečně pracují, není podle ÚS splněna jedna z podmínek pro svěření dítěte do střídavé péče, a sice podmínka zájmu dítěte a lepšího zajištění jeho potřeb (viz § 26 odst. 2 ZOR).

Druhý nález se zabývá příčinami nesouhlasu matky se střídavou péčí, kterou navrhoval otec. Dle nálezu ÚS ze dne 23. 2. 2010 by měl soud zkoumat příčiny odmítavého postoje druhého z rodičů: „Jakkoli střídavá výchova předpokládá ze strany rodičů především toleranci, společnou vůli a schopnost spolu komunikovat a spolupracovat (a zejména nezapojovat dítě do svých vzájemných problémů), nesmí soud na způsob této výchovy rezignovat už tehdy, kdy jeden z rodičů s tímto způsobem výchovy pro forma nesouhlasí. Je-li pak takový nesouhlas čistě obstrukční, ničím neodůvodněný, resp. postrádá-li ve vztahu k výchově dítěte relevanci, nemůže o něj soud opřít své rozhodnutí.“⁵⁶ ÚS se v tomto nálezu zabývá otázkou, proč matka není schopná komunikovat a proč jí chybí ochota spolupracovat na výchově nezletilé dcery spolu s otcem. ÚS dále poukazuje na možnost využití prostředků obsažených v ZOR, kterými lze postihnout rodiče, který maří veřejný zájem na řádné výchově a rozvoji osobnosti dítěte (např. § 43 odst. 1 písm. a) a § 44 ZOR), a zdůrazňuje, že: „Svěření dítěte do výlučné výchovy jednomu z rodičů nesmí být výrazem ústupku vzájemné rivalitě rodičů, která jen sleduje boj o dítě, případně nízké pohnutky jednoho rodiče k trýznění druhého rodiče skrze své vlastní dítě“.⁵⁷ Pokud jsou tedy dány podmínky pro svěření dítěte do střídavé péče, neměl by soud od této formy upustit jen z důvodu nesouhlasu jednoho z rodičů. Nesouhlas matky se střídavou péčí může být podle ÚS relevantní

⁵⁵ Rozhodnutí ÚS ze dne 27. 1. 2005, spis. zn. I. ÚS 48/04

⁵⁶ Rozhodnutí ÚS ze dne 23. 2. 2010, spis. zn. III. ÚS 1206/09

⁵⁷ Tamtéž.

pouze tehdy, je-li vybudován na důvodech, které jsou způsobily intenzivním způsobem negativně zasahovat do zájmu dítěte. ÚS poukázal na čl. 3 ÚPD, který zdůrazňuje, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, a dále také na čl. 32 odst. 4 Listiny, který stanovuje, že právo vychovávat a pečovat o své dítě je základním právem rodičů.

V případě, že soud rozhodne o střídavé péči proti vůli jednoho z rodičů, napětí se mezi nimi zpravidla ještě více vyhrotí. K otázce střídavé péče při nesouhlasu jedné z rodičovských stran nemají ani psychologové jednotný názor. Například PhDr. Novák se přiklání k názoru, že střídavou péči nelze vynutit při nesouhlasu jedné z rodičovských stran, na rozdíl od PhDr. Pila, který s podmínkou souhlasu obou rodičů nesouhlasí a o rodičích hovoří jako o nepřátelích, kteří se s tím druhým nechtějí o dítě dělit.⁵⁸ Vždy záleží na konkrétní situaci, na vzájemných vztazích rodičů k dítěti, na vztahu rozvádějících se rodičů mezi sebou, ale i na stanovisku a přání nezletilého dítěte. Souhlasím s názorem, že střídavá péče není pro dítě vhodným řešením, pokud spolu rodiče nedokážou spolupracovat na velmi vysoké úrovni. Před vnucením střídavé výchovy proti vůli jednomu z rodičů varuje i psycholog PhDr. Klimeš, který upozorňuje, že pro střídavou výchovu jsou vhodní jen ti rodiče, kteří jsou schopni zachovat výchovnou koalici, byť s pomocí mediátorů a psychologů.⁵⁹

3.5 Společná péče

Další možností porozvodové úpravy je svěření dítěte do společné péče obou rodičů. Tento pojem do zákona zavedla již zmiňovaná novela ZOR v roce 1998, která upravovala svěření dítěte do společné výchovy (viz § 26 odst. 2 ZOR). V českém právu byl však pojem společné výchovy oběma rodiči použit v jiném významu, než v jakém ho používají některé zahraniční úpravy. Například v Anglii a Walesu měl rodičovskou odpovědnost do roku 1989 pouze ten z rodičů, kterému bylo dítě svěřeno do péče. Pouze v případě, kdy soud rozhodl o tzv. joint custody, zůstala rodičovská odpovědnost oběma rodičům.⁶⁰ V tomto pojetí existuje společná

⁵⁸ FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ J., *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. Praha: ASPI: Wolters Kluwer, 2008, str. 19

⁵⁹ KLIMEŠ, J., *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozvodu*. [online]. 2009, str. 15 [cit. 10. 2. 2015]. Dostupné z: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava_vychova.pdf

⁶⁰ Tento koncept změnil až zákon Children Act přijatý v roce 1989, který přiznal rodičovskou odpovědnost oběma rodičům i po rozvodu, pokud se jim však dítě narodí v manželství nebo manželství uzavřou po narození dítěte. (viz čl. 2 odst. 1 a 3 Children Act. Dostupné z: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/41/section/2>)

výchova v českém právním řádu již od roku 1950, kdy nabyt účinnosti ZPR, podle kterého rodič, jemuž nebylo dítě svěřeno do výchovy, neztrácel právo rozhodovat o podstatných náležitostech týkajících se dítěte. Na existenci institutu rodičovské odpovědnosti se tedy rozvodem nic nemění na rozdíl od zahraničních úprav znajících tzv. joint custody v užším slova smyslu.

Společná péče v pojetí § 907 ObčZ spočívá v tom, že rozvod nijak nemění právní postavení dítěte k jeho rodičům a oba rodiče se i nadále o dítě starají současně v prostředí, kde žije. Není zde tedy konkrétní rozhodnutí, které by svěřilo dítě jednomu z rodičů, a podle JUDr. Westphalové a prof. Hrušákové dochází k tomu, že poměry dítěte, včetně vyživovací povinnosti, pro dobu po rozvodu nebudou upraveny.⁶¹ Názory na stanovení výživného v případě společné péče však nejsou jednotné a část praxe zastává názor, že o výživném je možno rozhodovat i v tomto případě.⁶² Pokud má být dítě svěřeno do společné péče, je třeba, aby s tím rodiče souhlasili (viz § 907 odst. 1 ObčZ). Důvodová zpráva k ObčZ upozorňuje, že na rozdíl od právní úpravy v ZOR, kdy „zákonodárce – zřejmě ve spěchu – vypustil pasáž o nutné dohodě rodičů při svěřeni dítěte oběma rodičům a soudy musely – nejednou s obtížemi – tuto nezbytnost prosazovat vlastní autoritou, mluví se o potřebě dohody výslovně“.⁶³ Soud tedy nemůže autoritativně rozhodnout o společné péči. Dohodu rozvádějících rodičů schválí, pokud je v souladu se zájmem dítěte (viz § 906 odst. 2 ObčZ).

Svěření dítěte do společné péče přichází v úvahu v situaci, kdy rodiče zůstávají po rozvodu bydlet v jednom bytě či domě a jsou schopni se na všem dohodnout. Dohoda o společné péči je také často schvalována v případě, kdy dítě blízké věku zletilosti bydlí odděleně od rodičů a pouze je navštěvuje, samo se živí nebo studuje mimo místo svého bydliště.

3.6 Kritéria pro rozhodování soudu o svěřeni dítěte do péče

Podrobná kritéria při svěřování dítěte do péče přinesla již novela ZOR v roce 1998 (viz § 26 ZOR), která vycházela z ÚPD a dosavadní judikatury českých

⁶¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1021

⁶² HOLUB M. a kol.: *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. vyd. Praha: Leges, 2011, str. 71

⁶³ ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M. *Osnova občanského zákoníku. Důvodová zpráva - zvláštní část*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, str. 333

soudů.⁶⁴ Kritéria uvedená v ObčZ, nejsou pro jednotlivé formy porozvodové péče uvedena zvlášť a vztahují se jak k rozhodování o svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů, tak ke svěřeni dítěte do společné nebo střídavé péče. Důvodová zpráva k ObčZ upozorňuje na nové faktory, k nimž musí soudy při rozhodování o svěřeni dítěte do péče přihlížet: „Kromě pohledu do minula mají být nově zohledněny i faktory budoucí, tj. je třeba zjišťovat, u kterého z rodičů bude dítě lépe zajištěno, a to zdaleka ne jen po stránce hmotné. I tady jde totiž o zájem dítěte na dalším příznivém vývoji.“⁶⁵ Na rozdíl od ZOR již současná právní úprava nestanovuje povinnost přihlížet k bytovým poměrům rodiče (viz § 26 odst. 4 ZOR) a důraz klade především na zájem dítěte, jeho vztah ke každému z rodičů a zázemí zohledňuje v širším slova smyslu než jen jako hmotné zabezpečení. V tom vidím posun k lepšímu.

Při rozhodování o svěřeni do péče soud především přihlíží k tomu, aby rozhodnutí zohledňovalo nejlepší zájem dítěte (viz § 907 odst. 2 ObčZ). Tuto skutečnost ve svých rozhodnutích pravidelně zdůrazňuje i ÚS: „Povinností orgánu rozhodujícího o tom, kterému z rodičů bude dítě svěřeno do péče, je sledovat a chránit především zájem nezletilého dítěte, tak jak je zakotven v čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.“⁶⁶ Co však tento pojem znamená? Je to neurčitý pojem, který je třeba vždy odůvodnit a vyložit v konkrétním případě. Může mít nejružnější podobu a je zákonodárcem užíván v různých souvislostech. Zákon záměrně neposkytuje výslovnou definici, protože je nezbytné brát v úvahu jedinečnost každého dítěte. „V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností konkrétního dítěte.“⁶⁷ Důraz na ochranu zájmu dítěte je vyjádřen i v mnoha mezinárodních úmluvách (např. Deklarace práv dítěte z roku 1959 nebo Úmluva o právech dítěte z roku 1990). Podle čl. 3 ÚPD musí být zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnymi orgány. Význam čl. 3 ÚPD ve svém nálezu podtrhl i ÚS: „Zájem dítěte jako přední hledisko při jakékoli činnosti týkající

⁶⁴ Předpokladům správného rozhodnutí o výchově nezletilého dítěte se věnuje například stanovisko NS ČSR ze dne 10. 5. 1981, spis. zn. Cpj 228/81, které zohledňuje osoby rodičů, prostředí, ve kterém žijí, věk dítěte, jeho vztah k rodičům, sklony, zájmy apod.

⁶⁵ ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M. *Osnova občanského zákoníku. Důvodová zpráva - zvláštní část*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, str. 333

⁶⁶ Nález ÚS ze dne 30. 5. 2014, spis. zn. I. ÚS 1506/13

⁶⁷ Tamtéž.

se dětí ve svém čl. 3 reflektuje skutečnost, že jakkoli lze považovat za přirozené a žádoucí, aby dítě bylo vychovááno svými rodiči, nelze odhlédnout od toho, že i dítě samo je bytostí jedinečnou, nadanou nezadatelnými, nezcizitelnými, nepromlčitelnými a nezrušitelnými základními právy a svobodami, tedy bytostí, které by se mělo dostat při jejím vývinu toho nejlepšího, totiž toho, aby výše uvedené atributy nezůstaly prázdnými slovy.⁶⁸ Zájem dítěte je tedy klíčovým institutem při rozhodování o svěřeni dítěte do péče. V souvislosti s péčí o dítě používá tento pojem i ÚPD v čl. 18 odst. 1, kde zdůrazňuje, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte a základním smyslem jejich péče musí být zájem dítěte. Lze tedy dovést, že oba rodiče mají právo na péči o dítě a dítě má právo na péči obou rodičů, zájmem dítěte je tedy, aby bylo v péči obou rodičů. Stejný postoj zaujal i ÚS: „Zájmem dítěte nepochybně je, aby bylo především v péči obou rodičů, a není-li to možné, pak toho z rodičů, který k tomu má lepší předpoklady, mimo jiné uznává roli a důležitost druhého rodiče v životě dítěte a je přesvědčen, že i ten druhý je dobrým rodičem.“⁶⁹

Mezi další kritéria, kterými se zabývá soud při rozhodování o svěřeni do péče, patří charakteristiky dítěte i obou rodičů. Soud bere ohled na osobnost dítěte, jeho vloh a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů. Mohou nastat specifické okolnosti týkající se konkrétního dítěte, které brání jeho svěřeni do střídané péče. Jedná se například o situace, v nichž by vzhledem ke specifickému zdravotnímu či psychickému stavu dítěte představovala střídaná péče nadměrnou zátěž (např. pokud je dotčené dítě nervově labilní nebo má Aspergerův syndrom).⁷⁰ Soud přihlíží také k citovým vazbám dítěte vůči rodičům, sourozencům, prarodičům a popřípadě i dalším příbuzným i nepříbuzným osobám. Zohledňováno je také zázemí dítěte, výchovné schopnosti každého z rodičů a stávající a očekávaná stálost výchovného prostředí. Soud vždy vezme v úvahu také to, který z rodičů kromě řádné péče o dítě dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu a u kterého z rodičů má dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje (viz § 907 odst. 2 ObčZ). Při posuzování výchovných schopností rodiče a osobnosti dítěte (především jeho citové orientace, zaměření a schopností) má

⁶⁸ Nález ÚS ze dne 19. 4. 2001, spis. zn. IV. ÚS 695/2000

⁶⁹ Nález ÚS ze dne 23. 2. 2010, spis. zn. III. ÚS 1206/09

⁷⁰ Viz usnesení ÚS ze dne 15. 12. 2014, spis. zn. I. ÚS 2441/13

velkou vypovídací hodnotu znalecký posudek, který vypracovává ustanovený znalec z oboru psychologie nebo psychiatrie.

V návaznosti na čl. 18 ÚPD zakotvuje ObčZ právo dítěte na péči obou rodičů a na pravidelný osobní styk s nimi a zdůrazňuje, že i druhý rodič, kterému nebude dítě svěřeno, má právo na pravidelnou informaci o dítěti (viz § 907 odst. 3 ObčZ). Toto ustanovení posiluje především postavení rodiče, se kterým dítě nežije, a to zejména v situacích, kdy spolu rodiče nejsou schopni komunikovat, rodič se s dítětem stýká jen zřídka, nebo jde o dítě útlého věku, které dosud není schopné rodiče informovat samo. V těchto případech může soud ve svém rozhodnutí uložit rodiči konkrétní povinnost, aby druhého rodiče pravidelně o dítěti informoval.⁷¹ JUDr. Westphalová a prof. Hrušáková vychází z názoru, že konkrétní povinnost může soud uložit rodiči např. měsíčně, čtvrtletně nebo půlročně, kdy je rodič povinen podávat informaci o zdravotním stavu dítěte, jeho školních výsledcích, mimoškolních aktivitách apod. Otázkou však podle nich zůstává výkon takového rozhodnutí, protože ustanovení § 500 a násl. ZŘS se týkají pouze rozhodnutí, případně schválené dohody o péči a úpravě styku s nezletilými dětmi. Pokud však jde o povinnost informovat druhého rodiče, nejedná se o vztah k nezletilému dítěti, ale o vzájemný vztah rodičů.⁷² Soud tedy v případě neplnění povinnosti informovat nemůže ukládat povinnému rodiči pokuty ve smyslu § 500 a násl. ZŘS, domnívám se, že vynucení informační povinnosti však lze dosáhnout prostřednictvím exekučního řádu. K této otázce se vyjádřil i NS, podle kterého lze splnění povinnosti odpovídající právu rodiče, jemuž dítě není svěřeno do péče, na pravidelnou informaci o dítěti, vymáhat exekucí: „Přichází v úvahu provedení (soudem nařízené) exekuce jediným způsobem, a to ukládáním pokut podle § 72 odst. 2 exekučního řádu.“⁷³ Je smutné, pokud je potřeba vynucovat povinnost poskytnout informaci o dítěti prostřednictvím exekuce. Soud by měl takové opatření využít jen v krajních případech.

Při rozhodování o svěřením do péče soud také přihlíží ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem (viz § 907 odst. 3 ObčZ). Mezi

⁷¹ Například rozsudkem ze dne 22. 5. 2006, č. j. 0P 13/2003, rozhodl OS v Rakovníku – kromě jiného – tak, že matku nezletilé M. a nezletilého M., zavázal, aby jejich otce „pravidelně vždy k poslednímu dni každého měsíce písemně informovala o nezletilých dětech, a to o jejich zdravotním stavu, školních výsledcích, mimoškolních aktivitách, a aby jejich otci průběžně podávala aktuální zprávy o mimořádných podstatných záležitostech týkajících se nezletilých.

⁷² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1023

⁷³ Usnesení NS ze dne 30. 6. 2010, spis. zn. 20 Cdo 1064/2008

rodiči během rozvodu často dochází k vyhoceným a nepřátelským vztahům, kdy rodiče vedou urputný boj o svěřeni dítěte do péče a dominantní emoci je nenávisť, která jim neumožňuje reálně posoudit situaci. „Za této situace by soud neměl přihlížet k vzájemným vztahům, které existují v okamžiku rozhodování, ale spíše přihlížet k tomu, do jaké míry byli rodiče schopni dohodnout se dříve, když vzájemné vťahy nebyly takto vyhroceny.“⁷⁴

3.7 Zjištění názoru dítěte

Právo dítěte na informace a právo na svobodné vyjádření svých názorů k záležitostem, které se dotýkají zájmu dítěte a v nichž je rozhodováno o něm samém, jsou tzv. participačními právy dítěte. Právní úprava participačního práva dítěte je upravena v několika mezinárodních dokumentech (zejména v čl. 12 ÚPD, čl. 3 a čl. 6 EÚVPD a čl. 17 LZPS). ÚPD v čl. 12 uvádí, že: „Dítě, které je schopno formulovat své vlastní názory, má právo tyto názory vyjadřovat svobodně a ve všech záležitostech, které se ho dotýkají. Názorům dítěte se musí věnovat taková pozornost, která odpovídajícím způsobem zohledňuje jeho věk a úroveň jeho vyspělosti. Dítěti je garantováno právo být vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká (buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo prostřednictvím příslušného orgánu)“. Z tohoto ustanovení vychází i § 867 ObčZ, který dítěti zaručuje právo být slyšeno ve vztahu ke státním orgánům, a z čl. 12 ÚPD (v souvislosti z čl. 3 EÚPD) vychází také § 875 odst. 2 ObčZ, který obsahuje právo dítěte na informace a vyjádření vůči jeho rodičům. Participační právo dítěte je upraveno i v dalších vnitrostátních předpisech. V § 8 odst. 2 a 3 ZSPOD je vyjádřeno v souvislosti s poskytováním sociálně-právní ochrany dítěti, § 20 ZŘS a § 100 OSŘ jej zmiňuje v rámci soudního řízení, jehož účastníkem je nezletilý a § 29 odst. 4 SŘ se k němu vyjadřuje v souvislosti se správním řízením. Participační právo dětí se tedy vztahuje k projevení názoru dítěte k otázkám, které se ho bezprostředně týkají a k právu dítěte na informace.

Aby si dítě mohlo vytvořit vlastní názor, poskytne mu soud potřebné informace (viz § 867 odst. 1 ObčZ a § 20 odst. 4 ZŘS). Podle důvodové zprávy by měly být informace dítěti poskytnuty v takové kvantitě a kvalitě, aby si vytvořilo

⁷⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1023

vlastní (informovaný) názor, který by mohlo sdělit.⁷⁵ ObčZ přihlíží k věku dítěte, stupni jeho vývoje a rozumové vyspělosti a zavádí hranici 12 let věku dítěte, kdy se má za to, že dítě, které dosáhne tohoto věku, je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit (viz § 867 odst. 2 ObčZ). Podle důvodové zprávy k ObčZ vyslechnou soud dítě starší dvanácti let vždy osobně a mladší dítě bude moci být vyslechnuto prostřednictvím OSPOD nebo jiným vhodným způsobem. Pokud by však soud zjistil, že i dítě mladší dvanácti let je schopné formulovat své názory, může osobně vyslechnout také jeho.⁷⁶ Místo dítěte, které není dostatečně zralé pro vytvoření a sdělení svého názoru, vyslechnou a informuje soud toho, kdo je schopen zájmy dítěte ochránit (musí se však jednat o osobu, jejíž zájmy nejsou v rozporu se zájmy dítěte). Názor dítěte je tedy v tomto případě zjišťován zprostředkovaně (viz § 867 odst. 2 ObčZ).

Názor dítěte soud zjišťuje především jeho výsledkem, pouze ve výjimečných případech prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného OSPOD (viz § 100 odst. 3 OSŘ). Soud by měl vždy zvolit konkrétní způsob v závislosti na okolnostech případu. ÚS se vyjádřil k tomu, že pro dítě je důležité, aby se účastnilo soudních jednání, které se ho dotýkají: „Soud musí dítěti zejména umožnit účastnit se jednání a k věci se vyjádřit. Je totiž třeba zabránit situacím, kdy je dítě považováno za pouhý objekt, o kterém rozhodují jiní. Pro dítě je právo na slyšení důležité v tom, že mu dává pocit, že není objektem a pasivním pozorovatelem událostí, ale že je důležitým subjektem práva a také účastníkem řízení.“⁷⁷ Přítomnost dítěte však podle mého názoru není vhodná například v případě, kdy se rozhoduje o výši výživného.

K názoru dítěte soud přihlíží s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost. Při rozhodování záležitostí týkajících se dítěte je tedy nutné zjistit názor dítěte, neznamená to však, že přání dítěte musí být splněno. JUDr. Westphalová upozorňuje na možný konflikt přání dítěte s jeho nejlepším zájmem, pokud má názor dítěte ovlivnit rozhodnutí o svém osudu v konkrétní otázce.⁷⁸ K otázce představ a názorům dítěte a k tomu, co je pro dítě v konkrétní věci vhodné, se

⁷⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1023

⁷⁶ ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M. *Osnova občanského zákoníku. Důvodová zpráva - zvláštní část*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, str. 329

⁷⁷ Nález ÚS ze dne 28. února 2014, spis. zn. I. ÚS 3304/13

⁷⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 858

v svém stanovisku vyjádřil i ÚS: „Přitom se samozřejmě nepřehlídí, že konečné hodnocení (posouzení) zájmu nezletilého dítěte, jež je zde nejvyšším imperativem, přísluší v projednávané věci obecnému soudu, v jehož dispozici je i oprávnění k případným korekturám představ a názorů dítěte o tom, co je pro něj v konkrétní věci vhodné, případné, resp. obecně prospěšné, a co nikoli, a proto k názoru nezletilého soud přihlíží právě s ohledem na jeho věk, rozumovou a citovou vyspělost.“⁷⁹ Při rozhodování o svěřeni dítěte do péče nebo úpravě styku rodiče s dítětem musí soud přihlídnout také ke skutečnosti, že názor dítěte může být ovlivněn rodičem, se kterým dítě žije. „Dítě tak není schopno mít širší náhled na celou záležitost, může být zmanipulováno, nebo má rádo oba rodiče a svým stanoviskem by mohlo zájmy jednoho poškodit, což nechce, a tak není možné po něm chtít, aby neslo veškerou tíhu takového rozhodnutí.“⁸⁰ Dítě má tedy právo vyjádřit se k věcem, které se ho týkají, je však třeba počítat s nižší věrohodností výpovědi a možným zkreslením situace, protože dětská psychika je snadno ovlivnitelná. Obecně platí, že čím je dítě starší, tím větší váhu má jeho názor. V souvislosti se zjišťováním přání dítěte ÚS zdůrazňuje, že: „Pokud bylo dítě již dříve svěřeno jednomu z rodičů do výlučné péče a nově se posuzuje možnost změny výchovných poměrů na střídavou péči, je možné, že se rodič, jenž měl dítě dosud v péči, snažil přání dítěte zmanipulovat, přičemž úkolem obecných soudů je tuto manipulaci pokud možno odstínit.“⁸¹ Soud tedy nemůže bez dalšího převzít postoj nezletilého a založit rozhodnutí jen na jeho přání, aniž by komplexně posoudil zájmy nezletilého. Věrohodnost vyjádření dítěte nejlépe posoudí znalecký posudek z oboru psychologie. Riziko ovlivnění dítěte se snaží eliminovat § 100 odst. 3 OSŘ, který zakotvuje možnost provést výslech dítěte i bez přítomnosti dalších osob, pokud by mohly dítě ovlivnit tak, aby nevyjádřilo svůj názor.

3.8. Měla by být střídavá péče pravidlem a ostatní typy péče výjimkou?

I když stále převládá svěřování dětí po rozvodu do výlučné péče matky, v poslední době přibývá rozhodnutí, kdy jsou děti svěřeny do střídavé péče. Platná právní úprava však neupřednostňuje žádnou z forem osobní péče o dítě po rozvodu.

⁷⁹ Nález ÚS ze dne 26. srpna 2010, spis. zn. III. ÚS 3007/09

⁸⁰ Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, *Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů. Metodický materiál.* [online]. 2012, str. 9 [cit. 15.2 2015]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14824/konflikty.pdf>

⁸¹ Nález ÚS ze dne 26. 5. 2014, spis. zn. I. ÚS 2482/13

Tuto skutečnost se pokusil změnit návrh novely ZOR z roku 2010, podle které mělo dojít k upřednostnění střídavé výchovy (resp. péče). Navrhovaná změna měla zavést střídavou, resp. společnou výchovu jako primární způsob výchovy po rozvodu rodičů, ledaže by jeden z rodičů nebyl z nějakého objektivního důvodu způsobilý dítě vychovávat. Důvodová zpráva poukazovala na výzkumy v zemích s dlouholetou tradicí střídavé péče, ze kterých vyplývá, že děti ve střídavé péči jsou lépe adaptované v běžném životě než děti v péči jednoho rodiče.⁸² Tento návrh se však setkal s vlnou kritiky ze strany odborné veřejnosti a nakonec nebyl schválen. Kriticky se k tomuto návrhu vyjádřila např. JUDr. Kantůrková, která upozornila, že společná a střídavá výchova je vhodná jen pro některé děti (zejména tam, kde jsou rodiče schopni upřednostnit zájem dítěte nad vlastními osobními zájmy), a že nelze střídavou výchovu upřednostňovat nad ostatními druhy výchovy.⁸³

Za kontroverzní považují nedávný nález ÚS ze dne 26. 5. 2014, spis. zn. I. ÚS 2482/13, který hovoří o prioritě střídavé péče před ostatními modely (navzdory tomu, že ObčZ žádnou formu svěření dítěte do péče neupřednostňuje). „Nejlepším zájmem dítěte je, aby bylo v péči obou rodičů, a pokud jsou oba rodiče způsobilí dítě vychovávat, pokud oba mají o jeho výchovu zájem a pokud oba dbali kromě řádné péče i o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní, svěření dítěte do střídavé péče by mělo být pravidlem, zatímco jiné řešení je výjimkou, která vyžaduje prokázání, proč je v zájmu dítěte jiné řešení.“⁸⁴ Proti zmíněnému závěru ÚS se ohradila veřejná ochránkyně práv, která se domnívá, že je v rozporu s předchozí judikaturou soudu, neboť de facto vytváří zákonný model výchovy dítěte, který z dikce § 907 odst. 1 ObčZ nevyplývá. S poukazem na odklon od předchozí judikatury odkazuje na nález ÚS ze dne 20. 1. 2005, spis. zn. II. ÚS 363/03, podle kterého neexistuje zákonný model výchovy dítěte („šablona“), což znamená, že je vždy třeba individuálně posuzovat jednotlivé případy s ohledem na osobnost dítěte a specifika případu.⁸⁵ Souhlasím s jejím stanoviskem a domnívám se, že soudy by neměly paušálně upřednostňovat jedno řešení.

⁸² Návrh poslance Pavla Staňka na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, Sněmovní tisk 205/0, 6. volební období, od 2010. [online]. 2010 [cit. 15. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=205&CT1=0>

⁸³ KANTŮRKOVÁ, L.. Seminář Střídavá péče, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR. Spravedlnost dětem. [online]. 22. 2. 2011 [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.iustin.cz/art.asp?art=420>

⁸⁴ Nález ÚS ze dne 26. 5. 2014, spis. zn. I. ÚS 2482/13

⁸⁵ ŠABATOVÁ, A. *Doplnění k tématu střídavé výchovy*. [online]. 2015, [cit. 22. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/dalsi-aktivity/publikace/sborniky-stanoviska/rodina-a-dite-dodatky/rodina-a-dite-dodatky-2015/>

Vedle výše uvedeného judikátu bych ještě ráda poukázala na nález ÚS ve věci spis. zn. I. ÚS. 1506/13 ze dne 30. 5. 2014. ÚS se v tomto nálezu vyjádřil ke vzdálenosti mezi bydlišti obou rodičů a dospěl k závěru, že ani vzdálenost mezi bydlišti obou rodičů není důvodem, který by střídavou péčí a priori vylučoval. V konkrétním případě se jednalo o vzdálenost téměř 300 km mezi bydlišti v Olomouci a České Lípě. Podle ÚS by model střídavé péče mohl přetrvat i po nástupu dítěte ke školní docházce. V této souvislosti ÚS zmínil možnost individuálního vzdělávání, plnění základní školní docházky ve dvou základních školách nebo přestěhování jednoho z rodičů. V tomto případě souhlasím s odlišným stanoviskem, které k tomuto nálezu zaujal soudce JUDr. Ludvík David, který se domnívá, že takto realizovaná střídavá péče (docházka do dvou základních škol) může mít na psychiku nezletilého dítěte negativní vliv. „Věřím tomu, že dítě potřebuje lásku a péči obou rodičů. Přece jen si ale myslím, že dočasně utišené ego jednoho z nich nestojí za škody, které mohou být takto realizovanou střídavou výchovou na psychice nezletilé napáchány.“⁸⁶

V souvislosti se zmíněnými nálezy přijal k otázce střídavé péče na svém zasedání dne 14. října 2014 stanovisko i Výbor pro práva dítěte, který nepovažuje rozhodování preferující jedno řešení za výraz respektu k jedinečnosti dítěte a jeho potřeb. Podle Výboru je třeba nejlepší zájem dítěte hledat v každém jednotlivém případě zvlášť, nikoli podle jakéhokoli předem daného schématu. „Střídavá péče nemůže být využívána jako forma „spravedlivého“ podělení dítěte mezi dvěma znesvářenými rodiči, bez ohledu na zájem a potřeby konkrétního dítěte.“⁸⁷

Jaké porozvodové uspořádání je tedy pro dítě nejprospěšnější? Podle mého názoru na tuto otázku neexistuje jednoznačná odpověď. Každý případ by se měl posuzovat individuálně a vyvarovat se předpojatosti pro tu či onu možnost. Klinický psycholog PhDr. Pavlát upozorňuje na to, že střídavá péče je v čase nestabilní a nepřináší dobré výsledky tam, kde je ustanovena bez souhlasu obou

⁸⁶ Odlišné stanovisko soudce Ludvíka Davida k nálezu ÚS ze dne 30. května 2014, spis. zn. I. ÚS 1506/13. [online]. 2014 [cit. 22. 2. 2015]. Dostupné z: http://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/I_US_1506_13_an.pdf

⁸⁷ Stanovisko Výboru pro práva dítěte Rady vlády pro lidská práva k otázce střídavé péče o děti ze dne 14. 10. 2014 [online]. [cit. 22. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/tiskove-informace/stanovisko-vyboru-pro-prava-ditete-rady-vlady-pro-lidska-prava-k--otazce-stridave-pece-o-deti-123456/>

rodičů a kdy jsou rodiče konfliktní.⁸⁸ Vzhledem k právnímu názoru ÚS v uvedených nálezech se dá očekávat, že bude vzrůstající tendence svěřování dítěte do střídavé péče pokračovat. Nemělo by však být opomenuto prosazování zájmů nezletilých dětí.

4. VZTAHY MEZI RODIČI A DĚTMI PO ROZVODU – STYK RODIČŮ S DÍTĚTEM

4.1 Právní úprava styku rodiče s dítětem

Právo na styk je výslovně zakotveno v obsahu rodičovské odpovědnosti (viz § 858 ObčZ). Ve srovnání s ostatními právy a povinnostmi, které vyplývají z rodičovské odpovědnosti, je právo osobního styku výjimečné, protože jeho prostřednictvím lze realizovat samotné rodičovství. Jde o součást práva na rodinný život.⁸⁹ Zákonná úprava osobního styku rodiče s dítětem je pak upravena v ustanovení § 887 - § 891 ObčZ. Na ústavní úrovni právní úpravu styku s dítětem zakotvuje zejména čl. 32 LZPS, který garantuje ochranu rodičovství a rodiny a zakládá právo rodičů na péči o děti a jejich výchovu. V oblasti mezinárodních dokumentů je právní úprava styku s dítětem zakotvena především v ÚPD, která v čl. 9 garantuje dítěti právo na péči rodičů a pro případ oddělení právo na pravidelný osobní kontakt s nimi a v čl. 18 uznává zásadu, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte.

Samotný pojem „styk s dítětem“ nezahrnuje jen osobní kontakt nebo setkání rodiče s dítětem tváří v tvář. Nejpodrobněji definuje uvedený pojem v čl. 2 Úmluva o styku s dětmi (dále jen ÚSD).⁹⁰ Pojmem „styk“ se podle této úmluvy rozumí:

- I. pobyt dítěte, které po omezenou dobu zůstane nebo se setká s nějakou osobou, která nemá dítě svěřené do péče
- II. jakákoliv forma komunikace mezi dítětem a touto osobou

⁸⁸ PAVLÁT, J. *Uspořádání porozvodové péče* [online]. 05. 12. 2012 [cit. 22. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/porozvodove-usporadani>

⁸⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 935

⁹⁰ Úmluva o styku s dětmi vstoupila pro ČR v platnost v roce 2005.

III. poskytnutí informací této osobě o dítěti nebo dítěti o této osobě.⁹¹

Existují dva tituly, na jejichž základě může po rozvodu styk rodiče s dítětem probíhat. Jedná se především o dohodu rodičů, která nepotřebuje souhlas soudu (na rozdíl od dohody o svěřeni do péče a od dohody o výživném), a soudní rozhodnutí o úpravě styku, vyžaduje-li to zájem na výchově dítěte a poměry v rodině, rodiče se nedohodnou anebo se sice dohodli, ale některý z rodičů dohodu nedodrží. V takovém případě jedině autoritativní rozsudek soudu zajistí vykonatelnost práva na styk (viz § 891 odst. 1 ObčZ). Neformální dohoda rodičů není soudně vykonatelná (není exekucním titulem). Pokud ji však rodiče předloží ke schválení soudu, který ji po posouzení, zda je v souladu se zájmy s dítěte, schválí, bude mít oprávněný rodič k dispozici titul pro případný výkon rozhodnutí. Je-li to nutné v zájmu dítěte, soud právo rodiče osobně se stýkat s dítětem omezí, nebo tento styk zakáže (viz § 891 odst. 2 ObčZ).

Oproti předchozí právní úpravě zakotvuje ObčZ podrobnější pravidla styku rodiče s dítětem (viz § 888 ObčZ). Soud může v rozhodnutí o úpravě styku stanovit také podmínky styku. Rozhodnout může o místě styku, kterým podle důvodové zprávy nesmí být např. určité místo (konkrétní dům nebo byt) nebo naopak konkrétní místo stanoví.⁹² Zpravidla se jedná o mediační instituci, pracoviště OSPOD či poradnu psychologa. Navázání vztahu napomáhá určený odborník (kvalifikovaný pracovník tohoto zařízení) nebo se může jednat o asistované předávání (nejsou-li schopni rodiče předat dítě bez konfliktu). „Asistovanému styku se věnuje řada pracovišť, například Dům tří přání, Fond ohrožených dětí nebo Sluníčko.“⁹³ Soud také může v rozsudku výslovně uvést, že ke styku oprávněný rodič nemá být provázen např. některými členy své rodiny.

ObčZ v ustanovení § 888 a § 889 výslovně zakotvuje povinnosti rodiče, jemuž je dítě svěřeno do péče. Rodič, který má dítě v péči, je povinen zdržet se rušení či bránění styku a také se musí na přípravě osobního styku s druhým rodičem aktivně podílet. Zákon hovoří o potřebné spolupráci s druhým rodičem při výkonu

⁹¹ Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m. s., *Úmluva o styku s dětmi*. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/Umluvy/deti/Umluva_o_styku_s_deti.pdf

⁹² ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M. *Osnova občanského zákoníku. Důvodová zpráva - zvláštní část*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, str. 331

⁹³ NOVOTNÝ, P. a kol. *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2014, str. 160

práva osobního styku. Je povinen dítě na styk s druhým rodičem řádně připravit (psychicky, motivovat ho, vybavit jej patřičným oblečením... atd.) a tento styk řádně umožnit. Současná právní úprava tak reaguje na častou neschopnost rozvedených rodičů vzájemně komunikovat a na první místo staví především zájem dítěte na bezproblémovém a netraumatizujícím styku s oběma rodiči.

4.2 Právo a povinnost styku

Právo rodiče udržovat styk se svým dítětem je podle ObčZ ze své podstaty právem osobním, a jako takové ho rodič nemůže svěřit jiné osobě (viz § 887 ObčZ). Smyslem tohoto ustanovení je zřejmě prohlubování či vytváření osobních vazeb rodiče k dítěti, které bez osobního styku realizovat nelze. V případě, že je dítě po rozvodu manželství svěřeno do péče jednoho z rodičů, má druhý rodič fakticky omezenou možnost na dítě výchovně působit, pečovat o ně a rozhodovat o běžných záležitostech, které lze realizovat jen v rámci doby, kdy se s dítětem může stýkat.

V § 888 ObčZ je výslovně zakotveno právo dítěte, které je v péči jednoho rodiče, stýkat se s druhým rodičem, a to v rozsahu, který je v zájmu dítěte. Právo stýkat se s dítětem zákon výslovně přiznává i rodiči, ledaže soud takový styk omezí nebo zakáže. Právní úprava ZOR vycházela z toho, že „rodič má sice právo na styk s dítětem, není to však jeho povinnost“.⁹⁴ Oproti předchozí úpravě došlo v ObčZ ke změně. Literatura vychází z názoru, že: „I když z výslovné dikce ustanovení § 888 vyplývá, že rodič má pouze právo stýkat se s dítětem, lze výkladem dovodit i jeho povinnost.“⁹⁵ Pojem „udržování osobního styku s dítětem“ je v § 858 ObčZ výslovně zařazen pod rodičovskou odpovědnost, která zahrnuje nejen práva, ale i povinnosti rodičů (rodičovské odpovědnosti se podrobněji věnuji v kapitole 3.1). Důvodová zpráva také hovoří o povinnosti a právu rodiče stýkat se s dítětem, výslovně však povinnost v zákoně stanovena není. Na rozdíl od například německé právní úpravy, kde je rodiči stanovena povinnost stýkat se s dítětem výslovně v § 1 684 odst. 1 BGB. Tato povinnost může však být rodiči stanovena jen pokud je to v zájmu dítěte.⁹⁶

⁹⁴ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině. Komentář*. 4.vyd., Praha: C. H. Beck, 2009, str. 105

⁹⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, str. 939

⁹⁶ Viz rozsudek ze dne 1. 4. 2008 - 1 BvR 1620/04 Dostupné na: http://www.bverfg.de/entscheidungen/rs20080401_1bvr162004.html

Vymáhání povinnosti stýkat se s dítětem však může být problematické. Jestliže rodič nestojí o pravidelný kontakt, je otázkou, zda by vymáhání plnění této povinnosti nebylo v rozporu se zájmem dítěte. Výkonu rozhodnutí o věcech péče soudu o nezletilé se věnuje ZŘS, který v ustanovení § 503 stanovuje, že „tomu, kdo neplní dobrovolně soudní rozhodnutí či soudem schválenou dohodu o péči o nezletilé dítě, může být nařízen výkon rozhodnutí ukládáním pokut, soudně nařízeným prvním setkáním s mediátorem, rozhodnutím o uložení povinnosti styk vykonávat pod dohledem OSPOD nebo na přechodnou dobu stanovit plán navykacího režimu, který by umožnil postupný kontakt dítěte s rodičem.“ Navykacím režimem se obecně myslí postupné rozšiřování kontaktů mezi oprávněným rodičem a dítětem v případech, kdy dítě není na oprávněného rodiče zvyklé a dříve se s ním nestýkalo. Plán navykacího režimu je však podle mého názoru vhodný jen v případě, kdy rodič má o kontakt s dítětem zájem. Soudně nařízené setkání proti vůli rodiče mi také nepřijde jako vhodné řešení. V tomto případě souhlasím s řešením, které navrhuje JUDr. Sládek: „V případech, kdy byl styk v minulosti upraven, avšak oprávněný rodič se ke styku nedostavuje a styk se nerealizuje, je na místě rozhodnout o zrušení úpravy styku, neboť vykonatelný rozsudek upravující styk představuje trvalé a zbytečné ohrožení povinného rodiče sankcemi v případě, kdy by se výjimečně oprávněný rodič ke styku dostavil. Rozsudek také komplikuje organizování volnočasových aktivit dítěte a staví povinného rodiče do dilematu, zda vždy dítě připravovat ke styku anebo mu čas organizovat bez ohledu na rozsudek.“⁹⁷

Pokud je zrušena soudní úprava styku, je druhý rodič stále oprávněn stýkat se s dítětem, tento styk je však ponechán na dohodě rodičů. Rodiče jsou si povinni vzájemně sdělit vše podstatné, co se týká dítěte i jeho zájmů (viz § 890 ObčZ). To se týká i povinnosti s dodatečným předstihem informovat druhého rodiče, pokud se styk nemůže uskutečnit. V případě, že se rodiče vzájemně neinformují a pečujícímu rodiči vznikne škoda tím, že nebyl styk uskutečněn, může požadovat náhradu škody v důsledku zmaření styku s dítětem. JUDr. Westphalová a prof. Hrušáková tuto

⁹⁷ SLÁDEK, M. *K některým otázkám rozhodování v opatrovnických a rozvodových řízeních*. 2014 [online] [cit. 26. 02. 2015]. Dostupné z: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&src=s&source=web&cd=20&ved=0CFsQFjAJAO&url=http%3A%2F%2Fm.kr-vysocina.cz%2FVismoOnline_ActionScripts%2FFile.ashx%3Fid_org%3D450008%26id_dokumenty%3D4063787&ei=JyX3VITBPMXzUviagqgD&usg=AFQjCNGYFv-KkNKnqePLFsQCAUXnq3ZiTQ&sig2=Vkf4P-zHvOQ6gKVS74wHIQ&cad=rja

povinnost analogicky dovozují z rozhodnutí R 12/1990, podle kterého „Rodič, jemuž bylo nezletilé dítě svěřeno do výchovy, odpovídá za škodu vzniklou druhému z rodičů v důsledku zmaření styku s dítětem i tehdy, když tohoto rodiče včas neinformoval o objektivní překážce, která uskutečnění styku bránila“.⁹⁸ Jestliže jeden rodič nerealizuje styk s dítětem vůbec nebo ho realizuje v menším rozsahu, než předpokládá příslušné rozhodnutí soudu, dochází k navýšení nákladů na straně druhého rodiče. Ten pak může případně požadovat vyšší výživné.

V situaci, kdy dítě se odmítá stýkat s rodičem, vyvstává otázka, zda lze takový styk i přes odpor dítěte vynucovat. Vzniká zde konflikt mezi ochranou práv dítěte a právem rodiče účastnit se na výchově dítěte. Podle ustálené soudní praxe odmítání styku s rodičem ze strany dítěte není důvodem, aby styk nebyl upraven nebo se nerealizoval. Vždy je však třeba zjistit důvody takového odmítání. Podle ESLP „nelze brát v potaz přání dítěte, resp. jeho odmítavý postoj, jestliže byl vyvolán rodičem, kterému je dítě svěřeno do výchovy a kterým je manipulován“.⁹⁹ K této problematice se vyjádřil i ÚS, který vyslovil názor, že „je třeba při soudním vynucování styku postupovat s ohledem na ústavně chráněný zájem nezletilých, respektovat jejich přání a dbát na to, aby rozhodnutí soudu nepoškodilo jejich psychosociální vývoj (ať už tím, že se styk umožní, nebo tím, že bude vynucen)“.¹⁰⁰ Jestliže je v zájmu dítěte, aby vztah k nepečujícímu rodiči vyvíjelo, je třeba, aby soud využil možnosti, které jsou uvedeny v § 503 ZŘS (mediační jednání, plán navykacího režimu, styk pod dohledem OSPOD či setkání s odborníkem z pedopsychologie). Lidským citům však nelze poručit autoritou soudu a ke každému případu je třeba přistupovat individuálně. Pokud soud dospěje k závěru, že není vhodné přikročit k nucenému výkonu rozhodnutí, měl by styk omezit nebo zakázat (viz § 891 ObčZ).

4.3 Formy styku

Přestože ObčZ výslovně nerozlišuje přímý a nepřímý styk, může mít styk rodiče s dítětem různé podoby (viz čl. 2 ÚSD). Obecně ho lze rozdělit na dvě skupiny. Styk rodiče s dítětem může probíhat osobní formou (přímý styk) nebo

⁹⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 939

⁹⁹ Viz rozsudek ESLP ve věci Kříž proti České republice ze dne 9. 1. 2007, č. 26634/03

¹⁰⁰ Usnesení ÚS ze dne 8. 6. 2004, spis. zn. I. ÚS 315/03

jinou formou, která osobní kontakt nezahrnuje, jako je například elektronická komunikace, telefon, dopisy... atd. (nepřímý styk).

Přímý osobní styk rodiče s dítětem je pro rozvoj vzájemného vztahu mezi rodičem a dítětem klíčový. Nepřímý styk však také přispívá k rozvoji vztahů a v některých situacích může přímý styk dočasně nahradit nebo pomoci překonat komunikační bariéry mezi rodičem a dítětem.¹⁰¹ Je třeba vždy vhodně využít možnosti, které nabízejí jeho jednotlivé formy.

4.3.1 Přímý styk

Přímým stykem se rozumí osobní kontakt, při kterém dochází k vzájemné interakci rodiče a dítěte. Zákon nestanovuje žádné modely fungování vztahů mezi oddělenými rodiči a nezletilými dětmi. ÚS zdůrazňuje, že záleží na individuálním případě a soudy by měly vždy zohledňovat konkrétní okolnosti a měly by se také vyvarovat „nadřazování modelů fungování vztahů mezi oddělenými rodiči a dětmi, které mají orgány veřejné moci zažité, nad zájem dítěte“.¹⁰² Formy přímého styku lze rozdělit podle nejrůznějších kritérií. B. Smyth popisuje dělení přímého styku podle trvání a frekvence do pěti typových skupin, které lze použít i v podmínkách právního řádu ČR.¹⁰³

Do první skupiny řadí péči, která se vyznačuje tím, že dítě tráví s rodiči zhruba stejnou dobu (fifty-fifty care).¹⁰⁴ Tuto formu lze v podmínkách právního řádu ČR využít u porozvodového uspořádání v případě, kdy je dítě svěřeno do společné nebo střídavé péče obou rodičů. Prof. Hrušáková a JUDr. Novák však upozorňují, že tento model může fungovat jen v případech, kdy spolu rodiče ochotně komunikují a dítě si takové řešení skutečně přeje. Uvádějí také, že je velmi těžké stanovit interval střídání u střídavé péče.¹⁰⁵ Vždy záleží na věku dítěte. (Podrobněji se této problematice věnuji v kapitole č. 3.4 a č. 3.5).

¹⁰¹ KORNEL, M. *Přímý a nepřímý styk rodiče s nezletilým dítětem*. Sborník z konference COFOLA, 2008 [online] [cit. 26. 02. 2015]. Dostupné z:

http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/civil/kornel_martin.pdf

¹⁰² Nález ÚS ze dne 20. 1. 2005, spis. zn. II. ÚS 363/03

¹⁰³ SMYTH, B. *Parent-child contact and post-separation parenting arrangements*. Australian Institute of Family Studies – Commonwealth of Australia 2004, [online] [cit. 28. 2. 2015]. str. 11 a násl. Dostupné z: <http://www.aifs.gov.au/institute/pubs/resreport9/main.pdf>

¹⁰⁴ Tamtéž. str. 19

¹⁰⁵ Viz HRUŠÁKOVÁ, M., NOVÁK, T., Reálně o společné či střídavé porozvodové výchově. Bulletin advokacie, 1999, č. 3, str. 30-34. Dostupné z:

http://www.cak.cz/assets/files/179/BA_99_03.pdf

V další skupině hovoří Smyth o standardním kontaktu, který často působí jako určitá šablona při rozhodování soudu o úpravě styku. Uvádí, že v Austrálii pojem standardní styk znamená každý druhý víkend a polovina školních prázdnin s nerezidenčním rodičem.¹⁰⁶ V ČR je za standardní kontakt obecně považován: „každý druhý víkend zpravidla od pátku do neděle, několik dní o vánočních případně velikonočních svátcích a dva až tři týdny v době letních prázdnin.“¹⁰⁷ Délka trvání styku by se však měla řídit zejména potřebami dítěte. JUDr. Westphalová a prof. Hrušáková proto doporučují, aby byl standardní styk „doplněn i dny v týdnu, aby se rodič mohl podílet na školní přípravě či na výchově v širším smyslu“.¹⁰⁸

Jako protiklad k „fifty-fifty care“ (kdy tráví oba rodiče s dítětem stejnou dobu) uvádí Smyth malý nebo žádný styk.¹⁰⁹ U nás se většinou jedná o situaci, kdy je dítě svěřeno do výlučné péče matky a otce vidá jen velmi zřídka. Méně častý je pak model, kdy styk probíhá pouze v době dlouhodobějších prázdnin dítěte (holiday-only contact).¹¹⁰ Jak upozorňuje Smyth, v Austrálii je tento model běžný díky vysoké mobilitě obyvatel. V ČR však k takovému uspořádání často nedochází. Tato varianta je vhodná, pokud rodiče žijí v různých státech, měla by však být doplněna o některou z forem nepřímého styku.

Poslední variantou je styk pouze v denní dobu (daytime-only contact), kdy dítě s rodičem tráví čas přes den, ale nepřespává u něj.¹¹¹ PhDr. Klimeš o takové variantě hovoří v případě nízkého věku dítěte (do doby tří let). Rozvedeným rodičům namísto střídavé péče doporučuje široký styk s druhým rodičem, dítě by však do věku tří let mělo usínat se stejným rodičem, pokud možno ve stejném prostředí.¹¹² Tato forma také může být využita v situacích, kdy jsou citové vazby mezi rodičem a dítětem narušeny a může sloužit jako testovací období, než bude styk upraven v širším rozsahu.

¹⁰⁶ Smyth, B. op. cit. str. 87

¹⁰⁷ NOVÁ, H. *Problémy styku nezletilých dětí s rozvedenými rodiči*. Právní rádce. 1995, roč. 3, č. 3 str. 12

¹⁰⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014, str. 943

¹⁰⁹ SMYTH, B. *Parent-child contact and post-separation parenting arrangements*. Australian Institute of Family Studies – Commonwealth of Australia 2004, [online] [cit. 28.2.2015]. str. 33 Dostupné z: <http://www.aifs.gov.au/institute/pubs/resreport9/main.pdf>

¹¹⁰ Smyth, B. op. cit. str. 53

¹¹¹ Smyth, B. op. cit. str. 69

¹¹² KLIMEŠ, J., *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozvodu*. [online]. 2009, str. 15 [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné z: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava_vychova.pdf

Existují i další kritéria, podle kterých lze rozdělit formy přímého styku. Typové skupiny můžeme vytvořit i podle toho, kdo je přímému styku rodiče s dítětem přítomen. Nejčastější variantou je přímý styk bez přítomnosti třetí osoby, kdy je rodič s dítětem sám. Soud může v současné době určit podrobné podmínky styku (viz § 888 ObčZ), ve kterých lze určité osoby ze styku s dítětem vyloučit (například nového partnera druhého rodiče). Styk rodiče s dítětem může probíhat také za přítomnosti obou rodičů. Takové opatření je nejčastěji účelné na počátku soudem stanoveného styku nebo po dobu prvních styků. Vzhledem k tomu, že spolupráce mezi rodiči je většinou po rozvodu velmi obtížná, souhlasím se závěry odborné literatury, která považuje úpravu styku takovýmto způsobem za spíše nevhodnou, neboť přítomnost obou rodičů zásadně přispívá ke gradaci konfliktu a negativní atmosféra může ovlivnit vztah dítěte ke druhému rodiči.¹¹³ V odůvodněných případech, kdy je vztah rodiče a dítěte narušen, je vhodné, aby se dítě setkávalo s rodičem za účasti psychologa či sociálního pracovníka. Účast třetí osoby může primárně pomoci vytvořit, obnovit nebo znovu navázat vztah mezi rodičem a dítětem. Jedná se však o řešení dočasné. „Po určité době by mělo být učiněno nové rozhodnutí reflektující výsledky dosažené prostřednictvím takto probíhajícího styku.“¹¹⁴

4.3.2 Nepřímý styk

V případech, kdy není možné, aby se rodič a dítě setkali osobně (například z důvodu velké geografické vzdálenosti, výkonu trestu odnětí svobody nebo dlouhodobého pobytu v nemocnici), lze nahradit osobní styk rodiče s dítětem jiným způsobem, aby došlo k zachování rodinných vazeb. NS v této souvislosti vydal sjednocující stanovisko s následující právní větou: „V odůvodněných případech lze nahradit osobní styk rodiče s dítětem jiným způsobem, např. prostřednictvím výpočetní techniky, tzv. elektronickou poštou, internetovou komunikací (Skype, Facebook apod.), nebo telefonicky.“¹¹⁵ Nepřímý styk tedy může probíhat celou řadou forem. Doba, kdy je takto nahrazován osobní kontakt, by však měla být pouze

¹¹³ Viz PRŮCHOVÁ, B., NOVÁK T., *Omezený styk rodiče s dítětem*. Právo a rodina, 2004, č. 3, str. 11-12

¹¹⁴ KORNEL, M. *Přímý a nepřímý styk rodiče s nezletilým dítětem*. In Sborník z konference COFOLA – 2008 [online] [cit. 28. 02. 2015]. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/civil/kornel_martin.pdf

¹¹⁵ Sjednocující stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu vychází z Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci ze dne 11. 6. 2012, č. j. 73 Co 286/2012-343

přechodná. Nejčastěji probíhá nepřímý styk rodiče s dítětem jako doplněk přímého styku.

Jako styk lze tedy chápat jakoukoliv formu interakce mezi rodičem a dítětem. „V nejužším rozsahu se může jednat také o poskytování informací dítěti o jeho rodiči.“¹¹⁶ ÚSD za jednu z forem nepřímého styku považuje také předávání informací o dítěti nepečujícímu rodiči (viz čl. 2 ÚSD). Současná právní úprava však poskytování informací o dítěti řadí k právům a povinnostem mezi rodiči (viz § 890 ObčZ), jedná se tedy spíše o doplnění práva styku než jednu z forem styku rodiče s dítětem. Podle ESLP lze do skupiny forem nepřímého styku zařadit i zasílání dárků dítěti.¹¹⁷

4.4 Zamezování styku rodiče s dítětem

Podle ustanovení § 889 ObčZ se rodiče musí zdržet všeho, co narušuje vztah dítěte k oběma rodičům nebo co výchovu dítěte zatěžuje. V případě rozvodu, kdy často přetrvávají negativní emoce mezi rodiči, však může být těžké prezentovat dítěti druhého rodiče objektivně. Výsledkem pak mohou být zprerhané vztahy mezi dítětem a rodiči, přičemž dítě si tak vytváří mylný obraz o tom, jak by měla rodina fungovat.¹¹⁸ Chování pečujícího rodiče, který se snaží narušit vztah dítěte k druhému rodiči a zamezit tak výkonu styku mezi oprávněným rodičem a dítětem, může mít různé podoby.

4.4.1 Faktické bránění ve styku

Zákon preferuje, aby se rodiče dohodli na styku s dítětem sami, bez intervence soudu. Soud upraví styk rodiče, kterému dítě nebylo svěřeno, teprve tehdy, nedohodnou-li se rodiče, nebo vyžaduje-li to zájem na výchově dítěte a poměry v rodině (viz § 891 odst. 1 ObčZ). Oba rodiče mají dohodu o styku s dítětem (případně soudní rozhodnutí) dodržovat. Pokud by rodič, který má dítě v péči, bránil bezdůvodně trvale či opakovaně druhému rodiči ve styku s dítětem, je takové chování důvodem pro nové rozhodnutí o tom, který z rodičů má mít dítě v péči (viz § 889 ObčZ). Zákon však blíže nedefinuje, co znamená bránění ve styku. „Nepochybně by mělo jít o případy mařící, ztěžující, případně znemožňující řádný

¹¹⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 944

¹¹⁷ Viz rozsudek ESLP ve věci Glaser proti Spojenému království ze dne 13. 12. 2000, č. 32346/96

¹¹⁸ Viz usnesení ÚS ze dne 5. 12. 2013, spis. zn. IV. ÚS 3481/13

výkon styku, ať již formou aktivního jednání či nekonání. Zcela jistě sem budou spadat případy, kdy rodič v určeném termínu dítě ke styku bez objektivní příčiny úmyslně nepředá vůbec nebo nebude dodržovat stanovené podmínky styku.¹¹⁹ Nedodržením stanovených podmínek může být například pozdní předání dítěte, zkracování určené doby styku nebo realizace styku pod podmínkou, která není zakotvena v soudním rozhodnutí (např. styk uskutečněný pouze za přítomnosti druhého rodiče). Bránění může být realizováno aktivním i pasivním jednáním rodiče (viz § 888 ObčZ).

Problematické je však dokazování, zda je ve styku bráněno bezdůvodně. K objektivním překážkám, které brání styku rodiče s dítětem, se vyjádřil NS: „Mezi objektivní příčiny, které brání uskutečnění styku nezletilého dítěte s rodičem, nepochybně patří i onemocnění. Zda je možný styk i v případě onemocnění dítěte, závisí na konkrétních okolnostech každého případu. Mezi ně může patřit na jedné straně charakter nemoci, psychický stav dítěte v době nemoci, možnost převozu dítěte k oprávněnému rodiči, zátěž spojená s tímto převozem, způsob léčby (podání léků, rehabilitační cvičení apod.), přičemž k těmto okolnostem se zpravidla vyjádří ošetřující lékař, na druhé straně schopnost rodiče se o nemocné dítě postarat.“¹²⁰ Onemocnění dítěte tedy nelze chápat jako absolutní překážku styku druhého rodiče s dítětem, vždy je třeba posoudit konkrétní případ individuálně.

Co se týče opakovaného bránění, zákon nestanovuje žádné časové ohraničení. „Tradičně za opakování chápeme, že se něco opakuje třikrát.“¹²¹ Podle ustanovení § 889 je bezdůvodné trvalé či opakované bránění ve styku rodiče s dítětem důvodem pro nové rozhodnutí soudu o tom, který z rodičů má mít dítě v péči. Prof. Hrušáková však varuje před mechanickou aplikací tohoto ustanovení, která by mohla narušit psychiku dítěte. „Ad absurdum bychom mohli dojít k tomu, že po přestěhování dítěte k druhému rodiči se tomuto podaří vítězoslavně zabránit třikrát ve styku a dítě by se mohlo stěhovat zase zpátky.“¹²² Soud by tedy neměl při zjištění, že je oprávněnému rodiči opakovaně bezdůvodně bráněno ve styku s dítětem, automaticky rozhodnout o svěřeni dítěte do péče druhému rodiči. Vždy je třeba zohledňovat zájem dítěte a přihlídnout k jeho citové vazbě k rodiči (viz §

¹¹⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 956-957

¹²⁰ Usnesení NS ze dne 21. 2. 2011 sp. zn. 20 Cdo 4498/2009

¹²¹ HRUŠÁKOVÁ, M. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2000, str. 30

¹²² Tamtéž, str. 31

907 odst. 2 ObčZ). Dítě má také právo vyjádřit vlastní názor před rozhodnutím, které se dotýká jeho zájmu (viz § 867 ObčZ).

4.4.2 Popouzení dítěte proti jednomu z rodičů, syndrom zavrženého rodiče

Popouzení proti rodiči je definováno jako „jakékoliv ovlivňování dítěte, přímé nebo nepřímé, s úmyslem snížit hodnotu druhého rodiče v očích dítěte.“¹²³ Úmyslné popouzení dítěte proti jednomu z rodičů může zanechat na duši dítěte značné následky, prohloubit traumata z rozvodu rodičů a vyvolat nechuť dítěte stýkat se s druhým rodičem. Americký psycholog R. A. Gardner popsal další charakteristiky tohoto jevu a jeho důsledků, které nazval syndromem zavrženého rodiče (parental alienation syndrome).¹²⁴ Dítě se odklání od dosavadních zkušeností s oběma rodiči a vytváří si šablonu, podle které je jeden rodič ideální a bez chyb a druhý naopak zlý, bez jakýchkoliv kladných vlastností. „O syndromu zavrženého rodiče hovoříme, dojde-li k vypěstování nekompromisně kladného příklonu dítěte k jednomu - tomu hodnému, milovanému - rodiči a současně k nekompromisnímu zavržení druhého rodiče, toho zlého, nenáviděného. Děje se tak v rámci rodičovských sporů o svěření dítěte nebo o styk s dítětem.“¹²⁵

Někteří odborníci se však staví k této diagnóze skepticky a domnívají se, že z medicínského a psychologického hlediska je syndrom zavrženého rodiče nepřipustný jako nepodložený a nejistý syndrom u soudu, který nesplňuje legislativní ani soudní požadavky na vědeckou evidenci.¹²⁶ PhDr. Pavlát upozorňuje, že: „Na odmítavém postoji dítěte se podílí mnoho faktorů, které je třeba individuálně zhodnotit a je třeba přihlížet též k osobním zážitkům dítěte s odmítaným rodičem“.¹²⁷ Bez ohledu na to, zda se jedná o syndrom zavrženého rodiče nebo o pouhou teoretickou konstrukci, je nepochybné, že u dětí, které byly po rozvodu rodičů svěřeny do péče jednoho z rodičů, lze vysledovat podobné

¹²³ VANÍČKOVÁ, E. *Stres dítěte v rozvodové a porozvodové situaci*. 1. vyd. Praha: Růžová linka, 1999, str. 7

¹²⁴ Viz GARDNER, R. A., SAUBER, S. R., *The international handbook of parental alienation syndrome*. Charles C. Thomas Publisher, LTD: 2006, Springfield, Illinois

¹²⁵ KODJOE, U. O., KOEPEL, P.: *The Parental Alienation Syndrome (PAS)*. Heidelberg, Der Amtsvormund, Januar 1998. cit. podle BAKALÁŘ, E., NOVÁK, D., *Syndrom zavrženého rodiče v České republice*. [online]. [cit. 1. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.iustin.cz/Litera/BAKNOV.asp>

¹²⁶ Viz THON, V. *Reakce na článek „Syndrom zavrženého rodiče?“*. Právo a rodina. Č. 2/2006 – 8. ročník. 28 s.

¹²⁷ PAVLÁT J., JANOTOVÁ D. *Syndrom zavrženého rodiče*. Čes. a slov. Psychiatrie, 102, 2006, No. 1, str. 7–12 [online] [cit. 1. 3. 2015].

Dostupné z: http://www.cspychiatr.cz/dwnld/CSP_2006_1_7_12.pdf

charakteristiky v jejich chování. „Seznam mezinárodní klasifikace nemocí zahrnuje blízce související pojem vztahový problém mezi rodiči a dětmi, který je mj. definován jako nepřátelství nebo obětování ve vztahu k druhému rodiči.“¹²⁸ Pokud je dítě úmyslně popouzeno jedním rodičem proti druhému, dochází k uměle vytvořené nenávisti dítěte vůči druhému rodiči. PhDr. Bakalář spolu s Doc. Novákem uvádějí, že většinou popouzejí matky, které mají dítě ve výhradní péči.¹²⁹ V případě, že se dítě brání styku s druhým rodičem bezdůvodně, je vhodné pokusit se o opětovné navázání kontaktu za pomoci dalších odborníků, například realizací styku za přítomnosti pracovníka OSPOD nebo psychologa (viz § 503 ZŘS).

4.5 Výkon rozhodnutí o styku rodiče s dítětem

Výkon rozhodnutí o styku rodiče s dítětem je upraven v § 500 a násl. ZŘS. V případě, že rodič, kterému je nezletilý svěřen do péče, brání druhému rodiči ve styku s dítětem a jejich styk neprobíhá tak, jak bylo na základě dohody schválené soudem nebo soudním rozhodnutím určeno, může se oprávněný rodič (ten, kterému není styk umožněn) domáhat soudního výkonu rozhodnutí. Při výkonu rozhodnutí je třeba postupovat citlivě s ohledem na dítě tak, aby nedošlo k nepřijatelnému zásahu do jeho psychického a citového vývoje nebo jinému neodůvodněnému zásahu do jeho práv (viz § 497 odst. 3 ZŘS). Výkon rozhodnutí může být nařízen na návrh oprávněného nebo jej může nařídit soud z úřední moci.¹³⁰ O možnosti výkonu rozhodnutí a způsobech jeho provedení zákon účastníky poučuje již v rozsudku ve věcech styku s dítětem (viz § 472 ZŘS). Před samotným výkonem rozhodnutí existují ještě další opatření, která mohou rodiče přimět k řádnému plnění. Soud může (shledá-li zvláštní důvody) nebo musí (nebyl-li rodič poučen v rozhodnutí nebo dohodě) vyzvat rodiče, aby soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu plnil a poučit ho o možnosti výkonu rozhodnutí ukládáním pokut nebo odnětím dítěte (viz § 501 odst. 1 ZŘS). Povinný také může být veden k dobrovolnému plnění soudního rozhodnutí nebo soudem schválené dohody prostřednictvím OSPOD (viz § 501 odst. 2 ZŘS). Jedná se například o preventivní

¹²⁸ Viz SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ Š., VLÁČIL, D. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, str. 1003

¹²⁹ Viz BAKALÁŘ, E., NOVÁK, D.: *Syndrom zavrženého rodiče v České republice*. [online] [cit. 1. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.iustin.cz/Litera/BAKNOV.asp>

¹³⁰ Věcně příslušný je OS a místně příslušný obecný soud nezletilého, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností, své bydliště (viz § 4 odst. 2 ZŘS).

a poradenskou činnost (viz § 10 ZSPOD) poskytovanou OSPOD, nebo může OSPOD rodičům uložit povinnost využít odbornou poradenskou pomoc při sporech o úpravě styku s dítětem (viz § 12 odst. 1 písm. b) ZSPOD). Ve vyhrocených sporech však tato opatření nejsou vždy efektivní a soud přistupuje k výkonu rozhodnutí.

Vlastní výkon rozhodnutí se provádí nejprve ukládáním pokut. Výše jednotlivé pokuty nesmí přesáhnout 50 000 Kč a lze ji uložit i opakovaně, pokud je to účelné (viz § 502 odst. 2 ZŘS). JUDr. Sládek upozorňuje, že nestačí pouze pokutu uložit, je třeba ji také účinně vymáhat: „v některých případech se lze setkat s tím, že vymáhající úřednice soudu povolí splácení pokuty po částkách 100 Kč měsíčně, a to i u majetného rodiče, takže výchovný a sankční dopad pokuty se tím zcela mine účinkem“.¹³¹ V jiných případech může být pokuta pro povinného rodiče naopak těžko vymahatelná nebo může ovlivnit celkovou životní úroveň rodiny (včetně dítěte). I když se zákon snaží tento negativní efekt odstranit ustanovením § 507 ZŘS, který umožňuje čerpat pokuty k náhradě nákladů dítěte, negativní emoce a špatné vztahy se tím nezmírní.

Další možností výkonu rozhodnutí je nařízení prvního setkání s mediátorem v rozsahu tří hodin tomu, kdo neplní dobrovolně soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu o úpravě styku s dítětem (viz § 503 odst. 1 písm. a) ZŘS). Alternativou může být nařízení setkání s odborníkem v oboru pedopsychologie (viz § 503 odst. 1 písm. d) ZŘS). Soud může takové setkání nařídit, je-li to účelné (zpravidla pokud je zde vůle povinného zúčastnit se). „Možnost donucení povinného je třeba brát s velkou rezervou a případné nařízení mediace bez takového předběžného souhlasu může vést spíše k oddálení požadovaného výsledku výkonu rozhodnutí.“¹³² Soud také může přistoupit k možnosti stanovení navykacího režimu, je-li to v zájmu dítěte. Před jeho stanovením si soud opatří odborné vyjádření o vhodnosti, obsahu, rozsahu i době trvání. Výkon kontroly provádí soud přímo nebo pověří vhodnou osobu či zařízení (viz § 503 odst. 1 písm. b) ZŘS).

¹³¹ SLÁDEK, M. *K některým otázkám rozhodování v opatrovnických a rozvodových řízeních*. 2014 [online] [cit. 28. 02. 2015]. Dostupné z:

http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=20&ved=0CFsQFjAJAOa&url=http%3A%2F%2Fm.kr-vysocina.cz%2FVismoOnline_ActionScripts%2FFile.ashx%3Fid_org%3D450008%26id_dokumenty%3D4063787&ei=JyX3VITBPMXzUviaggqD&usg=AFQjCNGYFv-KkNKnqePLFsQCAUXnq3ZiTQ&sig2=Vkf4P-zHvOQ6gKVS74wHIQ&cad=rja

¹³² Viz SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ Š., VLÁČIL, D. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, str. 1002

Jedná se zpravidla o asistovaný styk za přítomnosti psychologa, terapeuta či sociálního pracovníka. Plán navykacího režimu je vhodný zejména v situacích, kdy se dítě odmítá stýkat s jedním z rodičů (podrobněji v kapitole 4.4.2) a v rámci navykacího režimu má postupně docházet k vzájemnému seznámení se mezi rodičem a dítětem, aby mohl být styk postupně realizován bez přítomnosti dalších osob.

V případě, že jsou uvedené možnosti bezvysledné, nařídí soud výkon rozhodnutí odnětím dítěte a jeho předání tomu, komu je přiznáno právo na styk. Jedná se o velmi závažný zásah do života dítěte, ke kterému by měl soud přistupovat pouze jako ke krajní možnosti. Při výkonu rozhodnutí soud spolupracuje s OSPOD a Policií ČR. Případy výkonu rozhodnutí odnětím dítěte jsou pro nezletilé děti traumatizující a rodiče by se měli takového řešení vyvarovat. Pokud by výkon rozhodnutí nebyl naplněn, může v určitých případech dojít k naplnění skutkové podstaty trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (viz § 337 odst. 4 TZ).

5. VYŽIVOVACÍ POVINNOST RODIČŮ VŮČI DÍTĚTI

5.1 Pojmy vyživovací povinnost a výživné

Samotný termín vyživovací povinnost není českým právem nijak definován, lze ho však odvodit z dalších zákonných ustanovení (zejména z práv oprávněných a povinností povinných). „Vyživovací povinnost je povinnost hradit životní náklady či zabezpečovat potřeby mezi subjekty rodinně právních vztahů. Vyživovací povinnost nepředstavuje jen hrazení výživy, ale též uspokojování ostatních hmotných a kulturních potřeb. Výživné pro dítě má navíc cíl podpořit a zajistit všestranný rozvoj dítěte po stránce fyzické, duševní a sociální.“¹³³ Předmětem vyživovací povinnosti je poskytování či plnění výživného. Význam pojmu „výživné“ obsahuje (kromě výživy v užším jazykovém slova smyslu) celkové zaopatření ve vazbě na jednotlivé druhy výživného. Jedná se tedy o uspokojování hmotných potřeb (např. ošacení, hračky, zdravotní pomůcky, školní potřeby a potřeby pro vzdělání, kroužky, sport) či potřeb nehmotných (vzdělání, včetně školného, kulturní a duševní rozvoj), potřeby bydlení apod.¹³⁴

Vyživovací povinnost je zákonem uložena několika skupinám osob: rodičům ve vztahu k dětem, předkům a potomkům navzájem (viz § 915 a násl. ObčZ), manželům (viz § 697 ObčZ), rozvedeným manželům (viz § 760 ObčZ), otci dítěte, za kterého není matka provdána (viz § 920 ObčZ), registrovaným partnerům a partnerům po zrušené registraci (viz § 10 a násl. RegP). S ohledem na téma diplomové práce se zaměřím na problematiku vyživovací povinnosti rodičů vůči nezletilému dítěti po rozvodu. Vyživovací povinnost a jí odpovídající právo na výživné nejsou součástí rodičovské odpovědnosti a jejich trvání nezávisí na nabytí zletilosti ani svéprávnosti (viz § 859 ObčZ). Vyživovací povinnost vzniká společně se vznikem statusového poměru rodič-dítě (narozením dítěte u matky, uplatněním jedné z domněnek otcovství u otce nebo právní mocí rozhodnutí o osvojení u osvojitelů) a zaniká po naplnění zákonných předpokladů bez ohledu na jakékoliv rozhodnutí o výživném.¹³⁵ Trvá až do doby, kdy je potomek schopen sám se živit (viz § 911), věk v tomto případě není považován za rozhodnou skutečnost.

¹³³ KOVÁŘOVÁ, D. *Vyživovací povinnost po rekodifikaci*. Praha: Leges, 2014, str. 29

¹³⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Z., TELEČ, I. *Výživné v novém občanském zákoníku*. Bulletin advokacie, 2014, č. 3 str. 24

¹³⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 825

„Schopnost samostatně se živit bývá tradičně interpretována extenzivně jako schopnost samostatně uspokojovat všechny své potřeby (hmotné, kulturní a podle judikatury také bytové).“¹³⁶

5.2 Vyživovací povinnost rodičů vůči nezletilému dítěti po rozvodu

Má-li být rozhodnuto o rozvodu manželství, je třeba upravit poměry k nezletilému dítěti (které není plně svéprávné) pro dobu po rozvodu (viz § 755 odst. 3 ObčZ). Je tedy nezbytné, aby byla stanovena také výše výživného. „Povinnost rodičů platit výživné a jí odpovídající právo dětí na výživu je soukromoprávního charakteru. Soud ji může autoritativně upravit jen tehdy, když mu to zákon výslovně umožňuje.“¹³⁷ V případě, že jeden z rodičů podá návrh na rozvod manželství, má soud pravomoc k určení výživného. Rodiče se mohou na výši výživného dohodnout a soud jejich dohodu schválí. Pokud se nedohodnou, nebo jeden z nich neplní vyživovací povinnost dobrovolně, rozhoduje o vyživovací povinnosti k nezletilému dítěti soud (viz § 919 ObčZ). Zákon výslovně stanovuje, že soud může změnit dohody a rozhodnutí o výživném pro nezletilé dítě, které nenabýlo plné svéprávnosti, i bez návrhu, změní-li se poměry (viz § 923 odst. 1 ObčZ).¹³⁸ Jakmile je dítě zletilé nebo nezletilé dítě nabude svéprávnosti, řízení ve věci výživného je možné zahájit jen na návrh, resp. na základě žaloby.¹³⁹

Po rozvodu nejčastěji dochází k situaci, kdy je dítě svěřeno do péče jednomu z rodičů (zpravidla matce) a druhý rodič je povinen přispívat pečujícímu rodiči na výživné nezletilého dítěte konkrétní částkou. Pečující rodič plní svou vyživovací povinnost především výkonem osobní péče o dítě a poskytováním bydlení. Vyživovací povinnost k dítěti mají oba rodiče. Soud proto nemůže rozhodnout tak, že rodiči, který nemá dítě ve své péči, se výživné nestanoví jen proto, že pečující rodič má nepoměrně vyšší příjem.¹⁴⁰

V případě, že je schválena dohoda o společné péči, vyvstává otázka, zda je možné rozhodnout, resp. schválit dohodu o konkrétním rozsahu vyživovací

¹³⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1088

¹³⁷ SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 115

¹³⁸ Změnou poměrů se rozumí stav odlišný od stavu, který byl rozhodující při původním rozhodování. Jedná se o podstatnou změnu závažnějšího charakteru (clausula rebus sic stantibus), např. ztrátu zdrojů obživy, invaliditu, úpadek či další vyživovací povinnosti.

¹³⁹ Viz HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. op. cit. str. 1044

¹⁴⁰ Viz nálezn ÚS ze dne 26. 1. 2006, spis. zn. IV. ÚS 257/2005

povinnosti. Prof. Hrušáková se přiklání k názoru, že schválit takovou dohodu není možné, protože společná výchova po rozvodu „neznamená, nic jiného, než že poměry dítěte nejsou vlastně nijak upraveny“.¹⁴¹ Problematická by byla také vykonatelnost takového rozhodnutí. Někteří autoři mají však odlišný názor. Podle JUDr. Svobody soud určí výživné oběma rodičům i v případě společné péče o dítě.¹⁴² JUDr. Holub spolu s JUDr. Novou také zastávají názor, že o výživném je možné rozhodovat i v případě společné péče. Upozorňují, že pokud by proti jednomu z rodičů byl veden výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy, bylo by dítě zvýhodněno zajištěním druhé třetiny mzdy povinného.¹⁴³ Z tohoto důvodu bych výživné určila i v případě společné péče.

Další možností porozvodového uspořádání je svěření dítěte do střídavé péče. Dřívější judikatura dovozovala, že o střídavé péči lze rozhodnout jen tehdy, pokud se rodiče dohodnou nejen na střídavé péči, ale i na výživném.¹⁴⁴ ObčZ však v současné době striktně rozlišuje mezi institutem rodičovské odpovědnosti rodičů (jejíž součástí je i péče o dítě) a mezi vyživovací povinností rodičů, která je nezávislá na úpravě rodičovské odpovědnosti. JUDr. Svoboda upozorňuje, že systematické uspořádání zákona umožňuje rozhodnout o svěření dítěte do střídavé nebo společné péče rodičů, aniž by došlo k dohodě rodičů o výživném na dítě. „Jestliže soud uzavře, že nedohoda rodičů o výživném znamená, že ani společná nebo střídavá péče by nebyla funkční a tedy by bylo nikoliv v zájmu dítěte, musí tento fakt odůvodnit i dalšími případnými okolnostmi.“¹⁴⁵ Problematické může být určení výše výživného. Pokud je dítě svěřeno do střídavé péče, je podle doc. Králíčkové nutné rozhodnout (nebo se dohodnout) o výši výživného každého z rodičů, a to i v případě, že intervaly pobytu dítěte u rodičů budou totožné a majetkové poměry rodičů podobné.¹⁴⁶ Podle mého názoru však není nutné stanovit výživné v případě, kdy se rodiče starají o dítě po stejný časový úsek a mají přibližně stejné výdaje s dítětem. Stanovení výživného mi přijde racionální v případě, kdy

¹⁴¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2000, str. 28

¹⁴² SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 111

¹⁴³ HOLUB, M. NOVÁ, H.: *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*, 7. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Linde, 2005, str. 53

¹⁴⁴ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. přepracované a rozšířené vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 396-397

¹⁴⁵ SVOBODA, K. op. cit. str. 111

¹⁴⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 84

příjem jednoho rodiče výrazně převyšuje příjem druhého rodiče nebo v situaci, kdy má jeden rodič u sebe dítě delší časový úsek. Rodiče se na výši výživného mohou dohodnout nebo stanoví přesné částky výživného autoritativně soud. V rámci střídavé péče může také nastat situace, kdy bude vyměřena vyživovací povinnost oběma rodičům navzájem (tak tomu může být i v případě, kdy mají rodiče dvě děti, a každému z rodičů je do péče svěřeno jedno dítě).

Rodičům, kteří mají povinnost vzájemně platit výživné pro nezletilého, který není plně svéprávný, zákon výslovně zakazuje započtení proti pohledávce výživného (viz § 1988 odst. 1 ObčZ). Pohledávky na výživném tedy nemohou zaniknout dohodou rodičů. „Pokud by např. rodiče dvou nezletilých nesevěprávných dětí, z nichž každé bylo pro dobu po rozvodu manželství svěřeno do péče jednoho z nich, uzavřeli dohodu o započtení v tom smyslu, že si navzájem nebudou poskytovat výživné na tyto děti, byla by dohoda o započtení výživného absolutně neplatná pro rozpor se zákonem.“¹⁴⁷ Doc. Králíčková a prof. Telec upozorňují, že v praxi k takovému započtení běžně dochází. Právní úprava by však měla chránit nezletilé nesevěprávné děti proti vlastním rodičům, kteří své sliby a dohody ne vždy dodrží.¹⁴⁸

5.3 Stanovení výživného

Výživné v podobě finančního plnění se platí v pravidelných dávkách, které jsou splatné vždy na měsíc dopředu, ledaže soud rozhodl jinak nebo se osoba výživou povinná dohodla s osobou oprávněnou jinak (viz § 921 ObčZ). V případě nezletilých nesevěprávných dětí je však měsíční pravidelnost s platbou předem optimální. Výživné se platí k rukám rodiče, který má dítě v péči. Pokud má rodič nadstandartní příjmy, může být výživné rozděleno na část, která se posílá na běžný účet uvedeným způsobem (běžné výživné) a část, která je určena na úspory dítěte (viz 917 ObčZ). Vzhledem k tomu, že účelem úspor není běžná spotřeba, není nutné v tomto případě trvat na tradičním modelu měsíčních plateb.¹⁴⁹ Soud také může rozhodnout o povinnosti složit peněžní částku pro výživné splatné v budoucnu (viz § 918 ObčZ). Nejčastěji se bude jednat o případy, kdy povinný rodič obdrží

¹⁴⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1042

¹⁴⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Z., TELEC, I. *Výživné v novém občanském zákoníku*. Bulletin advokacie, 2014, č. 3 str. 27

¹⁴⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. op. cit. str. 1137

jednorázově vysokou finanční částku a je zde důvodná obava, že s ní nebude řádně hospodařit. V tomto případě soud vyčíslí pravidelně opětvující se částky a celkovou částku představující zálohu na výživné splatnou v budoucnu. V následujících kapitolách popíšu kritéria, která soud zohledňuje při stanovení rozsahu výživného, a přiblížím, jak soud postupuje při stanovení konkrétní výše výživného.

5.3.1 Kritéria pro stanovení rozsahu výživného

Rodič (resp. oba rodiče) přispívají na výživu svých dětí podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Výše výživného se neurčuje jen z vlastní výdělečné činnosti, ale s ohledem na celkovou životní úroveň, bez ohledu na to, zda rodiče své finanční prostředky vydělali, či získali z jiných zdrojů.¹⁵⁰ Přihlíží se také k odůvodněným potřebám dítěte (viz § 913 odst. 1). Ty mohou být různé podle okolností konkrétního případu. Závisí především na věku a zdravotním stavu dítěte, jeho fyzické a duševní vyspělosti, způsobu a obsahu jeho přípravy na budoucí povolání a celkovém uplatnění ve společenském životě. Odůvodněné potřeby na straně jedné a možnosti, schopnosti a majetkové poměry rodičů na straně druhé spolu však úzce souvisí. „Jsou-li reálné schopnosti a možnosti rodičů omezené, jsou odůvodněnými pouze běžné potřeby dítěte, které nepřesahují obvyklou základní míru všech nezbytných potřeb nutných pro život kulturního člověka.“¹⁵¹ Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů soud také zkoumá, zda se výživou povinný rodič nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika (viz § 913 odst. 2 ObčZ). „Rozhodnutí výživou povinného rodiče, že bude žít skromněji, než odpovídá jeho poměrům, nelze přičíst k tíži dítěte.“¹⁵² Specifickým kritériem, ke kterému soud přihlíží při určování výše výživného, je také osobní výkon péče o dítě. Soud přihlíží k tomu, zda rodič o dítě osobně pečuje a v jaké míře tak činí. Při hodnocení možností, schopností a majetkových poměrů povinného přihlédně případně i k péči o rodinnou domácnost (viz § 913 odst. 2 ObčZ). Míra osobní péče záleží na věku dítěte, jeho zdravotním stavu či podmínkách života rodiny. „Kritérium osobní péče

¹⁵⁰ Viz náleží ÚS ze dne 10. 6. 2013, spis. zn. I. ÚS 4239/12

¹⁵¹ Rozhodnutí NS ze dne 3. 12. 1965, spis. zn. 5 Cz 112/65 (R 14/1966)

¹⁵² Náleží ÚS ze dne 12. 9. 2006, spis. zn. I. ÚS 299/06

o dítě se uplatní nejen u nezletilých dětí (bude převažovat u dětí útlého věku), ale i u dětí zletilých (např. invalidních).¹⁵³

Zákonný rozsah vyživovací povinnosti rodičů k dětem je dán zásadně kritériem shodné životní úrovně. Zákon stanovuje, že životní úroveň dítěte má být zásadně shodná s životní úrovní rodičů. Hledisko shodné životní úrovně předchází hledisku odůvodněnosti potřeb (viz § 915 ObčZ). Výživné tedy nemá být stanoveno jen s přihlédnutím k potřebám dítěte, prioritně má vycházet z životní úrovně rodičů. Hledisko shodné životní úrovně dítěte s životní úrovní svých rodičů lze chápat v pozitivním i v negativním smyslu. To znamená, že dítě má právo podílet se na životní úrovni toho rodiče, jehož ekonomické poměry jsou nadprůměrné. Pokud ale rodič dosahuje průměrné nebo nižší životní úrovně, nelze mu stanovit výživné, které by tuto úroveň přesahovalo. Dítě tedy nemůže mít nadstandartní výživové požadavky, pokud si takový nebo obdobný standard nemůže dovolit výživou povinný rodič.¹⁵⁴ V případě, že je však životní úroveň rodičů natolik nízká, že nemohou dítě zcela nebo zčásti vyživovat, nemá dítě následovat jejich životní úroveň, má právo být vyživováno ze strany svých žijících prarodičů, případně dalších předků (viz § 910 odst. 1, odst. 2 ObčZ). Za takových okolností má tedy dítě právo na zajištění vyšší životní úrovně než jeho rodiče.

Nezletilé dítě, které není plně svéprávné, má právo na výživné, i když má vlastní majetek, ale zisk z majetku spolu s příjmem z výdělečné činnosti nestačí k jeho výživě (viz § 912 ObčZ). Zákon také stanovuje, že dítě má zásadně právo na tvorbu úspor z výživného. Soud může povinnému rodiči stanovit ještě povinnost platit vedle běžného výživného také částky na tvorbu úspor. Může se jednat například o přispívání na účet stavebního spoření nebo peníze určené na pozdější vzdělávání dítěte. Takto poskytnuté výživné přechází do vlastnictví dítěte a platí pro něj pravidla o jmění dítěte (viz § 917 ObčZ). ZOR tvorbu úspor ve prospěch nezletilého odůvodňoval zejména potřebou zabezpečit přípravu dítěte na budoucí povolání (viz § 85 odst. 2 ObčZ). Jiným důvodem mohlo být např. budoucí bydlení, pojištění, lékařská péče či zdravotní pomůcky pro zdravotně postižené dítě atd.¹⁵⁵ Současná právní úprava účel úspor demonstrativně nestanovuje, tvorbu úspor pokládá za odůvodněnou vždy, když to umožňují majetkové poměry osoby výživou

¹⁵³ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1083

¹⁵⁴ Viz rozsudek KS v Plzni ze dne 13. 12. 2014, spis. zn. 13 Co 29/2014

¹⁵⁵ Viz usnesení MS v Praze ze dne 27. 10. 1998, spis. zn. 23 Co 557/98

povinné a nevylučují-li to zvláštní okolnosti případu. JUDr. Svoboda se domnívá, že: „Tvorba úspor nemá konkurovat postupnému zvyšování běžného výživného následkem zvýšení přirozených potřeb, které rostou s věkem dítěte. Účelem úspor je zabezpečení očekávaných nadstandartních potřeb dítěte, které by nebyly zabezpečeny z plateb běžného výživného“.¹⁵⁶ Výživné tedy nemá jen spotřební charakter, jak o něm hovořila judikatura ze 70. let minulého století.¹⁵⁷ Tam, kde to majetkové poměry povinného rodiče dovolují, lze za odůvodněné potřeby považovat i tvorbu úspor (viz § 918 ObčZ).

5.3.2 Dobré mravy

Při posuzování výše výživného (resp. přiznání výživného) soud přihlíží také k institutu dobrých mravů a zákazu zneužití práva. Dobré mravy nejsou právními předpisy definovány. „Je to totiž proměnlivý termín, který závisí na aktuálním vnímání morálky, která existuje v místě a čase v rozhodování o výživném.“¹⁵⁸ Hledisko dobrých mravů je tedy věcí soudcovské úvahy a záleží vždy na konkrétních okolnostech případu. „Z hlediska právně teoretického však lze dobré mravy vymezit jako způsoby, které nejsou nikomu na újmu.“¹⁵⁹ Ustanovení § 96 odst. 2 ZOR výslovně sdělovalo, že výživné nelze přiznat, bylo-li by to v rozporu s dobrými mravy. Současná právní úprava dobré mravy již nezdůrazňuje jako zvláštní podmínku pro přiznání práva na výživné. Tuto podmínku však lze dovodit z obecných ustanovení (například podle § 1 odst. 2 ObčZ ujednání, která porušují dobré mravy, jsou zakázána). Dobré mravy jsou tedy obecným občanskoprávním principem, a proto není třeba je zdůrazňovat zvlášť u každého právního institutu.¹⁶⁰

Stále tedy platí, že výživné nelze přiznat, jestliže by to bylo v rozporu s dobrými mravy. U nezletilého dítěte, které není plně svéprávné, by se jednalo o zcela výjimečnou situaci, i když by se dítě dopustilo velmi závažného jednání proti rodiči. Rodiče by měli dítě vychovávat tak, aby se takového jednání nedopouštělo, měli by jít příkladem, zejména pokud se jedná o způsob života a chování v rodině (viz § 884 odst. 1). K nepřiznání výživného zletilému dítěti, které není samo

¹⁵⁶ SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 178

¹⁵⁷ Viz HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2000, str. 33

¹⁵⁸ Tamtéž, str. 125

¹⁵⁹ TELEČ, I. *Poctivost a důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek*. Právní rozhledy, 2011 č. 1, str. 3

¹⁶⁰ Viz RAŠKOVSKÝ, D. *Dobré mravy jako kritérium přiznání výživného*. Právní fórum, 2012, č.9

schopno se živit, může dojít v případě, kdy je chování dítěte k rodiči natolik negativní a co do rozsahu a intenzity natolik zásadní, že jde o zjevnou neúctu k výživou povinnému rodiči, která je ve společnosti naprosto netolerovatelná.¹⁶¹ Rozpor s dobrými mravy je spjat pouze s jednáním osoby, která má právo na výživné, nikoli s jednáním jiných osob. Pokud by pečující rodič bezdůvodně bránil výživou povinnému rodiči ve styku s dítětem, nelze důsledek tohoto odloučení (např. nezájem dětí o vyloučeného otce) přičítat nezletilým dětem a výživné jim nepřiznat pro rozpor s dobrými mravy.¹⁶²

5.3.3 Způsob určení konkrétní výše výživného

Při konkretizování výše výživného je vždy preferována dohoda rodičů, kterou soud schválí, není-li v rozporu se zájmem nezletilého dítěte a dobrými mravy. Pokud se nejsou rodiče schopni dohodnout, rozhoduje o konkrétní výši výživného autoritativně soud, který vyživovací povinnost uloží výhradně v penězích. Rozsah vyživovací povinnosti rodičů k nezletilým dětem lze určit dvěma způsoby. Jednak na základě volného hodnocení soudu, kdy soud určí rozsah na základě specifických okolností každého konkrétního případu,¹⁶³ a jednak na základě metody objektivizace, kdy jsou dány objektivní kritéria, podle kterých soud rozsah výživného určí.¹⁶⁴ Současná právní úprava není založena na objektivizaci výživného (existence tabulek, vzorců pro výpočet dávky výživného, procenta z příjmů apod.) a není ani stanoveno minimální či maximální výživné, tak jako v některých zahraničních právních úpravách. Například Německo a Rakousko používají tabulky vypracované na základě objektivních kritérií, kterými si pomáhají při stanovení hranic rozsahu vyživovací povinnosti, a dále již posuzují jednotlivé okolnosti případů.¹⁶⁵ Hranici minimálního výživného stanovuje například slovenská právní úprava, podle které je každý rodič povinen plnit svou vyživovací povinnost v částce rovnající se minimálně 30% z životního minima na nezaopatřené neplnoleté dítě, bez ohledu na svoje schopnosti, možnosti a majetkové poměry.¹⁶⁶

¹⁶¹ Rozsudek KS v Ústí nad Labem ze dne 24. 4. 2006, spis. zn. 10 Co 976/2005

¹⁶² Viz rozsudek KS v Českých Budějovicích ze dne 19. 11. 1999, spis. zn. 5 Co 2661/99

¹⁶³ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*, Brno: Doplněk, 2006, str. 262

¹⁶⁴ ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O., JURÁŠ, M. a kol.: *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, str. 206-207

¹⁶⁵ Tamtéž, str. 210

¹⁶⁶ PAVELKOVÁ, B., a kol.: *Zákon o rodině. Komentár s judikaturou*. Šamorín: Heuréka, 2005, str. 207-208

V ČR je rozhodování o konkrétní výši výživného do jisté míry záležitostí subjektivního odhadu soudce. Ministerstvo spravedlnosti v roce 2010 upozorňovalo, že podle průzkumu soudců s opatrovnickou agendou se vyměřené výživné někdy lišilo i v řádu dvojnásobku v obdobných případech podle toho, který soudce rozhodoval. Vzhledem ke kritizované nejednotnosti soudního rozhodování vydalo Ministerstvo spravedlnosti v květnu 2010 Metodický materiál pro sjednocení rozhodovací praxe soudů v otázkách výživného na děti.¹⁶⁷ Podle tohoto metodického materiálu má být výživné určeno procentem z příjmu rodiče s ohledem na věk dítěte:

Věk dítěte	Procentuální vyjádření z čistých příjmů rodiče
do 5 let	11 až 15 %
od 6 do 9 let	13 až 17 %
od 10 do 14 let	15 až 19 %
od 15 do 17 let	16 až 22 %
od 18 a více let	19 až 25 %

Tato tabulka má pouze doporučující charakter a slouží zejména jako základní orientace pro určení výše výživného. Řada soudců určuje výživné podle Metodického materiálu, pokud neexistují specifické okolnosti, které by bylo třeba při určování výživného zohlednit (např. vážné zdravotní postižení dítěte, více vyživovacích povinností různého druhu, rozsáhlý majetek, který nepřináší obvyklé výnosy apod.). Soud své rozhodnutí o výživném nemůže opodstatnit pouhým odkazem na doporučující tabulku, ale musí vyhodnotit konkrétní skutkové okolnosti daného případu. Ministerské tabulky tedy nejsou závaznou právní normou, pokud by se však soudní rozhodnutí výrazně odchýlilo od doporučující tabulky, je podle ÚS nutné důkladné zdůvodnění.¹⁶⁸ Tabulku například nelze použít v situaci, kdy majetkové poměry rodiče nevycházejí jen z jeho aktuálního výdělku, ale i z předchozích úspor a jiného disponibilního majetku. Podle ÚS je třeba zohlednit, že poměry rodiče mohou ovlivnit i příjmy nového manžela či

¹⁶⁷ Metodický materiál pro sjednocení rozhodovací praxe soudů v otázkách výživného na nezletilé děti [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2010 [cit. 9. 3. 2015]. Dostupné z: <http://files.adikia.cz>

¹⁶⁸ Viz usnesení ÚS ze dne 16. 6. 2011, spis. zn. III. ÚS 1303/11

společenské služby, které mu poskytují třetí osoby (např. jeho vlastní rodiče).¹⁶⁹ Podle důvodové zprávy k ObčZ by soudy měly zvážit i místní poměry, například venkovské či městské oblasti a rozdíly mezi jednotlivými regiony státu, a každý soudce by si měl vytvořit vlastní tabulky, vzorce nebo klíče, které by odpovídaly místu, ve kterém působí.¹⁷⁰ Podle mého názoru však neexistují výrazné rozdíly v potřebách a výdajích mezi jednotlivými regiony, souhlasím proto s jednotnou mírou metodiky pro stanovení výživného mezi rodiči a dětmi (pokud mají děti běžné potřeby odpovídající jejich věku a poměry rodičů jsou na průměrné úrovni). V každém případě je však třeba zohlednit specifické okolnosti, proto se ztotožňuji se závěrem důvodové zprávy k ObčZ, podle které: „Stanovení striktního způsobu výpočtu výše výživného není žádoucí, takové rozhodnutí by naopak mohlo být i demotivující“.¹⁷¹

K tomu, aby soud mohl stanovit výši výživného, musí určit finanční situaci rodičů objektivně. Schopnosti a možnosti povinného rodiče se zpravidla zjišťují podle výše průměrné mzdy, platu či odměny za práci konanou mimo pracovní poměr. Nejčastěji prostřednictvím zpráv od zaměstnavatelů rodičů, z kopie daňového přiznání (pokud je rodič podnikatelem) nebo pokud je rodič příjemcem dávek sociálního zabezpečení či podpory z Úřadu práce, vyžaduje soud zprávy z těchto státních institucí.¹⁷² Povinnost součinnosti mají i finanční úřady. Podle daňového řádu musí poskytnout soudům údaje potřebné pro účely rozhodnutí o výživném (viz § 53 odst. 1 písm. c) bod 3 DŘ), zásada mlčenlivosti finančních úřadů je tedy prolomena. Důvodová zpráva k ObčZ sděluje, že pro účely stanovení výše výživného se za příjem rodiče považuje vždy alespoň průměrný příjem, který dosahují osoby vykonávající práce stejného druhu jako rodič dítěte.¹⁷³ Soud by tedy měl při stanovení potenciálního výdělku rodiče vycházet z přehledů o průměrném příjmu za jednotlivá povolání, který je sledován Českým statistickým úřadem a Ministerstvem práce a sociálních věcí. Princip potenciality příjmu rodiče lze však při výpočtu výživného využít jen tehdy, když je na základě výsledků dokazování zjevné, že rodič je bez příjmů, ačkoliv v regionu existuje nenaplněná poptávka po

¹⁶⁹ Viz nálezný ÚS ze dne 7. 3. 2007, spis. zn. I. ÚS 527/06

¹⁷⁰ ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M. *Osnova občanského zákoníku. Důvodová zpráva - zvláštní část*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, str. 334

¹⁷¹ Tamtéž, str. 334

¹⁷² KOVÁŘOVÁ, D. *Vyživovací povinnost po rekodifikaci*. Praha: Leges, 2014, str. 43

¹⁷³ ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M. *op. cit.* str. 334

práci, kterou by s ohledem na svoji kvalifikaci a zdravotní možnosti mohl vykonávat.¹⁷⁴ S ohledem na potencialitu příjmů se nabízí také realita práce na černo.

Jak již popisují výše, k majetkovým poměrům rodiče je třeba přistupovat komplexně a zohlednit celkovou majetkovou situaci, tedy i nemovitý majetek z hlediska možného adekvátního výnosu, který by mohl být dosažen.¹⁷⁵ Soud přihlíží také k tomu, zda rodič vlastní cennější movitý majetek (např. umělecké sbírky či luxusní auta), cenné papíry, zda má nějaké zaměstnanecké benefity (např. využívání služebního vozu), zda mu plyne příjem z nájmu, tantiém, dividend apod. Pokud naopak soud dojde k závěru, že by se výživou povinný rodič ocitl v situaci, kdy by se zaplacením výživného dostal pod hranici životního, resp. existenčního minima,¹⁷⁶ může to být důvod pro nestanovení výživného či pro jeho snížení.¹⁷⁷ Podle závěrů judikatury slouží dávky sociální péče sociálně potřebnému občanovi k zabezpečení jeho výživy, proto nejsou příjmem, z něhož by bylo možné vyměřit výživné.¹⁷⁸ Na rozdíl od například slovenské právní úpravy, podle které je každý rodič, bez ohledu na svoje schopnosti, možnosti a majetkové poměry, povinen plnit svoji vyživovací povinnost v minimálním rozsahu ve výši 30% z částky životního minima na nezaopatřené nezletilé dítě podle zvláštního zákona (viz § 62 odst. 3 zk. č. 36/2005 Z.z).

5.4 Sankce za nedoložení příjmu

Soudy se zajímají o příjmy a majetkovou situaci v období posledních šesti až dvanácti měsíců před okamžikem rozhodování soudu.¹⁷⁹ Rodič je povinen soudu prokázat své příjmy, předložit podklady pro zhodnocení majetkových poměrů a umožnit soudu zjistit další skutečnosti. V praxi však může být obtížné stanovit výši výživného na základě správně a úplně zjištěných faktů, pokud povinný rodič zatají část svých příjmů. ObčZ proto obsahuje nevyvratitelnou právní domněnku: Neprokáže-li rodič své příjmy předložením všech listin a dalších podkladů pro

¹⁷⁴ SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 139

¹⁷⁵ Nález ÚS ze dne 16. 3. 2006, spis. zn. III. ÚS 511/05

¹⁷⁶ V době psaní této diplomové práce činilo životní minimum jednotlivce 3 410 Kč a existenční minimum 2 200 Kč. (viz § 2 a § 5 odst. 1 zk. č. 110/2006 Sb. O životním a existenčním minimu). V případě, že rodič nežije sám, je třeba vycházet z částky životního minima, která je určena úhrnem pro všechny společně posuzované osoby (viz § 3 zk. č. 110/2006 Sb).

¹⁷⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1062

¹⁷⁸ Viz rozsudek KS v Hradci Králové ze dne 26. 1. 1996, spis. zn. 14 Co 755/95

¹⁷⁹ KOVÁŘOVÁ, D. *Vyživovací povinnost po rekonstrukci*. Praha: Leges, 2014, str. 33

zhodnocení majetkových poměrů a neumožní-li soudu zjistit ani další skutečnosti potřebné pro rozhodnutí zpřístupněním údajů, chráněných podle jiného právního předpisu, platí, že jeho průměrný měsíční příjem činí pětadvacetinásobek životního minima jednotlivce.¹⁸⁰ Tuto právní domněnku lze aplikovat v řízení o vyživovací povinnosti rodiče k dítěti nebo o vyživovací povinnosti jiného předka k nezletilému dítěti, které nenabýlo plné svéprávnosti (viz § 916 ObčZ).

Na rozdíl od ZOR, podle kterého bylo možné uplatnit fikci příjmu vůči výživou povinnému rodiči jen v případě, kdy měl příjem z jiné než závislé činnosti podléhající dani z příjmů (viz § 85 písm. a) odst. 1 ZOR), lze podle současné právní úpravy fikci příjmu uplatnit i v případech jakéhokoliv nedoloženého příjmu rodiče, resp. jiného předka, bez ohledu na způsob obživy.¹⁸¹ Jedná se tedy o situaci, kdy rodič záměrně nedokládá jakékoliv výdělkové a majetkové poměry. Podle JUDr. Svobody současná právní úprava umožňuje výdělkovou fikci jen při stanovení výživného rodiče na nezletilé a dosud nespovědné dítě, přičemž zletilé dítě se jí nemůže dovolat.¹⁸² To však podle mého názoru z dikce § 916 ObčZ tak jednoznačně nevyplývá. Souhlasím proto s doc. Králíčkovou, která se spolu s prof. Hrušákovou domnívá, že u rodičů je možné domněnku příjmu aplikovat, pokud jde o jakékoliv děti (nejen tedy nezletilé nespovědné, ale i nezletilé svéprávné či zletilé děti). Pouze v případě, kdy se jedná o vyživovací povinnost jiného předka, lze tuto domněnku použít jen při stanovení výživného nezletilému nespovědnému dítěti.¹⁸³

Nevyvratitelná domněnka příjmu povinného tedy bude aplikována v případech, kdy bude povinný pasivní, nedbalý, bude zkreslovat své příjmy nebo soudu nepředloží či nezpřístupní všechny podklady pro zhodnocení majetkových poměrů. „Neprokázaným příjmem rodiče, který může vést k nastolení výdělkového předpokladu dle § 916 ObčZ, může být i neochota výživou povinného rodiče sdělit, jakou částkou mu přispívají na výdaje jeho příbuzní.“¹⁸⁴ I když má povinný rodič povinnost prokazovat své příjmy a majetkové poměry, je mnohdy obtížné zjistit objektivní stav. V případě, že je příjem rodiče mnohonásobně vyšší než

¹⁸⁰ Vzhledem k tomu, že životní minimum pro jednotlivce v době psaní této diplomové práce činilo částku 3 410 Kč, nespolečnému rodiči by tak mohlo být vyměřeno výživné, jako kdyby dosahoval pracovního příjmu ve výši 85 250 Kč.

¹⁸¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1107

¹⁸² SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 150

¹⁸³ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. op. cit. str. 1108

¹⁸⁴ SVOBODA, K. op. cit. str. 151

nevyvratitelná domněnka příjmu, může pro něho být neprokázání svých majetkových poměrů výhodnější.

5.5 Problematika neplacení výživného

O výživném pro zletilé i nezletilé dítě může být rozhodnuto předběžným opatřením (viz § 76 odst. 1 písm. a) OSŘ a § 473 písm. a) ZŘS) a rozsudky odsuzující k plnění výživného jsou předběžně vykonatelné (viz § 162 OSŘ).¹⁸⁵ Při výkonu rozhodnutí v rámci řízení podle insolvenčního zákona je výživné považováno za přednostní pohledávku (viz § 279 odst. 2 písm. a) OSŘ). Rodič, který řádně neposkytuje stanovenou částku na výživu, se dopouští trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 TZ. Doba, po kterou má trvat neplnění zákonných povinností, je zákonem stanovena na čtyři měsíce, pachatel může být potrestán odnětím svobody až na tři léta (viz § 196 odst. 3 TZ). Pachateli trestného činu zanedbání povinné výživy může soud uložit také přiměřené omezení, aby se zdržel řízení motorových vozidel (viz § 196a TZ). Návrh na nařízení výkonu rozsudku o výživném (exekuční návrh) může jménem dítěte podat rodič, k jehož rukám má být výživné plněno.¹⁸⁶ Dítě je v řízení zastoupeno opatrovníkem (zpravidla se jedná o OSPOD), kterého pro řízení jmenuje soud (viz § 469 odst. 1 ZŘS). Jde-li o vymáhání výživného pro nezletilé dítě, poskytne soud na žádost pečujícího rodiče součinnost ke zjišťování bydliště osoby, která je podle rozsudku povinná k placení výživného (viz § 513 ZŘS). Místně příslušným je obecný soud nezletilého (viz § 467 ZŘS).¹⁸⁷

Pokud tedy výživou povinný rodič neplní výživné řádně a včas, může se oprávněný domoci svého práva formou státního donucení proti vůli povinného. Jednou z možností je soudní výkon rozhodnutí, kdy oprávněný požádá soud o

¹⁸⁵ Paušální předběžná vykonatelnost rozsudků o výživném přímo ze zákona se týká jen rozsudků o výživném pro nezletilé děti, rozsudek o výživném pro zletilé dítě je ze zákona předběžně vykonatelný jen po dobu tří měsíců před vyhlášením rozsudku (viz § 162 odst. 1 OSŘ). Pokud však došlo k zahájení řízení o výživném dítěte v době před dosažením zletilosti, je rozsudek předběžně vykonatelný jako celek, tedy i v části výživného za dobu po dosažení zletilosti. Pokud povinný rodič neplatí výživné řádně a včas, může se oprávněný domoci svého práva formou státního donucení proti vůli povinného.

¹⁸⁶ Řízení ve věci výživného pro zletilé je možné zahájit jen na návrh, resp. na základě žaloby, ve které musí navrhovatel uvést, od kterého dne výživné požaduje. Řízení ve věcech péče o nezletilé, ve kterém je rozhodováno mimo jiné právě o výživném pro nezletilé děti, může být zahájeno i bez návrhu, a pokud je návrh podán, soud není návrhem vázán (viz § 466 a násl. ZŘS).

¹⁸⁷ Obecným soudem nesvéprávného nezletilého, je soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností, své bydliště (viz § 4 odst. 2 ZŘS).

vynucení tohoto rozhodnutí (v návrhu stanoví, jakým způsobem má být výkon rozhodnutí proveden). Jedná se o výkon rozhodnutí na peněžité plnění podle OSŘ, který může být proveden srážkami ze mzdy, srážkami z jiných příjmů, příkázáním pohledávky, příkázáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu, příkázáním jiných peněžitých dávek, postižením jiných majetkových práv, prodejem movitých věcí a nemovitostí, prodejem podniku či zřízením soudcovského zástavního práva na nemovitosti (viz § 276 a násl. OSŘ). Další možností je výkon rozhodnutí v exekučním řízení. Způsoby provedení exekuce podle exekučního řádu jsou podobné jako v OSŘ (viz § 58 EŘ a násl.), pokud je však v exekuci vymáhán nedoplatek výživného na nezletilé dítě (bez ohledu na délku prodlení či výši nedoplatku), může exekutor provést exekuci pozastavením řidičského oprávnění (viz § 71a EŘ). Exekuční příkaz exekutor zruší, prokáže-li povinný, že k uspokojování základních životních potřeb svých a osob, ke kterým má vyživovací povinnost, nezbytně potřebuje své řidičské oprávnění (jedná se zejména o řidiče z povolání) nebo v případě, že povinný nedoplatek výživného zaplatí.

Podle ÚS je účelem pozastavení řidičského oprávnění v souvislosti s neplacením výživného „zlomení odporu povinného, který se zdráhá vykonat úkon, uložený mu exekučním titulem“.¹⁸⁸ Je pravda, že oprávnění řídit sice nesouvisí s dluhy na výživném, pokud však dlužník dokáže udržovat provoz motorového vozidla, měl by mít i prostředky na uhrazení pohledávky, která je bezpochyby prioritní.

¹⁸⁸ Usnesení ÚS ze dne 24. 4. 2009, spis. zn. I. ÚS 2731/08

6. KOMPARACE VYBRANÝCH ZAHRANIČNÍCH ÚPRAV

6.1 Slovensko

Slovenská úprava rodinného práva má společné kořeny s českou právní úpravou. Jako Československo jsme měli jednotný právní řád až do roku 1992, kdy došlo k osamostatnění ČR a SR jako dvou nezávislých států. Dříve, než oba státy přijaly vlastní právní úpravu, řídily se zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině. Stejně jako v ČR i na Slovensku byl tento zákon několikrát novelizován. Původním záměrem bylo přijetí nového občanského zákoníku, jehož součástí měla být i úprava rodinného práva.¹⁸⁹ Nakonec však byla zvolena odlišná koncepce a v roce 2005 byl přijat nový samostatný zákon č. 36/2005 Z.z., zákon o rodině (dále jen SZOR). Řízení o rozvodu manželství, ze kterého vzešly nezletilé děti, je v české a slovenské právní úpravě odlišné. Na Slovensku totiž není vedeno samostatné řízení, ve kterém by se rozhodlo o úpravě poměrů k nezletilému dítěti. V souladu s ustanovením § 113 odst. 1 OSP je řízení o úpravě práv a povinností k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu manželství obligatorně spojeno s řízením o rozvod manželství. Je tedy vydán jediný rozsudek na rozdíl od české právní úpravy, která odděluje rozvodové řízení od opatrovnického a podle ustanovení § 755 odst. 3 ObčZ soud manželství nerozvede, dokud nerozhodne o poměrech nezletilého dítěte, které není plně svéprávné (podrobněji v kapitole č. 2.3).

Soud tak v rozhodnutí, kterým se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, určí, komu bude dítě svěřeno do osobní péče, kdo ho bude zastupovat a spravovat jeho majetek a v jaké výši má rodič, kterému nebylo nezletilé dítě svěřeno do péče, přispívat na jeho výživu, nebo schválí dohodu rodičů o výši výživného (viz § 24 odst. 1 SZOR). Nezletilé dítě může být svěřeno do osobní péče jednoho rodiče nebo do střídavé péče obou rodičů, jestliže jsou oba způsobilí dítě vychovávat a mají o osobní péči zájem. Pokud se střídavou osobní péčí souhlasí alespoň jeden z rodičů dítěte, musí soud zkoumat, zda bude střídavá osobní péče v zájmu dítěte (viz § 24 odst. 2 SZOR). Podle ustanovení § 24 odst. 4 SZOR by měl soud dbát na to, aby bylo respektováno právo dítěte na výchovu a péči ze strany obou rodičů a aby bylo respektováno právo dítěte na udržování pravidelného, rovnocenného osobního styku s oběma rodiči. Důležité jsou také citové vazby dítěte, vývojové potřeby,

¹⁸⁹ Chmelková, J.: *Stav kodifikácie rodinného práva v Slovenskej republike*. Právní praxe. 1999, č. 2-3, s. 148

stabilita budoucího prostředí a schopnost rodičů dohodnout se na výchově a péči o dítě. Možnost střídavé péče byla do slovenského právního řádu zavedena až v roce 2010 novelou SZOR (č. 217/2010 Z.z.). Zákodárce vycházel z čl. 18 ÚPD a inspiroval se zahraničními právními úpravami (např. českou).¹⁹⁰ Reagoval tak na ohlasy rodičů (především otců), kterým nebyly děti svěřeny do osobní péče. Institut střídavé, resp. společné péče o dítě je v zahraniční literatuře a právních řádech znám jako joint custody a má dvě na sobě nezávislé složky – joint legal custody (zastupování dítěte, správa majetku) a joint physical custody (osobní fyzická péče o dítě). Oba rodiče mohou mít právní složku péče, ale dítě je svěřeno do osobní péče jen jednoho z rodičů a druhý rodič má právo styku. Nebo se oba rodiče střídají v osobní péči o dítě, ale jen jeden rodič dítě zastupuje či mají oba rodiče složku právní i osobní fyzické péče o dítě. Ve slovenské právní úpravě neztrácí rodič, kterému dítě nebylo svěřeno do péče, svá rodičovská práva a povinnosti (pokud nedojde k jejich omezení).¹⁹¹ Institut střídavé péče, který je součástí slovenského právního řádu, tedy není totožný s institutem tzv. joint custody. Stejně jako v české právní úpravě, kde mají tyto pojmy také jiný význam (viz kapitola 3.5).

SZOR zavedl od 1. 4. 2005 nový institut v oblasti vyživovací povinnosti rodičů k dětem. Jak zmiňuji již v předchozí kapitole, SZOR stanovuje minimální výši výživného, kterou je povinen platit každý rodič. Podle § 62 odst. 3 je každý rodič bez ohledu na své schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinen plnit svoji vyživovací povinnost v minimálním rozsahu ve výši 30% z částky životního minima na nezaopatřené neplnoleté dítě nebo na nezaopatřené dítě podle zvláštního zákona. Maximální výše určena není a stejně tak není upravena ani věková hranice vyživovací povinnosti rodičů k dětem, která trvá po dobu, kdy se děti nejsou schopny samy žít. Rodič je povinen platit minimální výživné nejen nezletilým dětem, ale i dětem plnoletým, pokud se nejsou schopné žít samy.¹⁹² V případě zletilého dítěte je však třeba přihlížet k ustanovení § 75 odst. 2 SZOR, podle kterého výživné nelze přiznat, pokud by bylo v rozporu s dobrými mravy.¹⁹³ Zavedení minimálního výživného má svá pozitiva a soudci se vůči této právní úpravě

¹⁹⁰ VICOVÁ A., *Striedavá osobná starostlivosť*, elektronické právne informácie epi.sk. [online]. 2015. [cit. 9. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.epi.sk/456/Striedava-osobna-starostlivosť-19425.aspx>

¹⁹¹ ŠMÍD O., ŠÍNOVÁ R. a kol.: *Rozvod manželství*, Praha: Leges s. r. o., 2013, str. 82-83

¹⁹² ŠMÍD O., ŠÍNOVÁ R. a kol.: *Rozvod manželství*, Praha: Leges s. r. o., 2013, str. 87

¹⁹³ PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČETOČOVÁ V. *Zákon o rodině. Komentár s judikaturou*. 1. vyd. Šamorín: Heuréka, 2005

vyjadřují kladně. Díky určení minimálního výživného byli rodiče donuceni k zodpovědnosti plnit výživné bez ohledu na své majetkové poměry. Největší dopad mělo toto ustanovení na nezaměstnané rodiče, kteří se nesnažili najít práci v souladu se svými schopnostmi a kvalifikací nebo pracovali tzv. na černo.¹⁹⁴

Ve slovenské právní úpravě existuje kromě institutu minimálního výživného ještě institut náhradního výživného, který upravuje zákon č. 201/2008 Z.z., o náhradním výživném (dále jen ZNV). Náhradním výživným stát přispívá na zabezpečení výživy nezaopatřeného dítěte, které má nárok na výživné (viz § 1 ZNV). Pokud tedy povinný rodič neplní vyživovací povinnost, má dítě (za splnění určitých podmínek) nárok požadovat výživné od státu (viz § 2 a § 3 ZNV). Specifickou podmínkou je např. řádné plnění školní docházky dítěte (§ 2 odst. 3 ZNV). Výše náhradního výživného může být maximálně ve výši 1,2 násobku částky životního minima pro nezaopatřené dítě (viz § 4 ZNV). Před rokem 2008 bylo výživné vymáháno státem po dlužníkovi spolu s penálem 25% z poskytnutého výživného. Důvodová zpráva k ZNV však uvádí, že přechod pohledávky výživného z oprávněné osoby na stát byl neúčelný a výnosy vymáhání výživného byly natolik nízké, že nebylo ekonomické, aby se je stát snažil vymáhat. Podle ZNV z roku 2008 již stát výživné nevymáhá, je poskytováno ze státního rozpočtu a rodič po dlužníkovi výživné vymáhá přes exekutory sám. V případě, že nějakou sumu získá, vrátí z ní státu tolik, kolik mu předtím stát poskytl.¹⁹⁵

Dalším rozdílem od české právní úpravy je institut nesporného rozvodu, který aktuální slovenský právní řád nezná. SZOR zná pouze klasické sporné rozvodové řízení, kdy má jeden z manželů postavení navrhovatele a druhý odpůrce, bez ohledu na to, že oba manželé souhlasí s rozvodem manželství.¹⁹⁶ V současné době však na Slovensku probíhá rekonstrukce soukromého práva, která by měla vést k přijetí nového občanského zákoníku, ten by měl tuto možnost upravovat. Rozvod by tedy měl být ve formě tzv. sporné i nesporné (se zjišťováním příčin rozvratu a

¹⁹⁴ ŠÍNOVÁ, R. a kol.: *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, str. 241-242

¹⁹⁵ Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny SR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 201/2008 Z. z. rokovania.sk*. [online]. [cit. 9. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0C CoQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.rokovania.sk%2Ffile.aspx%2FIndex%2FMater-Dokum-8297&ei=EhcMVfvsH5LxaPCegcAE&usg=AFQjCNE0GcWfi7eD9HzahUz8jRe2Snpgw&sig2=0BWpMq1lzLJiFoaUOCjXeQ>

¹⁹⁶ FICOVÁ, S a kol.: *Občianske právo procesné – základné konanie*, Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, Bratislava: 2008, s. 111

bez zjišťování příčin rozvratu). „Nové řešení předpokládá, že samotný rozvrat se bude posuzovat diferencovaně a to zásadně tak, že buď se bude rozvrat dokazovat, nebo bez dokazování rozvratu v případě tzv. domluveného, či nesporného rozvodu.“¹⁹⁷ Nebude však na úkor rychlosti a hospodárnosti řízení opomíjen zájem nezletilého dítěte? Část aplikační praxe se domnívá, že soudy nebudou v případě nesporných rozvodů zájem dítěte chránit ani zjišťovat a úprava nesporných rozvodů by měla být doplněna o povinnost manželů předložit dohodu o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu, kterou by soud pravomocným rozhodnutím schválil. Tato dohoda nemůže být nahrazena autoritativním rozhodnutím soudu.¹⁹⁸ Souhlasím se zavedením nesporné formy rozvodu, vždy by však měl být v první řadě zkoumán zájem nezletilých dětí a dítě by také mělo mít možnost vyjádřit svůj vlastní názor ve věcech, které se ho týkají.

6.2 Polsko

Polské rodinné právo procházelo v určitém stádiu stejným historickým vývojem jako české a slovenské rodinné právo. Po druhé světové válce vznikly v Československu i Polsku téměř zcela totožné základní prameny rodinného práva: zákon o právu rodinném v Československu a kodeks rodzinny v Polsku (1950).¹⁹⁹ Postupnými novelizacemi se však rodinné právo začalo diferencovat. Otázky rozvodu a rodičovské odpovědnosti upravuje v Polsku zákoník o rodině a opatrovnictví (dále jen PZRP).²⁰⁰ Pokud se rozvod týká i nezletilých dětí, vždy je rozhodující jejich zájem. Polská právní úprava obsahuje (stejně jako česká) tzv. tvrdostní klauzuli, kdy není možné rozvést manželství, pokud by bylo v rozporu se zájmy nezletilého dítěte (viz čl. 56 § 2 PZRP). Na rozdíl od např. slovenské právní úpravy, která tuto klauzuli neobsahuje a soud má k zájmu nezletilých dětí jen přihlídnout. Polská právní úprava (na rozdíl od české a slovenské) také klade důraz

¹⁹⁷ Ministerstvo spravodlivosti SR. *Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka*. Portál právnych predpisov. [online]. 4. 8. 2008 [cit. 9. 3. 2015]. Dostupné z:

<https://lt.justice.gov.sk/Document/DocumentDetails.aspx?instEID=-1&matEID=285&docEID=10058&docFormEID=-1&docTypeEID=1&langEID=1&tStamp=20090123091458263>

¹⁹⁸ ŠMÍD O., ŠÍNOVÁ R. a kol.: *Rozvod manželství*, Praha: Leges s. r. o., 2013, str. 92

¹⁹⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Z., *Sbližování a rozcházení českého, slovenského a polského rodinného práva*. Dny práva. Days of Law - the Conference Proceedings, 1. vyd. Brno, Masaryk University: 2009, [online]. [cit. 9. 3. 2015]. Dostupné z:

http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/sblizovani/Kralickova_Zdenka_UVOD.pdf

²⁰⁰ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekunczy

na povinnost soudu zjistit, kdo rozvrat manželství zavinil, a následně toto převzít do rozsudku, kterým bude manželství rozvedeno. V polské právní úpravě se tedy zachovalo zkoumání subjektivního hlediska viny v rozvodovém procesu (viz čl. 57 § 1 PZRP). Manželé se také mohou dohodnout, aby soud vycházel z fikce, že rozvrat manželství nezapříčinil ani jeden z nich (viz čl. 57 odst. 2 PZRP). Od rozvodu na základě viny většina evropských zemí ustoupila (dodnes se však ještě uplatňuje např. v Belgii, Francii a Rakousku).

Řízení o rozvodu manželství, ze kterého vzešly nezletilé děti, je v Polsku podobné jako na Slovensku. V rozhodnutí, kterým soud rozvádí manželství, rozhodne jak o vyživovací povinnosti rodičů, tak o rodičovské odpovědnosti k nezletilým dětem.²⁰¹ Polská právní úprava však místo pojmu rodičovská odpovědnost používá pojem rodičovská moc (viz čl. 58 § 1 PZRP). Zákon neupravuje, podle čeho se má soud řídit při rozhodování o svěřeni dítěte do péče, tento výklad je tedy přenechán judikatuře. Soud může rozhodnout o svěřeni rodičovské moci jen jednomu z rodičů a druhému rozsah rodičovské moci omezí a upraví rozsah styku tohoto rodiče s dítětem (viz čl. 58 § 1a PZRP). Nebo rozhodne o výkonu rodičovské moci oběma rodiči v případě, že se na společném výkonu dohodnou a je to v zájmu nezletilého dítěte (viz čl. 58 § 1 PZRP). Střídavou péčí polská právní úprava neobsahuje. Soud bere v úvahu dohodu manželů o výkonu rodičovských práv a udržování kontaktu s dítětem po rozvodu, pokud je v nejlepším zájmu dítěte.²⁰² Rodiče mají vůči dětem vyživovací povinnost do doby, než jsou schopné žít se samy (viz čl. 133 § 1 PZRP). U zletilého dítěte se však při určování výživného přihlíží i ke studijním výsledkům a svědomitosti studenta.²⁰³

Specifickým institutem polské právní úpravy je také institut rozluky – separace (viz čl. 61 PZRP). Jedná se o zvláštní způsob zániku manželství, kdy manželé sice mohou žít odděleně, ale nemohou uzavřít nové manželství. V rozhodnutí, kterým soud rozhodne o rozluce manželů, rozhodne také o rodičovské moci a vyživovací povinnosti. Právní moc výroku o rozluce má stejné právní následky jako zánik manželství, na rozdíl od rozvodu však nemohou manželé uzavřít nové manželství a zůstává jim zachována povinnost vzájemné pomoci. Polská právní úprava je v tomto směru podobná institutu rozvodu od stolu

²⁰¹ ŠMÍD O., ŠÍNOVÁ R. a kol.: *Rozvod manželství*, Praha: Leges s. r. o., 2013, str. 288

²⁰² Tamtéž, str. 289

²⁰³ *Střídavá péče ve světě*. JedenDomov.cz. [online]. 30. 8. 2011 [cit. 10. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.jedendomov.cz/stridava-pece-ve-svete/167-pravda-o-stridave-peci-v-eu-4>

a od lože, který byl součástí římského a později kanonického práva.²⁰⁴ Tento institut je spjat s katolickou orientací státu. Manželé mají o rozluku zájem, protože je akceptována ze strany církve a nevede k sociální ostrakizaci páru.²⁰⁵ V našem právním řádu by se pravděpodobně neuplatnila.

6.3 Německo

Hmotně právní stránku rozvodového řízení upravuje občanský zákoník (Bürgerliches Gesetzbuch, dále jen BGB) a procesní stránku upravuje zákon o řízení ve věcech rodinně právních (FamFG).²⁰⁶ Civilní soudní řád (Zivilprozessordnung, dále jen ZPO) působí subsidiárně. Po vzoru Německa i současná česká právní úprava zahrnuje rodinné právo do uceleného kodexu. Manželství je v Německu možné rozvést pouze z důvodu nezvratitelného rozvratu manželství (viz §1565 odst. 1 BGB) a německé právo (stejně jako české) umožňuje nerozvést manželství, pokud by to mělo závažný dopad na nezletilé děti v manželství (viz § 1568 BGB).

V souvislosti s výkonem rodičovské péče po rozvodu bych zmínila rozhodnutí Německého spolkového ústavního soudu z 3. listopadu 1982, které prohlásilo dosavadní úpravu, přenášející rodičovskou péči při rozchodu a rozvodu výlučně na jednoho z rodičů, za protiústavní. V reakci na toto rozhodnutí byla přijata „Reforma záležitostí týkajících se dětí“, která nabádala ke společné péči rodičů o děti po rozvodu. Reformou z července 1998 bylo odstraněno automatické vyloučení jednoho rodiče z péče o děti a zákon vycházel v případě rozvodu (a také rozchodu) ze standardu pokračování společné péče o dítě.²⁰⁷ Za určitých podmínek je však stále ponechána možnost péče pouze jednoho z rodičů, pokud o to obě strany požádají nebo je-li to pro dobro dítěte (viz § 1671 II., čl. 1 a čl. 2 BGB). Rozvodové řízení je spojené spolu s řízením o úpravě ostatních poměrů do jednoho řízení. V současné německé právní úpravě platí, že o svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů či o jeho styku s druhým rodičem rozhodne soud pouze na návrh. Pokud

²⁰⁴ ŠMÍD O., ŠÍNOVÁ R. a kol. op. cit. str. 288

²⁰⁵ PAVEL,P., *Rozluka manželství – Zapomenutý institut??* Dny práva. Days of Law - the Conference Proceedings, 1. vyd. Brno, Masaryk University: 2009, [online]. [cit. 9. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/sblizovani/Petr_Pavel__1334_.pdf

²⁰⁶ Gesetz zur Reform des Verfahrens in Familiensachen und in Angelegenheiten der Freiwilligen Gerichtsbarkeit

²⁰⁷ Jürgen R., *Role jednotlivých profesí v interdisciplinární kooperaci*. Úvodní referát v rámci konference „Interdisciplinární spolupráce v rodinných konfliktech“ 3. - 4. září 2009 v Berlíně. [online]. [cit. 1970-01-01]. Dostupné z: <http://www.iustin.cz/files/hkrudolph.pdf>

tedy žádný z rodičů nepodá návrh na úpravu péče o dítě, zůstává dítě ve společné péči rodičů a soud o svěřeni do péče nerozhoduje.²⁰⁸

S procesní stránkou rozvodového řízení je spojován tzv. Cochemského model, který je zaměřen na urovnání sporů rozvádějících se rodičů (viz příloha č. III).²⁰⁹ Tento model spočívá v propojení kompetencí a úkonů jednotlivých profesí, které se podílejí na řešení rodičovských sporů. Na vzniku Cochemského modelu a jeho prosazení do praxe se podílel soudce v oblasti rodinného práva Dr. Jürgen Rudolph, který působil v jurisdikci kraje Cochem-Zell. Jedná se o interdisciplinární spolupráci v případě rodinného konfliktu, kdy se na řešení sporu rodičů podílejí soudci, advokáti, sociální pracovníci, poradny atd., kteří se snaží dosáhnout toho, aby byli rodiče schopni společně vykonávat svá rodičovská práva i ve vyhrocených případech. Na základě této spolupráce by měli být rodiče vedeni k vzájemné komunikaci a dosažení jednomyslné dohody, měli by si uvědomit, že musí v první řadě jednat v zájmu svého dítěte.²¹⁰ V jednotlivých spolkových zemích je tento model využíván (např. v Prusku od března 2003, v Sasko-Anhaltsku od dubna 2005, v Brémách od května 2005).²¹¹ Zastánci Cochemského modelu tvrdí, že v 80 procentech případů dospějí rodiče, kteří se jím řídí, ke vzájemné dohodě do dvou měsíců od podání žádosti o rozvod.²¹² Prvky Cochemského modelu obsahuje i FamFG, jedná se například o přednostní provedení řízení ohledně práva na styk s dítětem a péče o dítě, stanovení krátce vyměřené lhůty k provedení prvního stání (v délce jednoho měsíce), udělení informací ohledně mediace, stanovení závazných lhůt pro písemné vyhotovení znalecm atd.²¹³ Prosazení tohoto modelu v českém prostředí by mohlo urychlit i rozvodové řízení v ČR.

Při stanovení výše výživného si německé soudy pomáhají tabulkami, které jsou založeny na nominálních hodnotách určujících výši výživného s ohledem na čistý příjem povinného rodiče a stáří dítěte (tzv. Düsseldorfské tabulky). Ty musí

²⁰⁸ ŠMÍD O., ŠÍNOVÁ R. a kol.: *Rozvod manželství*, Praha: Leges s. r. o., 2013, str. 304

²⁰⁹ ŠÍNOVÁ, R. a kol.: *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, str. 95

²¹⁰ *Co je Cochemský model / Cochemská praxe?* cochem.cz. [online]. [cit. 10. 03. 2015]. Dostupné z: <http://www.cochem.cz/index.php/co-to-je>

²¹¹ *Střídavá výchova v Evropě*. neúplné rodiny. [online]. © 2011 [cit. 10. 3. 2010]. Dostupné z: <http://www.asociaceneuplnychrodin.cz/stridava-vychova-v-evrope>

²¹² *Cochemský model vede k rychlé dohodě po rozvodu, hlavně šetří děti*. ČT 24. [online]. 30. 10. 2014 [cit. 10. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/290769-cochemsky-model-vede-k-rychle-dohode-po-rozvodu-hlavne-setri-deti/>

²¹³ ŠÍNOVÁ, R. a kol.: *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, str. 82

být často aktualizovány s ohledem na měnící se ekonomické a sociální podmínky. Tabulky pomáhají stanovit hranici rozsahu a dále jsou posuzovány jednotlivé okolnosti případu.²¹⁴ Německá právní úprava obsahuje institut zálohovaného výživného, který upravuje zákon o výživném z roku 1979 (Unterhaltsvorschussgesetz). Nároky dítěte vůči druhému rodiči povinnému výživou přecházejí ve výši vyplacených dávek na stát, který tyto nároky uplatní, případně zažaluje a vykoná rozsudek. Výše dávky se odvíjí od tzv. minimální částky na výživu pro nezletilé děti v procentní výši, která odpovídá jejich věku. Jednou z podmínek pro poskytnutí zálohovaného výživného je, aby rodič, který má dítě ve své péči, žil sám, bez nového partnera či manžela.²¹⁵

6.4 Rakousko

Rakouské rodinné právo rozeznává tzv. smluvený rozvod, rozvod s rozvratem a rozvod z jiného důvodu. Charakter řízení se pak odvíjí podle jednotlivých forem a každé formě odpovídají jiná procesní ustanovení. Rozvod upravuje zákon o manželství (č. 106/1938 Ehegesetz, dále jen EheG).²¹⁶ Co se týče péče a výživy dětí po rozvodu, manželé musí v případě smluveného rozvodu uzavřít smlouvu, ve které se (mimo jiné) na péči a výživě dětí dohodnou. Možnost společné péče byla do rakouské právní úpravy zavedena 1. 8. 2001, kdy byl přijat zákon o dětech (tzv. Kindschaftsrechts-Änderungsgesetzes, dále jen KindRÄG), do té doby byly děti po rozvodu rodičů svěřovány pouze do výhradní péče jednoho z rodičů.²¹⁷ Soudy nemohou společnou péči naříditi proti vůli rodičů (nebo jen jednoho z nich), pokud tento souhlas nelze získat, svěří soud dítě do výlučné péče jednoho rodiče. Rodiče, kteří chtějí po rozvodu zachovat společnou péči o dítě, musí předložit soudu dohodu o hlavním místě pobytu dítěte. Soud tuto dohodu schválí, pokud odpovídá zájmu dítěte.²¹⁸ Po rozvodu zůstává rodičovská odpovědnost u obou

²¹⁴ ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O., JURÁŠ, M. a kol.: *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, str. 210

²¹⁵ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Návrh věcného záměru zákona o zálohovaném výživném*. [online]. 10. 12. 2014 [cit. 11. 3. 2015]. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9RNHCF4L>

²¹⁶ ŠMÍD O., ŠÍNOVÁ R. a kol.: *Rozvod manželství*, Praha: Leges s. r. o., 2013, str. 290

²¹⁷ Divorce – Austria: european e-justice. [online]. 17. 7. 2014 [cit. 11. 3. 2015]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_divorce-45-at-cs.do?clang=en#toc_3_3

²¹⁸ Rozvod – Rakousko.: european e-justice. [online]. 8. 2. 2007 [cit. 11. 3. 2015]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/civiljustice/divorce/divorce_aus_cs.htm

rozvedených manželů stejným podílem, vznikají nová vyživovací práva rozvedenému manželovi a nová úprava výchovy, výživy a styku s dětmi.²¹⁹

Výživné je v Rakousku upraveno § 140 ABGB, podle tohoto ustanovení mají rodiče zajistit uspokojení potřeb dítěte podle jeho schopností, talentu, zájmů a možností k rozvoji, a to s ohledem na své životní poměry a poměrně podle svých schopností. Při určování výše výživného vychází rakouské soudy z tabulek, ve kterých jsou stanoveny pevné procentuální částky podle příjmu povinného rodiče pro určení výše výživného. O tabulkách rozhoduje Landesgericht (zemský soud) ve Vídni a pro soudce jsou nezávazné, slouží jako podklad pro rozhodnutí. Za nemravné je zpravidla považováno výživné, které tvoří dva a půl násobek až trojnásobek obvyklého výživného.²²⁰ Vzhledem k nezávaznosti tabulky může soudce rozhodnout podle okolností případu, své rozhodnutí ale musí řádně zdůvodnit. V rakouské úpravě stanovení výživného se inspirovala i česká právní úprava, která podobnou tabulku zveřejnila v roce 2010 v Metodickém materiálu pro sjednocení rozhodovací praxe soudů v otázkách výživného na děti (podrobněji v kapitole č. 5.3.3).

Co se týče problematiky neplacení výživného, umožňuje rakouská právní úprava poskytování záloh na výživné podle spolkového zákona o poskytování záloh na výživné na děti z roku 1985 (Unterhaltsvorschussgesetz, dále jen UVG).²²¹ Systém zálohování je založen na myšlence návratnosti. Stát vyplatí za určitých podmínek²²² nezaopatřenému dítěti zálohu výživného, pohledávku převede na sebe a vymáhá ji na povinném rodiči. Výživné je zálohováno v plné výši, kterou přiznal soud, nezávisle na příjmu pečujícího člena rodiny (resp. dítěte).²²³ Minimální hranice částky stanovena není a horní hranice odpovídá výši sirotčího důchodu v systému sociálního pojištění (viz § 6 odst. 1 UVG).

²¹⁹ ŠMÍD O., ŠÍNOVÁ R. a kol. op. cit., str. 290

²²⁰ *Metodický materiál pro sjednocení rozhodovací praxe soudů v otázkách výživného na nezletilé děti* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2010 [cit. 12. 3. 2015]. Dostupné z: <http://files.adikia.cz>

²²¹ SKLENIČKA, J., *K problematice neplacení výživného*, Trestněprávní revue, 2014, č. 10, str. 239

²²² Záloha je vyplacena v případě, že má dítě rakouskou státní příslušnost, je nezletilé, povinná osoba stanovené výživné neplatí nebo plní jen částečně a existuje-li vynutitelný nárok, včetně neúspěšných pokusů o jeho vynucení (viz § 2 - § 4 UVG).

²²³ HAVELKOVÁ, B., CIDLINSKÁ, K., *Genderové aspekty neúspěchu českých návrhů zákonů upravujících náhradní výživné na dítě*, Gender, Rovné příležitosti, Výzkum, 2010, č. 1, roč. 11, str. 61 Dostupné z:

http://www.genderonline.cz/uploads/a13cead0b03cffe57b77eac5a7b99c87be293835_genderove-aspekty-neuspechu-ceskych-navrhu-zakonu.pdf

6.5 Francie

Francie bývá považována za klasickou zemi rozvodu.²²⁴ Zaměřím se tedy na právní úpravu i v této zemi. Hmotněprávní úpravu rozvodu manželství obsahuje v čl. 229 až 310 občanský zákoník (Code Civile, dále jen CC), procesně je rozvod upraven v civilním soudním řádu (Code de procédure civile, dále jen CPC) v § 1070 až § 1138. Francouzské právo rozeznává několik režimů rozvodu manželství. Rozvod pro odloučení (divorce pour rupture de la vie commune), rozvod se zaviněním (divorce pour faute) a rozvod společnou dohodou, který může probíhat ještě ve dvou různých podobách. Pokud se manželé domluví na rozvratu manželství a všech otázkách ohledně vypořádání, bude se jednat o rozvod na základě společné žádosti (divorce par requête conjointe) a pokud jsou domluveni pouze na rozvratu, půjde o rozvod navržený a přijatý (divorce demandé et accepté). Procesní pravidla záleží na režimu řízení o rozvod, který si manželé zvolí (viz § 1070 a násl. CPC).²²⁵

Francouzská právní úprava je specifická tím, že příslušný k řízení o rozvod manželství je samosoudce specializovaný na věci rodinné, tzv. rodinný soudce (juge aux affaires familiales), který manželství rozvádí a rozhoduje o důsledcích rozvodu. Pokud se rodiče rozvedou, vykonávají rodičovskou odpovědnost i nadále společně, není-li v zájmu dítěte, aby byl výkon rodičovské odpovědnosti svěřen pouze jednomu rodiči (viz čl. 373-2-1 CC). Podmínky výkonu rodičovské odpovědnosti jako bydliště dítěte (střídavě u jednoho i druhého rodiče nebo pouze u jednoho z rodičů) či výše a forma příspěvku na výživu a výchovu dítěte, mohou být stanoveny dohodou rodičů nebo rozhodnutím soudu. Soud tuto dohodu neschválí jen v případě, že dostatečně nechrání zájem dítěte nebo pokud souhlas rodičů není výrazem jejich svobodné vůle.²²⁶ Dítě je buď svěřeno do výlučné péče jednoho z rodičů, nebo do společné, střídavé péče (résidence alternée). Bydliště dítěte tedy může být stanoveno střídavě u každého z rodičů nebo v místě bydliště jednoho z nich. Na žádost jednoho z rodičů nebo pokud se rodiče nedohodnou, může soud nařídit prozatímní střídavou péči (provisoire une résidence en alternance) a určí dobu jejího trvání. Po uplynutí stanovené doby soud rozhodne o

²²⁴ HADERKA, J.. *Rozvodovost ve Francii*. Sociologický Časopis/Czech Sociologia, 1988, roč. 24, č. 6, str. 622. [online]. [cit. 12. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/41130451?sid=21105716999581&uid=2&uid=3737856&uid=2134&uid=70&uid=4>

²²⁵ ŠMÍD O., ŠÍNOVÁ R. a kol.: *Rozvod manželství*, Praha: Leges s. r. o., 2013, str. 305

²²⁶ Rodičovská odpovědnost – Francie. Evropská soudní síť po občanské a obchodní věci. [online]. 12. 1. 2007 [cit. 12. 3. 2015]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp_fra_cs.htm#4.

střídavé péči nebo o svěřeni do výlučné péče jednoho z nich (viz čl. 373-2-9 CC). Jedná se tedy o dočasné řešení, kdy soud vyzkouší, zda by byla střídavá péče vhodná. Kombinace společné rodičovské odpovědnosti a společné, střídavé péče byla ve Francii uzákoněna 4. 3. 2002. Ve společné péči s alternujícím bydlením vyrůstá ve Francii 15 % dětí z rozvedených rodin.²²⁷ V případě, že soud svěří dítě do výlučné osobní péče jednomu rodiči, má druhý rodič právo udržovat osobní vztahy s dítětem a zachovává si právo a povinnost dohlížet na péči o dítě a jeho výchovu. Pokud má jeden rodič v úmyslu změnit tvalé bydliště (a změna bydliště bude mít za následek změnu výkonu rodičovské odpovědnosti), musí o této změně předem a včas informovat druhého rodiče (viz čl. 373-2 CC).

Na podmínkách vyživovací povinnosti se rodiče dohodnou nebo o ní rozhodne soudce. Co se týče výše výživného, Ministerstvo spravedlnosti vydalo doporučující tabulky, které mají usnadnit dohodu rodičů o výživném. Případné odchýlení od tabulek musí soud spolehlivě odůvodnit. Tabulka pro výpočet výživného byla sestavena podle průměrných nákladů na dítě ve věku 14 let a platí pro všechny věkové kategorie (0-18 let). Vyživovací povinnost však automaticky nekončí zletilostí dítěte, ale trvá do doby, kdy je dítě schopno samo se živit (viz § 371 odst. 2 CC). Základním parametrem pro stanovení výživného je podíl na péči o dítě, který je rozdělen do tří kategorií : klasický, kdy dítě žije převážně s jedním rodičem a s druhým tráví ¼ doby, redukovaný, kdy dítě žije převážně s jedním rodičem a s druhým tráví méně než ¼ doby, a střídavá péče, kde se výživné určuje pouze v případě, kdy se některý z rodičů nepodílí na výživě dítěte v poměru ke svému příjmu nebo pokud jen jeden z rodičů nese náklady střídavého bydliště.²²⁸

²²⁷ *Střídavá výchova v Evropě. neúplné rodiny.* [online]. © 2011 [cit. 10. 3. 2010]. Dostupné z: <http://www.asociaceneuplnychrodin.cz/stridava-vychova-v-evrope>

²²⁸ *Francouzské tabulky výživného. Výživné.* [online]. 2011 [cit. 1970-01-01]. Dostupné z: <http://www.vyživne.info/francouzske-tabulky-vyživneho.html>

7. ÚVAHY DE LEGE FERENDA

Podle současné právní úpravy je výslech manželů obligatorní i v případě nesporného rozvodu a od výslechu účastníků je možné upustit jen v případě, že by jeho provedení bylo spojeno s velkými obtížemi (viz § 389 ZZŘ). Před účinností ZZŘ soudy využívaly ustanovení 115a OSŘ a běžně rozhodovaly bez nařízení jednání jen na základě listinných důkazů, důvodová zpráva k ZZŘ však hovoří o nemožnosti vedení řízení o rozvod manželství bez nařízení jednání ve věci samé.²²⁹ Obligatorní nařízení výslechu manželů považuji v některých případech za zbytečné, zejména jedná-li se o bezdětné manželství. Provedení výslechu mi přijde důvodné v případě, kdy z manželství vzešly nezletilé děti a je důležité objasnit jejich zájmy. Pokud je však manželství bezdětné a manželé se na všem dohodli, přijde mi kategorický požadavek výslechu jako nadbytečné ulpívání na formální stránce. JUDr. Svoboda se přiklání k názoru, že obligatorní podmínka výslechu obou manželů se neuplatní v rozvodovém řízení, které probíhá nesporným způsobem (viz § 757 ObčZ a § 384 ZŘS) a jestliže jsou splněny podmínky pro tzv. nesporný rozvod manželství, soud by měl provést výslech manželů jen tehdy, pokud se bude domnívat, že by rozvod mohl být v rozporu se zájmem nezletilého dítěte a výslech manželů by tuto záležitost mohl objasnit. V takovém případě soud omezí výslech jen na zjištění existence a míry zájmu nezletilého na zachování manželství.²³⁰ Jsem toho názoru, že v praxi často není výslech nutný. Opodstatněný je v případech, kdy se manželé nedokáží dohodnout na úpravě porozvodových poměrů nebo pokud existuje důvod domnívat se, že by rozvod mohl být v rozporu se zájmem manžela či nezletilého dítěte manželů (viz § 755 ObčZ). Na obligatorním výslechu bych tedy netrvala automaticky u všech případů.

Ráda bych se také vyjádřila k podmínkám realizace střídané péče. V kapitole 3.4 zmiňuji názor JUDr. Hrušákové, ta poukazuje na nezbytné předpoklady pro realizaci střídané péče u dítěte školního věku, kterým je „zachování docházky dítěte do stejné školy, byť by se vzdálenost prodloužila, a skutečnost, že dítě bude mít zachovánu možnost realizovat své mimoškolní

²²⁹ Ministerstvo spravedlnosti. *Důvodová zpráva k zákonu o zvláštních řízeních soudních*. [online]. 28. 2. 2013 [cit. 15. 3. 2015]. str. 171, Dostupné z: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=RACK8YGKM5VS>

²³⁰ Viz SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ Š., VLÁČIL, D. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, str. 739

aktivity“.²³¹ Obdobně se vyjadřuje i psycholog JUDr. Klimeš, který v případě mezinárodních rozvodů jako vhodný model střídání u školou povinného dítěte doporučuje, aby celá školní docházka probíhala v jedné zemi a zimní, letní prázdniny v druhé, podle něho však „střídavá výchova nesmí znamenat střídání školního kolektivu“.²³² Podmínka zachování stejné školní docházky ale v zákoně výslovně stanovena není a soudy rozhodují o svěřeni dítěte do střídavé péče, i když bude muset střídat školní docházku ve dvou školách, a to i přes nesouhlas jednoho z rodičů.²³³ S ohledem na psychiku nezletilého dítěte a náročnost permanentního střídání školního kolektivu bych zavedla výslovnou podmínku zachování školní docházky do stejné školy, která by musela být splněna v případě svěřeni dítěte do střídavé péče. V souvislosti se střídavou péčí bych také poukázala na francouzskou právní úpravu, která umožňuje soudu nařídit prozatímní střídavou péči a teprve po uplynutí stanovené doby soud rozhodne o svěřeni do výlučné nebo střídavé péče. Z francouzské právní úpravy by se v tomto ohledu mohla inspirovat i ta česká, rodičům by mohlo být umožněno, aby si střídavou péčí nejdříve vyzkoušeli po dobu několika měsíců a teprve po uplynutí této doby by soud rozhodl o její vhodnosti.

Ve 4. kapitole této práce hovořím o právu a povinnosti rodiče stýkat se s dítětem. Česká právní úprava neupravuje tuto povinnost výslovně, v tom se liší například od německé právní úpravy, která výslovně stanovuje, že „každý rodič je oprávněn a povinen stýkat se s dítětem“ (viz § 1 684 BGB). JUDr. Westphalová a prof. Hrušáková však s ohledem na zahrnutí výkonu osobního styku do součásti rodičovské odpovědnosti dovozují tuto povinnost výkladem²³⁴ a o povinnosti styku hovoří i důvodová zpráva k ObčZ.²³⁵ Pokud však rodič nemá zájem stýkat se s dítětem, nemyslím si, že je vhodné, aby byl k realizaci styku nucen. Německý soud sice dovodil, že tato povinnost může být stanovena, jen pokud je to v zájmu dítěte,²³⁶ nedokážu si však představit situaci, kdy by bylo v zájmu dítěte stýkat se s rodičem, který o něj nejeví zájem. Pojetí styku rodiče s dítětem bych tedy de lege

²³¹ HRUŠÁKOVÁ, M. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2000, str. 28-29

²³² KLIMEŠ, J. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozvodu*. [online]. © 2009 [cit. 19. 3. 2015]. str. 16. Dostupné z: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava_vychova.pdf

²³³ viz náleží ÚS ze dne 30. 5. 2014, spis. zn. I. ÚS 1506/13

²³⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 939

²³⁵ ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M. *Osnova občanského zákoníku. Důvodová zpráva - zvláštní část*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, str. 331

²³⁶ Viz rozsudek ze dne 1. 4. 2008 - 1 BvR 1620/04 Dostupné z: http://www.bverfg.de/entscheidungen/rs20080401_1bvr162004.html

ferenda z německé právní úpravy nepřevzala. Zaujal mě však německý model interdisciplinární spolupráce, tzv. Cochemský model, který je praktikován v některých spolkových zemích (viz kapitola 6.3 této práce). Tzv. Cochemský model vychází ze vzájemné spolupráce a propojení profesí, které se podílí na řešení rodičovských sporů (soudu, advokátů, znalců, orgánu péče o dítě...). Tyto instituce se snaží efektivně pomoci řešit rozvodovou situaci, jejich vzájemná spolupráce přispívá k rychlejšímu dosažení dohody rozvádějících se rodičů a co nejméně konfliktnímu styku rodičů a dětí. V ČR je bohužel realita trochu jiná, jak vyplývá ze závěrů společnosti APERIO²³⁷: „Soudní řízení často trvají i několik let a děti tak žijí dlouho v provizoriu. To neprospívá jejich materiálnímu zabezpečení ani celkovému vývoji.“²³⁸ Zavedení prvků Cochemského modelu by bylo přínosem i pro rozhodovací praxi českých soudů, efektivní by bylo zejména zavedení krátce vyměřených lhůt týkajících se řízení ve věcech styku s dítětem a péče o dítě podobně jako v německém FamFG (jeden měsíc k provedení prvního stání, závazné lhůty pro písemné vyhotovení posudku znalcem atd.).

V neposlední řadě bych zmínila otázku vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem, která je v současné době velice aktuální. Hovoří se o zavedení zálohovaného výživného. Současná právní úprava (na rozdíl od většiny evropských států) zatím nezakotvuje žádný nástroj obdobný institutu zálohovaného výživného. Ministerstvo práce a sociálních věcí Michaela Marksová však předložila v prosinci 2014 návrh věcného záměru zákona o zálohovaném výživném (dále jen návrh). Ten by měl řešit nepříznivou sociální a finanční situaci rodin s dětmi, kterou může způsobit nehrazení výživného ze strany povinného rodiče. S problémem neplacení výživného se ČR potýká již řadu let a jedním z možných řešení by mohl být systém náhradního výživného, který zavedlo například Slovensko, nebo systém státem zálohovaného výživného, který funguje například v Německu nebo Rakousku. V ČR proběhly již čtyři neúspěšné pokusy takový systém zavést (v roce 2001, 2005, 2007 a 2009). V návrhu jsou vyhodnoceny varianty: zachování současného stavu, zrevidování současného systému (zefektivnění fungování justice a způsobu vymáhání výživného soukromoprávní cestou), přijetí zákona o zálohovaném

²³⁷ Nezisková organizace, jejímž posláním je podpora informované volby, osobní zodpovědnosti a aktivního přístupu k rodičovství, jejím hlavním cílem je zlepšení služeb a podmínek v mateřství a rodičovství.

²³⁸ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Návrh věcného záměru zákona o zálohovaném výživném*. [online]. 10. 12. 2014 [cit. 19. 3. 2015]. str. 28 Dostupné z: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9RNHCF4L>

výživném s následným regresním nárokem vůči povinnému, přijetí zákona o zálohovaném výživném jako nepojistné dávky bez následného regresu a rozšíření působnosti orgánů sociálněprávní ochrany dětí v rámci vyživovací povinnosti. Jako nejvhodnější je doporučeno přijetí zákona o zálohovaném výživném s regresním nárokem vůči povinnému. V případech, kdy povinný rodič neplatí řádně stanovené výživné, tedy současný návrh deklaruje podporu rodičům s dětmi formou zálohovaného výživného, které by poskytoval stát za předem stanovených podmínek a následně by dlužné výživné na povinném rodiči sám vymáhal.²³⁹

Nárok na zálohované výživné je v předloženém návrhu podmíněn existencí vykonatelného rozhodnutí soudu či soudem schválené dohody rodičů o výživném pro dítě, další podmínkou je, že povinný neplní vyživovací povinnost alespoň tři měsíce od poslední splátky výživného a soudní výkon rozhodnutí (popřípadě exekuční řízení) trvá alespoň po dobu tří měsíců. Slovenská právní úprava byla inspirací pro další specifickou podmínku, kterou je řádné plnění školní docházky oprávněné osoby (nezaopatřeného dítěte s bydlištěm v ČR), je-li školou povinná. Výše zálohovaného výživného by měla být vyplácena podle vykonatelného rozhodnutí soudu či soudem schválené dohody, maximálně však ve výši 1,2 násobku životního minima dítěte. Měl by se posuzovat i rozhodný příjem oprávněné osoby a společně posuzovaných osob (pro nárok na zálohované výživné nesmí být vyšší než 2,4násobek životního minima, druhou navrhovanou variantou je 2,7násobek životního minima). Návrh zákona počítá se zahájením řízení na návrh žadatele, tím může být nezaopatřené zletilé dítě, zákonný zástupce nezletilého dítěte či opatrovník. Žádost předloží u krajské pobočky Úřadu práce ČR příslušné podle místa trvalého pobytu oprávněné osoby. V případě, že je zálohované výživné poskytnuto, měla by příslušná pobočka úřadu práce sdělovat ve stanovených lhůtách povinnému výši vyplacených částek, a tedy jakou částku je povinen pobočce úřadu práce uhradit. Pokud by dlužná částka nebyla dobrovolně hrazena ve stanoveném termínu, přešlo by vymáhání na příslušný celní úřad.²⁴⁰ Návrh zákona tedy počítá s určitou návratností do státního rozpočtu. Otázkou však zůstává, zda nebudou náklady na vymáhání dlužných pohledávek na výživném vyšší než skutečně vymožené finanční prostředky (podobně jako na Slovensku).

²³⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Návrh věcného záměru zákona o zálohovaném výživném*. [online]. 10. 12. 2014 [cit. 19. 3. 2015]. str. 22 - 24 Dostupné z: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9RNHCF4L>

²⁴⁰ Tamtéž, str. 31 - 34

Současný sociální systém umožňuje zabezpečit rodiny s dětmi, které se dostanou do nepříznivé finanční situace, prostřednictvím dávek pomoci v hmotné nouzi. Ale jak upozorňuje JUDr. Havelková: „Současný sociální systém zajišťuje udržování příjmů dítěte na životním minimu, tato částka zaručuje stěží potraviny a ošacení, ne skutečně zdárný vývoj dětí.“²⁴¹ Výživné lze v současné době vymáhat prostřednictvím soudního výkonu rozhodnutí nebo exekucí. V případě, že povinný rodič nehradí výživné déle než tři měsíce, dopouští se trestného činu zanedbání povinné výživy (viz § 196 TZ) a soud mu může uložit omezení, aby se zdržel řízení motorových vozidel (viz § 196a TZ). Exekuci pozastavením řidičského oprávnění může provést i exekutor (viz § 71a EŘ). Pokud však i přesto nejsou oprávnění ve vymáhání výživného úspěšná, měl by jim stát garantovat určitou finanční částku. Zálohované výživné nezbavuje povinného rodiče povinnosti platit výživné a podmínky v současném návrhu zákona jsou nastaveny tak, aby poskytnutí zálohovaného výživného bylo využito až po neúspěšném vymáhání. Tento návrh zákona má však nedostatek v tom, že nehovoří o penále, které by měl povinný zaplatit za to, že za něho stát převzal pohledávku a výživné sám uhradil. Taková sankce by mohla mít vůči povinným preventivní a represivní účinek a mohla by je motivovat k tomu, aby výživné platili v určených termínech. Poskytování zálohovaného výživného však souvisí s úspěšností vymáhání jednotlivých pohledávek. V případě, že bude vymahatelnost obecně nízká, bude vymáhání problematické i pro stát. Přijetím zákona o zálohovaném výživném by však mohlo dojít ke zlepšení sociální situace rodičů s nezaopatřenými dětmi, kterým se nedaří efektivně vymoci stanovené výživné prostřednictvím exekuce či soudního výkonu rozhodnutí.

²⁴¹ HAVELKOVÁ, B., CIDLINSKÁ, K.. *Genderové aspekty neúspěchu českých návrhů zákonů upravujících náhradní výživné na dítě*. Gender, rovné příležitosti, výzkum, roč. 11, č. 1. [online]. 2010 [cit. 20. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/a13cead0b03cffe57b77eac5a7b99c87be293835_genderove-aspekty-neuspechu-ceskych-navrhu-zakonu.pdf

8. ZÁVĚR

V úvodu této práce jsem si stanovila za cíl zkoumání a hodnocení efektivity současné právní úpravy, která se týká následků rozvodu ve vztahu k nezletilým dětem. Zaměřila jsem se zejména na svěřeni dítěte do péče, styk rodičů s dítětem po rozvodu a problematiku výživného. Během psaní této práce jsem dospěla k závěru, že problematika rozvodu je natolik obsáhlá, že by každá kapitola mohla být samostatnou diplomovou prací, snažila jsem se tedy zaměřit na nejdůležitější problémy z daných oblastí.

Věnovala jsem se nejprve výkonu rodičovské odpovědnosti po rozvodu. Rodičovská odpovědnost náleží oběma rodičům stejně, ale v případě, kdy soud rozhodne o svěřeni dítěte do péče jednomu z rodičů pro dobu po rozvodu, je de facto druhému rodiči omezen výkon rodičovské odpovědnosti týkající se každodenní péče o dítě. Náhled společnosti na to, komu má být dítě po rozvodu svěřeno do péče se v průběhu let vyvíjí. Která forma porozvodového uspořádání je však pro dítě nejvhodnější? V souvislosti s nedávnými nálezy ústavního soudu je stále více preferována střídavá péče. Navzdory skutečnosti, že platná právní úprava neupřednostňuje žádnou z forem osobní péče o dítě, ústavní soud judikoval, že „svěřeni dítěte do střídavé péče by mělo být pravidlem, zatímco jiné řešení je výjimkou“.²⁴² Tím však vytváří zákonný model výchovy dítěte, který ze současné právní úpravy nevyplývá. Domnívám se, že střídavá péče není vhodná v tak velkém rozsahu, aby byla zavedena jako pravidlo. Z pohledu rodičů tak sice může dojít ke spravedlivému „rozdělení dítěte“. Je však takové řešení skutečně v jeho zájmu? Při rozhodování o svěřeni dítěte do péče by měl soud pečlivě zhodnotit kritéria jako například zdravotní stav dítěte, jeho vztah ke každému z rodičů nebo zázemí dítěte a nepostupovat podle předem daného schématu. Zaujala mě francouzská právní úprava, která umožňuje, aby soud využil tzv. prozatímní střídavou péči, díky které je možné vyzkoušet, zda by byla v daném případě vhodná. V tomto ohledu by se mohla česká právní úprava inspirovat.

Dále jsem se zabývala úpravou styku rodiče s dítětem v případě, že je dítě svěřeno do výlučné péče jednoho rodiče. Existuje vůbec ideální model? Pojem „udržování osobního styku s dítětem“ současná právní úprava podřazuje pod

²⁴² Nález ÚS ze dne 26. 5. 2014, spis. zn. I. ÚS 2482/13

rodičovskou odpovědnost, která zahrnuje nejen práva, ale i povinnosti rodičů. I když tedy není tato povinnost stanovena v zákoně výslovně, lze ji výkladem dovodit. Pokud však rodič o kontakt s dítětem nestojí, nemyslím si, že by bylo v zájmu dítěte tuto povinnost vynucovat. Styk rodiče s dítětem může mít rozmanité podoby, probíhat může formou osobních setkání nebo prostřednictvím různých komunikačních prostředků. Pro rozvoj vzájemného vztahu mezi rodičem a dítětem je však nejdůležitější přímý osobní styk. Jaký rozsah styku je nejvhodnější? Opět nelze využívat nějaký obecný model fungování vztahů mezi rodiči a dětmi. Vždy je třeba zohlednit specifika konkrétního případu, řídit se potřebami dítěte, jeho věkem a dát dítěti prostor k vyjádření vlastního názoru. Soud nemá povinnost rozhodovat o úpravě styku mezi rodiči a dětmi, pokud jsou rodiče schopni dohodnout se sami. Jestliže však nastanou ve výkonu styku komplikace, zejména případy, kdy je ve výkonu styku bráněno, může být pravomocné soudní rozhodnutí účinným prostředkem pro další postup. Způsoby, kterými rodič brání druhému ve výkonu styku s dítětem, mohou být různé. Může se jednat o faktické bránění ve styku, kdy rodič odmítá dítě ve stanoveném termínu předat, nebo o úmyslné popouzení dítěte proti jednomu z rodičů, které může vést až k syndromu zavrženého rodiče. Zákon upravuje opatření, která mohou rodiče přimět k řádnému plnění soudního rozhodnutí nebo soudem schválené dohody. V krajních případech je možné uložit rodiči pokutu nebo nařídit odnětí dítěte, taková opatření by však měla být využívána výjimečně. Preferovala bych spíše více povinných setkání s mediátorem, který by vedl rodiče k urovnání vzájemných sporů. Za velmi pokrokovou metodu v řešení rodičovských sporů považuji tzv. Cochemský model, který je využíván v Německu.

Snažila jsem se také najít odpověď na to, zda je současná právní úprava v oblasti vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem dostatečná. Domnívám se, že určování výše výživného je jednou z méně problematických oblastí. Metodický materiál týkající se určování výše výživného, který vydalo Ministerstvo spravedlnosti v roce 2010, přispěl ke sjednocení rozhodovací praxe soudů. Má sice pouze doporučující charakter a vždy je třeba zohlednit i specifické okolnosti případů, odchýlení od doporučené výše výživného by však mělo být důkladně zdůvodněno. Určité rezervy spatřuji v oblasti vymáhání výživného a s tím související problematikou neplacení výživného. Zhoršuje se tak finanční situace rodičů s nezaopatřenými dětmi, kterým se nedaří stanovené výživné efektivně

vymáhat. Stát by se měl nejen snažit zefektivnit systém tak, aby bylo vymáhání výživného co nejuspěšnější, měl by také vytvořit systém, který by určitou finanční částku garantoval těm, kteří ve vymáhání úspěšní nebyli a umožnit zajištění základních potřeb nezaopatřeným dětem. Vhodnou cestou by mohlo být přijetí zákona o zálohovaném výživném, doplnila bych ho ale o povinnost zaplatit penále v případě, kdy stát zaplatí výživné za povinného rodiče. Povinnému rodiči by tedy byly přičteny náklady spojené s vyplacením a vymáháním pohledávky.

Rozvod rodičů a s ním spojené následky mají vždy negativní dopad také na děti rozvádějících se rodičů. Rodiče by neměli sobecky myslet jen na sebe a prostřednictvím dítěte si vyřizovat své osobní účty, ale zohlednit především zájmy a přání svého dítěte.

9. RESUME

This thesis deals with the legal consequences of divorce in relation to underage children. The aim of this work is to investigate and evaluate the effectiveness of the current legislation. I will evaluate which form of child custody is considered the best solution, and how the jurisprudence is developing on this matter.

Moreover, I will focus on the relationship between parents and children after the divorce. Thus I will analyze various types of contact with the children, as well as situations when one parent prevents the other one from keeping in touch with them. I will try to figure out whether the current legislation in the area of the parents' maintenance obligations towards their children is sufficient.

First of all, I shall briefly describe the divorce legislation and I will focus mainly on its implications concerning underage children. Additionally, I will mention some changes in the historical development.

In the next chapter I shall focus on the exercise of parental responsibility after the divorce, define what the term "parental responsibility" implies, and try to find an answer to a target of regulatory developments in the field of child custody. I will write about the various forms of child custody after a divorce, and describe the criteria according to which the court is governed to decide.

In accordance with the recent findings of the Constitutional Court, the alternate care is increasingly preferred. Nevertheless I believe alternate care is not suitable for every child, and thus should not be taken as a rule. When the court rules upon a child's custody, the judge should carefully evaluate and consider criteria such as the child's health condition, its relationship with each parent, its background, and not just rule according to the book.

Furthermore, I will analyze the relationship between parents and children after the divorce. Firstly, I shall define the concept of "contact with a child" and analyze its various forms in detail. When parents separate, most children remain in one parent's care (usually the mother's), and the father is allowed to see his children only on specific days. I will try to figure out what range of contact is the most suitable in specific cases. I will focus on the situations where one parent prevents the other parent from contacting the child, and on the consequences that such behavior causes.

Another topic which I shall analyze in this thesis is the parents' maintenance obligation towards the child. I shall describe the criteria that are taken into account in determining the amount of maintenance, and I will focus on the situations when a parent does not pay alimony or conceals parts of his income in order to avoid the obligation of paying.

I will also evaluate the effectiveness of current legislation in the area of enforcement of maintenance. Recently, it is talking about the enactment of the backed up maintenance. In the seventh chapter I will evaluate the benefits and drawbacks of the proposed law.

Finally, I will deal with the legislation in selected countries. I'm trying to find an inspiration for our legislation outside the Czech legal order. Therefore I chose the neighboring states of the Czech Republic for the comparison, because they are the closest to our country, both geographically and by the common development of legal standards within certain historical periods.

In addition, I will focus on the legislation in France, because I was intrigued by the way French legislation allows a provisional alternate care. Parents can thus test whether it could be suitable in a given case or not. In this regard, the Czech legislation could use it as an inspiration.

I shall therefore evaluate the existing legislation, and suggest possible changes that would be appropriate to do so in the future.

10. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Právní předpisy

- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném
- Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon
- Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu
- Zákon č. 120/2001 Sb., exekuční řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009, trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte
- Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m. s., Úmluva o styku s dětmi

Monografie

- FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ J., *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. Praha: ASPI: Wolters Kluwer, 2008
- GARDNER, R. A., SAUBER, S. R., *The international handbook of parental alienation syndrome*. Charles C. Thomas Publisher, LTD: 2006, Springfield, Illinois
- HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2000
- HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*, Brno: Doplněk, 2006
- KOVÁŘOVÁ, D. *Výživovací povinnost po rekonstrukci*. Praha: Leges, 2014
- KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009
- MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva*. 3. vyd. Praha: Linde, 2005
- NOVOTNÝ, P. a kol. *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2014
- RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva-Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1999
- SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014
- ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O., JURÁŠ, M. a kol.: *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013
- ŠÍNOVÁ, R. a kol.: *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010
- ŠMÍD O., ŠÍNOVÁ R. a kol.: *Rozvod manželství*, Praha: Leges s. r. o., 2013
- ŠPANĚLHOVÁ, I., *Dítě a rozvod rodičů*, Praha: Grada Publishing, a.s., 2010

- VANÍČKOVÁ, E. *Stres dítěte v rozvodové a porozvodové situaci*. 1. vyd. Praha: Růžová linka, 1999
- WARSHAK, R., *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996

Komentáře a důvodové zprávy

- ANDRLÍK, J., BLAŽKE, J., KAFKA, A.: *Komentář k zákonu o právu rodinném*. Praha: Orbis, 1954
- ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M. *Osnova občanského zákoníku. Důvodová zpráva - zvláštní část*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009
- HOLUB, Milan a kol. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. vydání. Praha: Leges, 2011
- HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655–975): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014
- HRUŠÁKOVÁ M., A KOL.: *Zákon o rodině/ Zákon o registrovaném partnerství: Komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009
- MAYEROVÁ, Z., ŠŤOVÍČEK, J.: *Zákon o rodině s komentářem: zákon č. 94/1963 Sb.: úplné znění vyplývající z pozdějších právních předpisů, zejména ze zákona č. 91/1998 Sb., účinného od 1. srpna 1998*. Vyd. 1. Praha: CODEX Bohemia, 1998
- MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNÝCH VECÍ A RODINY SR. *Důvodová správa k zákonu č. 201/2008 Z. z. rokovania.sk*. [online]. [cit. 9. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0CCoQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.rokovania.sk%2Ffile.aspx%2FIndex%2FMater-Dokum-8297&ei=EhcMVfvsH5LxaPCegcAE&usg=AFQjCNE0GcWfi7eD9HzahUz8jRe2Snpgw&sig2=0BWpMq1lzLJiFoaUOCjXeQ>
- MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. *Důvodová zpráva k zákonu o zvláštních řízeních soudních*. [online]. 28. 2. 2013 [cit. 15. 3. 2015]. str. 171, Dostupné z: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=RACK8YGKM5VS>
- PAVELKOVÁ, B., a kol.: *Zákon o rodině. Komentář s judikaturou*. 1. vyd. Šamorín: Heuréka, 2005
- SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ Š., VLÁČIL, D. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015

Články z odborných časopisů

- HAVELKOVÁ, B., CIDLINSKÁ, K., *Genderové aspekty neúspěchu českých návrhů zákonů upravujících náhradní výživné na dítě*, Gender, Rovné příležitosti, Výzkum, 2010, č. 1, roč. 11, Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/a13cead0b03cffe57b77eac5a7b99c87be293835_genderove-aspekty-neuspechu-ceskych-navrhu-zakonu.pdf
- HRUŠÁKOVÁ, M., NOVÁK, T., *Reálně o společné či střídavé porozvodové výchově*. Bulletin advokacie, 1999, č. 3
- CHMELKOVÁ, J.: *Stav kodifikácie rodinného práva v Slovenskej republike*. Právní praxe. 1999, č. 2-3
- KORNEL, M., *Collaborative law a efektivní rozvod*. Právní rozhledy, 2007, č. 22
- KRÁLÍČKOVÁ, Z., TELEČ, I. *Výživné v novém občanském zákoníku*. Bulletin advokacie, 2014, č. 3

- MATOUŠKOVÁ, I., ZDRAŽILOVÁ, M., *Analýza soudních řízení o úpravě výchovy a výživy*. Právo a rodina 2011, č. 2
- NOVÁ, H. *Problémy styku nezletilých dětí s rozvedenými rodiči*. Právní rádce. 1995, roč. 3, č. 3
- PAVLÁT, J. *Uspořádání porozvodové péče* [online]. 05. 12. 2012 [cit. 22. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/porozvodove-usporadani>
- PAVLÁT J., JANOTOVÁ D. *Syndrom zavrženého rodiče*. Čes. a slov. Psychiatrie, 102, 2006, č.1, [online] [cit. 1. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2006_1_7_12.pdf
- PRŮCHOVÁ, B., NOVÁK T., *Omezený styk rodiče s dítětem*. Právo a rodina, 2004, č. 3
- RADVANOVÁ, S., *Význam rodinné mediace*. Právo a rodina, 2001, č. 6
- RAŠKOVSKÝ, D. *Dobré mravy jako kritérium přiznání výživného*. Právní fórum, 2012, č. 9
- SKLENIČKA, J., *K problematice neplacení výživného*, Trestněprávní revue, 2014, č.
- TELEC, I. *Poctivost a důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek*. Právní rozhledy, 2011 č. 1
- THON, V. *Reakce na článek „Syndrom zavrženého rodiče?“*. Právo a rodina. 2006, č. 2, roč. 8
- ŽÁČKOVÁ, M., *Syndrom zavrženého rodiče – nejistá teorie*. Právo a rodina, 2008, č. 6

Judikatura

- Nález ÚS ze dne 20. 1. 2005, spis. zn. II. ÚS 363/03
- Nález ÚS ze dne 27. 1. 2005, spis. zn. I. ÚS 48/04
- Nález ÚS ze dne 26. 1. 2006, spis. zn. IV. ÚS 257/2005
- Nález ÚS ze dne 16. 3. 2006, spis. zn. III. ÚS 511/05
- Nález ÚS ze dne 12. 9. 2006, spis. zn. I. ÚS 299/06
- Nález ÚS ze dne 23. 2. 2010, spis. zn. III. ÚS 1206/09
- Nález ÚS ze dne 26. 8. 2010, spis. zn. III. ÚS 3007/09
- Nález ÚS ze dne 10. 6. 2013, spis. zn. I. ÚS 4239/12
- Nález ÚS ze dne 28. 2. 2014, spis. zn. I. ÚS 3304/13
- Nález ÚS ze dne 26. 5. 2014, spis. zn. I. ÚS 2482/13
- Nález ÚS ze dne 30. 5. 2014, spis. zn. I. ÚS 1506/13
- Usnesení ÚS ze dne 24. 4. 2009, spis. zn. I. ÚS 2731/08
- Usnesení ÚS ze dne 16. 6. 2011, spis. zn. III. ÚS 1303/11
- Usnesení ÚS ze dne 5. 12. 2013, spis. zn. IV. ÚS 3481/13
- Usnesení NS ze dne 30. 6. 2010, spis. zn. 20 Cdo 1064/2008
- Usnesení NS ze dne 21. 2. 2011 sp. zn. 20 Cdo 4498/2009
- Usnesení NS ze dne 19. 12. 2013, spis. zn. 30 Cdo 1510/2013
- Stanovisko NS ze dne 14. 4. 2010, spis. zn. Cpjn 204/2008
- Rozsudek KS v Hradci Králové ze dne 26. 1. 1996, spis. zn. 14 Co 755/95
- Rozsudek KS v Českých Budějovicích ze dne 19. 11. 1999, spis. zn. 5 Co 2661/99
- Rozhodnutí KS v Ústí nad Labem ze dne 19. 1. 2004, spis. zn. 10 Co 877/2003
- Rozsudek KS v Ústí nad Labem ze dne 24. 4. 2006, spis. zn. 10 Co 976/2005
- Usnesení KS v Českých Budějovicích ze dne 31. 1. 2012, spis. zn. 5 Co 112/2012

- Rozsudek KS v Plzni ze dne 13. 12. 2014, spis. zn. 13 Co 29/2014
- Usnesení MS v Praze ze dne 27. 10. 1998, spis. zn. 23 Co 557/98
- Rozhodnutí OS pro Prahu 1 ze dne 18. března 1997, spis. zn. Ne 41/95
- Rozsudek OS v Rakovníku ze dne 22. 5. 2006, č. j. OP 13/2003
- Rozsudek ESLP ve věci Kříž proti České republice ze dne 9. 1. 2007, č. 26634/03
- Rozsudek ESLP ve věci Glaser proti Spojenému království ze dne 13. 12. 2000, č. 32346/96

Návrhy zákonů

- Návrh zákona o zvláštních řízeních soudních. [online]. 25. 9. 2012 [cit. 1. 2. 2015]. str. 185
Dostupné z: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=RACK8YGKM5VS>
- Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka. Portál právnych predpisov. [online]. 4. 8. 2008 [cit. 9. 3. 2015]. Dostupné z: <https://lt.justice.gov.sk/Document/DocumentDetails.aspx?instEID=-1&matEID=285&docEID=10058&docFormEID=-1&docTypeEID=1&langEID=1&tStamp=20090123091458263>
- Návrh věcného záměru zákona o zálohovaném výživném. [online]. 10. 12. 2014 [cit. 11. 3. 2015].
Dostupné z: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9RNHCF4L>

Sborníky a stanoviska

- KORNEL, M. *Prímý a nepřímý styk rodiče s nezletilým dítětem*. Sborník z konference COFOLA, 2008 [online] [cit. 26. 02. 2015]. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/civil/kornel_martin.pdf
- KRÁLÍČKOVÁ, Z., *Sbližování a rozcházení českého, slovenského a polského rodinného práva*. Dny práva. Days of Law - the Conference Proceedings, 1. vyd. Brno, Masaryk University: 2009, [online]. [cit. 9. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/sblizovani/Kralickova_Zdenka_UVOD.pdf
- LUDVÍK, D., *Odlišné stanovisko k nálezu ÚS ze dne 30. května 2014, spis. zn. I. ÚS 1506/13*. [online]. 2014 [cit. 22. 2. 2015]. Dostupné z: http://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/I_US_1506_13_an.pdf
- MOTEJL, O. a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Rodina a dítě*. [online], Praha: ASPI, a.s., 2007, str. 45 [cit. 1. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Publikace/sborniky_stanoviska/Rodina_a_dite.pdf
- PAVEL, P., *Rozluka manželství – Zapomenutý institut??* Dny práva. Days of Law - the Conference Proceedings, 1. vyd. Brno, Masaryk University: 2009, [online]. [cit. 9. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/sblizovani/Petr_Pavel_1334_.pdf
- SMYTH, B. *Parent-child contact and post-separation parenting arrangements*. Australian Institute of Family Studies – Commonwealth of Australia 2004, [online] [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.aifs.gov.au/institute/pubs/resreport9/main.pdf>

- ŠABATOVÁ, A. Doplnění k tématu střídavé výchovy. [online]. 2015, [cit. 22. 2. 2015]. Dostupné z: [http://www.ochrance.cz/dalsi-aktivity/publikace/sborniky- stanoviska/rodina-a-dite-dodatky-2015/](http://www.ochrance.cz/dalsi-aktivity/publikace/sborniky- stanoviska/rodina-a-dite-dodatky/rodina-a-dite-dodatky-2015/)
- VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE RADY VLÁDY PRO LIDSKÁ PRÁVA, Stanovisko k otázce střídavé péče o děti ze dne 14. 10. 2014 [online]. [cit. 22. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/tiskove-informace/stanovisko-vyboru-pro-prava-ditete-rady-vlady-pro-lidska-prava-k--otazce-stridave-pece-o-deti-123456/>

Internetové zdroje

- BAKALÁŘ, E., NOVÁK, D., *Syndrom zavrženého rodiče v České republice*. [online]. [cit. 1. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.iustin.cz/Litera/BAKNOV.asp>
- Co je Cochemský model / Cochemská praxe? [cochem.cz](http://www.cochem.cz). [online]. [cit. 10. 03. 2015]. Dostupné z: <http://www.cochem.cz/index.php/co-to-je>
- Cochemský model vede k rychlé dohodě po rozvodu, hlavně šetří děti. ČT 24. [online]. 30. 10. 2014 [cit. 10. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/290769-cochemsky-model-vede-k-rychle-dohode-po-rozvodu-hlavne-setri-deti/>
- Divorce – Austria: european e-justice. [online]. 17. 7. 2014 [cit. 11. 3. 2015]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_divorce-45-at-cs.do?clang=en#toc_3_3
- Francouzské tabulky výživného. Výživné. [online]. 2011 [cit. 1970-01-01]. Dostupné z: <http://www.vyzivne.info/francouzske-tabulky-vyzivneho.html>
- JÜRGEN R., *Role jednotlivých profesí v interdisciplinární kooperaci*. Úvodní referát v rámci konference „Interdisciplinární spolupráce v rodinných konfliktech“ 3. - 4. září 2009 v Berlíně. [online]. [cit. 1970-01-01]. Dostupné z: <http://www.iustin.cz/files/hkrudolph.pdf>
- KANTŮRKOVÁ, L.. Seminář Střídavá péče, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR. Spravedlnost dětem. [online]. 22. 2. 2011 [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.iustin.cz/art.asp?art=420>
- KLIMEŠ, J., *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozvodu*. [online]. 2009, str. 15 [cit. 10. 2. 2015]. Dostupné z: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava_vychova.pdf
- KRÁLÍČKOVÁ, Z., *Rodinné právo v novém občanském zákoníku*. [online] 2014, [cit. 1. 2. 2015]. Dostupné z: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/art_9116/rodinne-pravo-v-novem-obcanskem-zakoniku.aspx#46
- MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR, *Statistický přehled soudních agend 2013 druhá část* [online]. 2014 [cit. 14. 2. 2015]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR, *Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů. Metodický materiál*. [online]. 2012, [cit. 15.2 2015]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14824/konflikty.pdf>
- MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR, *Metodický materiál pro sjednocení rozhodovací praxe soudů v otázkách výživného na nezletilé děti* [online]. Praha: 2010 [cit. 9. 3. 2015]. Dostupné z: <http://files.adikia.cz>

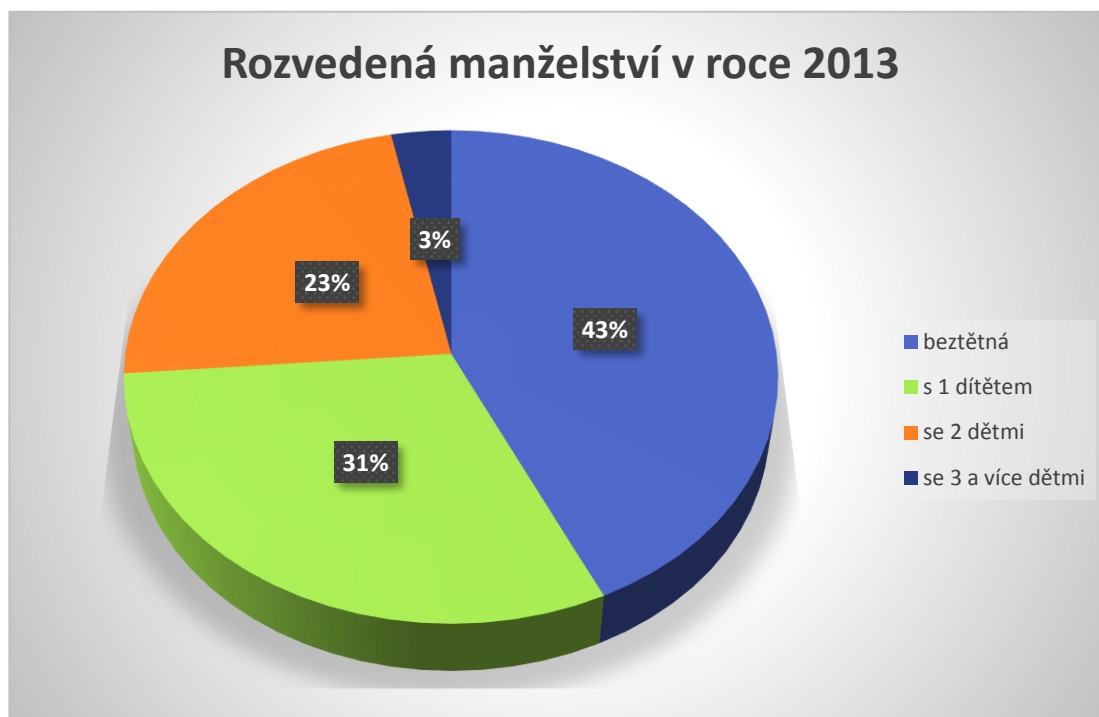
- Rozvod – Rakousko.: european e-justice. [online]. 8. 2. 2007 [cit. 11. 3. 2015]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/civiljustice/divorce/divorce_aus_cs.htm
- Rodičovská odpovědnost – Francie. Evropská soudní síť po občanské a obchodní věci. [online]. 12. 1. 2007 [cit. 12. 3. 2015]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_fra_cs.htm#4.
- SLÁDEK, M. *K některým otázkám rozhodování v opatrovnických a rozvodových řízeních*. 2014 [online] [cit. 26. 02. 2015].
Dostupné z: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=20&ved=0CFsQFjAJOAo&url=http%3A%2F%2Fm.kr-vysocina.cz%2FVismoOnline_ActionScripts%2FFile.ashx%3Fid_org%3D450008%26id_dokumenty%3D4063787&ei=JyX3VITBPMXzUviaggD&usg=AFQjCNGYFv-KkNKnqePLFsQCAUXnq3ZiTQ&sig2=Vkf4P-zHvOQ6gKVS74wHIQ&cad=rja
- STÁNEK, P., Návrh na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, Sněmovní tisk 205/0, 6. volební období, od 2010. [online]. 2010 [cit. 15. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=205&CT1=0>
- Střídavá péče ve světě. JedenDomov.cz. [online]. 30. 8. 2011 [cit. 10. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.jedendomov.cz/stridava-pece-ve-svete/167-pravda-o-stridave-peci-v-eu-4>
- Střídavá výchova v Evropě. neúplné rodiny. [online]. © 2011 [cit. 10. 3. 2010]. Dostupné z: <http://www.asociaceneuplnychrodin.cz/stridava-vychova-v-evrope>
- VICOVÁ A.. *Striedavá osobná starostlivosť*. elektronické právne informácie epi.sk. [online]. 2015. [cit. 9. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.epi.sk/456/Striedava-osobna-starostlivosť-_19425.aspx

11. PŘÍLOHY

Příloha č. I - Rozvedená manželství s nezletilými dětmi

Rok	Celkem rozvedených manželství	Z toho manželství s nezletilými dětmi		z toho							
				s 1 dítětem		se 2 dětmi		se 3 dětmi od r.1986 se 3 a více dětmi		se 4 a více dětmi	
		počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
1985	30486	22058	72,4	11159	50,6	9072	41,1	1565	7,1	262	1,2
1986	29558	21374	72,3	11037	51,6	8581	40,1	1756	8,2	x	x
1987	31040	22621	72,9	11810	52,2	9055	40,0	1756	7,8	x	x
1988	30648	22142	72,2	11790	53,2	8731	39,4	1621	7,3	x	x
1989	31374	22620	72,1	12318	54,5	8765	38,7	1537	6,8	x	x
1990	32054	23136	72,2	12710	54,9	8956	38,7	1470	6,4	x	x
1991	29366	21053	71,7	11638	55,3	8076	38,4	1339	6,4	x	x
1992	28572	20486	71,7	11365	55,5	7873	38,4	1248	6,1	x	x
1993	30227	21760	72,0	12415	57,1	8119	37,3	1226	5,6	x	x
1994	30939	22289	72,0	12902	57,9	8124	36,4	1263	5,7	x	x
1995	31135	22108	71,0	12880	58,3	8003	36,2	1225	5,5	x	x
1996	33113	23438	70,8	13690	58,4	8504	36,3	1244	5,3	x	x
1997	32465	22603	69,6	13274	58,7	8144	36,0	1185	5,2	x	x
1998	32363	21636	66,9	12607	58,3	7802	36,1	1227	5,7	x	x
1999	23657	14177	59,9	8199	57,8	5248	37,0	730	5,1	x	x
2000	29704	19067	64,2	11084	58,1	7015	36,8	968	5,1	x	x
2001	31586	20549	65,1	11940	58,1	7586	36,9	1023	5,0	x	x
2002	31758	20412	64,3	11756	57,6	7667	37,6	989	4,8	x	x
2003	32824	20705	63,1	11748	56,7	7929	38,3	1028	5,0	x	x
2004	33060	20805	62,9	11802	56,7	7993	38,4	1010	4,9	x	x
2005	31288	19210	61,4	10872	56,6	7376	38,4	962	5,0	x	x
2006	31415	19003	60,5	11004	57,9	7085	37,3	914	4,8	x	x
2007	31129	18408	59,1	10345	56,2	7189	39,1	874	4,7	x	x
2008	31300	18196	58,1	10358	56,9	6989	38,4	849	4,7	x	x
2009	29148	16861	57,8	9540	56,6	6539	38,7	665	3,9	117	0,70
2010	29730	17067	57,4	9524	55,8	6689	39,2	721	4,2	133	0,80
2011	28454	16015	56,3	9052	56,5	6143	38,4	682	4,3	138	0,86
2012	25920	14938	57,6	8179	54,7	6028	40,3	629	4,2	102	0,68
2013	27502	15685	57,0	8462	53,9	6331	40,4	753	4,8	139	0,89

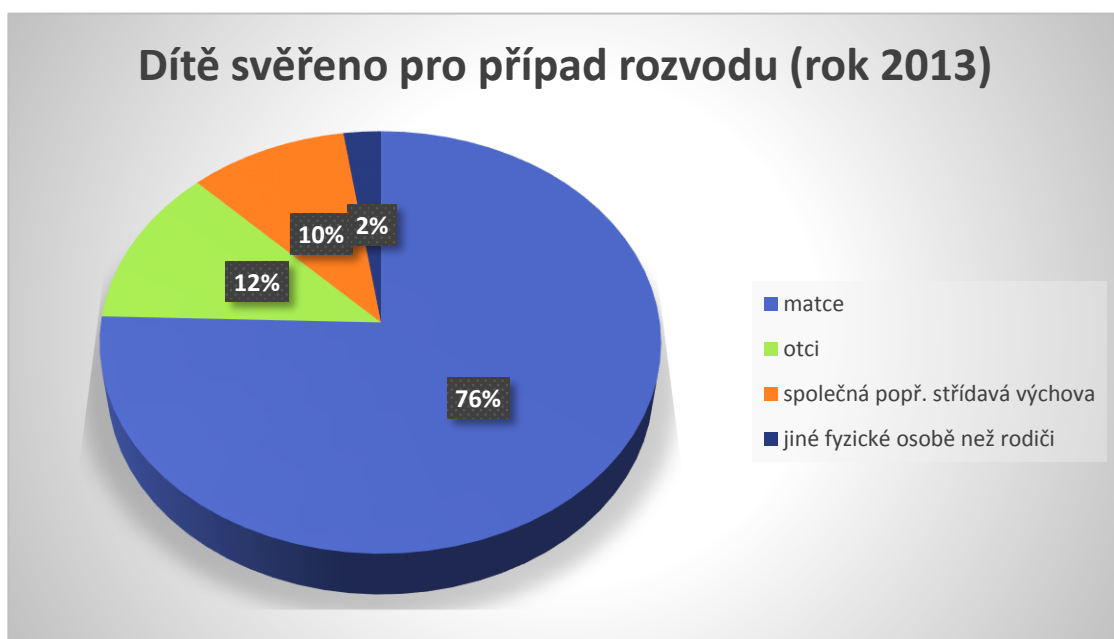
Zdroj: Statistická ročenka Ministerstva spravedlnosti 2014

Příloha č. II - Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v řízení o nezletilých dětech – svěřeni dítěte do péče

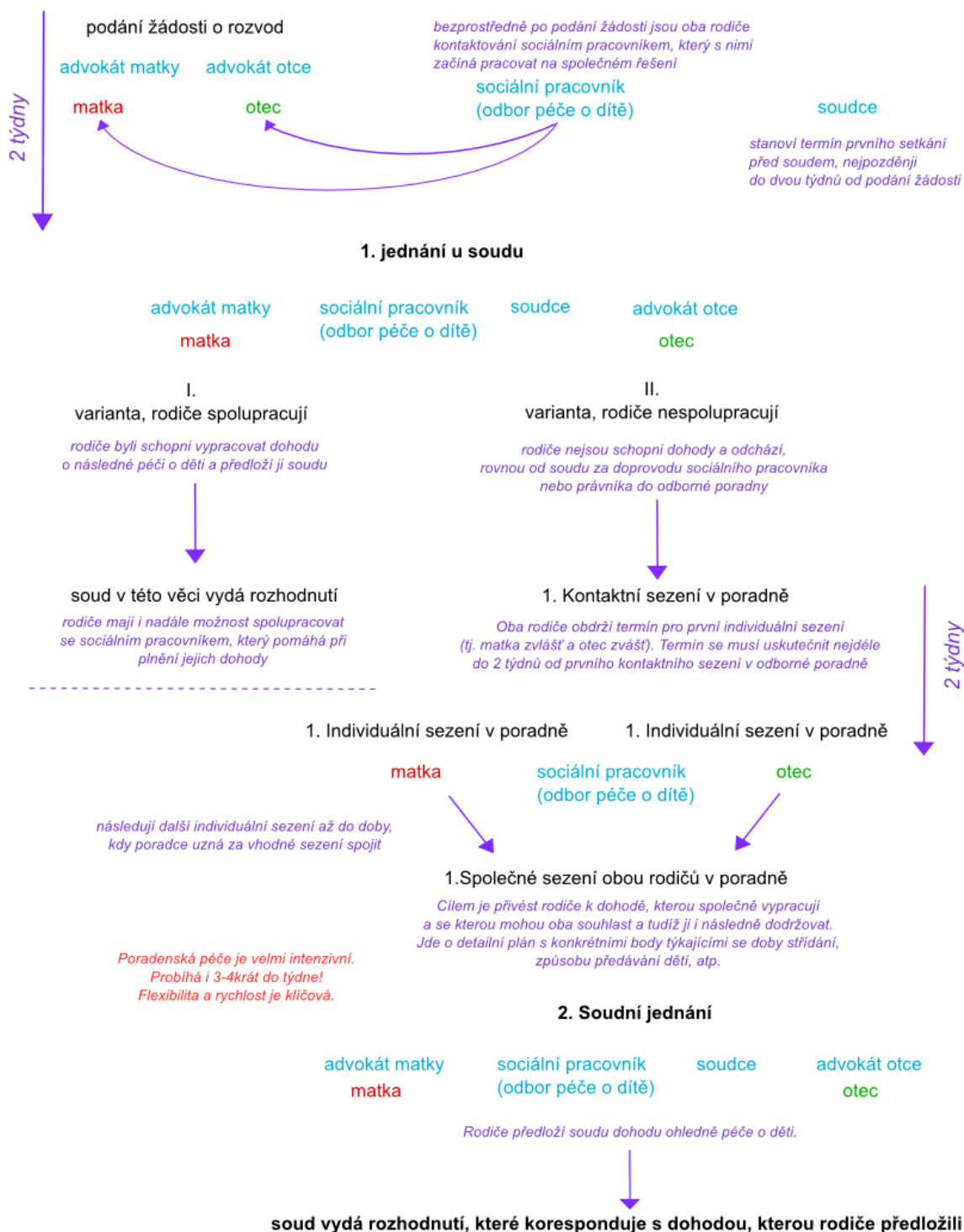
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Výchova a výchovná opatření												
první rozhodnutí o výchově dítěte												
- svěřeno (ponecháno)												
matce	27010	28611	30425	27883	28400	25511	25346	26884	27121	26295	26387	28309
otci	1800	1950	1959	1874	1818	1916	1855	1937	1938	1725	1880	1878
do společné popř. střídavé výchovy obou rodičů	423	410	453	536	679	811	852	1082	1184	1485	1571	2039
jiné fyzické osobě než rodiče	613	575	676	598	677	652	649	622	646	603	625	558
pro případ rozvodu (po rozvodu) svěřeno												
matce	29725	29321	28942	26276	26081	24351	24322	23793	22303	21045	19799	20411
otci	2358	2343	2286	2109	2134	2216	2144	2097	2033	1758	1757	1697
do společné popř. střídavé výchovy obou rodičů	687	690	784	807	1049	1195	1254	1522	1677	1045	2121	2483
jiné fyzické osobě než rodiče	138	114	129	103	75	98	99	99	107	83	63	68
další rozhodnutí o výchově dítěte (změna výchovného prostředí)												
- Svěřeno												
matce	928	956	958	1037	1082	1080	1117	1186	1244	1211	1096	1392
otci	1261	1357	1411	1451	1445	1471	1534	1689	1688	1675	1637	1819
oběma rodičům	37	29	27	35	31	27	28	57	32	60	65	90
do společné popř. střídavé výchovy obou rodičů	103	136	89	152	173	176	209	211	238	338	362	410
poručníkoví	87	65	61	59	36	22	41	32	20	18	19	31
jiné fyzické osobě než rodiče	629	708	701	714	754	835	787	785	771	744	735	611
- napomenutí uděleno soudem												
matce	65	55	68	89	84	51	94	119	101	98	99	100
otci	5	7	11	18	17	15	23	42	32	14	43	41
oběma rodičům	45	81	42	83	66	56	99	121	96	118	126	86
jiným osobám	3	3	2	1	2	4	4	2	6	4	3	3
nezletilému	49	69	54	37	46	35	67	69	154	84	91	56
- napomenutí vysloveno soudem												
matce	36	29	58	39	51	63	49	56	56	57	46	38
otci	7	19	23	9	5	12	8	9	18	15	15	12
oběma rodičům	33	57	48	38	51	62	67	68	55	70	46	37
jiným osobám	0	1	0	0	1	6	6	1	6	2	1	3
nezletilému	34	49	41	35	53	52	78	62	79	75	46	38
- vysloveno omezení nezletilému	5	3	8	14	7	7	3	4	20	9	13	6
- stanoven dohled nad nezletilým	2350	2385	2599	2408	2284	2336	2509	2878	2595	2665	2688	2129
- stanoven dohled pro zvýšenou ochranu jmění nezletilého	5	6	3	12	10	1	14	4	9	4	7	2
- zrušen dohled nad nezletilým	471	408	490	536	498	554	520	693	606	575	623	842
- zrušen dohled pro zvýšenou ochranu jmění nezletilého	1	2	5	4	0	0	0	2	2	2	1	0

Zdroj: Statistická ročenka Ministerstva spravedlnosti 2014

Příloha č. III - Cochemský model

Průběh rozvodového řízení podle Cochemského modelu

Zdroj: <http://cochem.cz/index.php/co-to-je/cochemsky-model-schematicky>